

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН І БІЗНЕСУ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ Л. М. Побоченко
«_____» _____ 2022 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 292 «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС»

Тема: «Розвиток офшорних центрів у системі міжнародного бізнесу»

Виконавець: Дементьєва Олександра Миколаївна, група МБ-204М

(підпис виконавця)

Керівник: к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародних
економічних відносин і бізнесу ФМВ НАУ

Набок Інна Іванівна

(підпис керівника)

Нормоконтролер: Сидоренко Катерина Вікторівна

(підпис
нормоконтролера)

Київ - 2022

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин

Кафедра міжнародних економічних відносин і бізнесу
спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»
освітньо-професійна програма «Міжнародний бізнес»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
_____ Побоченко Л.М.
«__» _____ 2022 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання кваліфікаційної роботи

Дементьєвої Олександри Миколаївни

1. Тема роботи «Розвиток офшорних центрів у системі міжнародного бізнесу» затверджена наказом ректора «15» вересня 2022 р. № 1868/ст.
2. Термін виконання роботи: з 19 вересня 2022 року по 30 листопада 2022 року.
3. Вихідні дані до роботи: законодавчі акти та нормативні документи, що регламентують регулювання офшорних механізмів в Україні та закордоном; теоретичні та практичні розробки науковців, монографії, автореферати докторських та кандидатських дисертацій, посібники, збірники наукових праць, матеріали наукових конференцій, фахові та періодичні видання, Інтернет-ресурси, статистичні матеріали Statista.com, матеріали іноземних видань: The Economist, The Time, The New York Times, Bloomberg; щорічні звіти міжнародних організацій: Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Міжнародного валютного фонду (МВФ), Світового банку (СБ), Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (ФАТФ).
4. Зміст пояснювальної записки: теоретичні основи функціонування та розвитку офшорних центрів, сучасний стан та тенденції діяльності офшорних центрів, досвід ведення офшорного бізнесу в Україні та в світі.
5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: у роботі розміщено 17 таблиць, 2 рисунки.

6. Презентація основних результатів дипломної роботи в електронному вигляді. Розроблена презентація в Microsoft Office Power Point, складає 26 слайдів.

7. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1.	Вивчити літературні джерела з предмету дослідження та написати заяву про затвердження теми кваліфікаційної роботи	22.08.2022	Виконано
2.	Затвердити план дослідження та отримати завдання до виконання кваліфікаційної роботи	29.08.2022	Виконано
3.	Розкрити теоретичні основи функціонування та розвитку офшорних фінансових центрів	19.09.2022-02.10.2022	Виконано
4.	Оцінити сучасний стан та тенденції діяльності офшорних центрів	03.10.2022-16.10.2022	Виконано
5.	Дослідити досвід ведення офшорного бізнесу в Україні та в світі	17.10.2022-26.10.2022	Виконано
6.	Написати реферат, вступ, висновки та оформити список використаних джерел і додатки	27.10.2022-31.10.2022	Виконано
7.	Передати кваліфікаційну роботу для перевірки на плагіат	01.11.2022	Виконано
8.	Оформити кваліфікаційну роботу	02.11.2022-11.11.2022	Виконано
9.	Передати кваліфікаційну роботу рецензенту для рецензування (за 10 днів до захисту)	12.11.2022	Виконано
10.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	14.11.2022	Виконано
11.	Передати кваліфікаційну роботу науковому керівникові для написання відгуку (за 7 днів до захисту)	15.11.2022	Виконано

8. Дата видачі завдання: «29» серпня 2022 р.

Керівник кваліфікаційної роботи _____
(підпис керівника)

Набок І.І.
(П.І.Б)

Завдання прийняв до виконання _____
(підпис випускника)

Дементьєва О.М.
(П.І.Б)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи «Розвиток офшорних центрів у системі міжнародного бізнесу»: 125 сторінок, 17 таблиць, 2 рисунки, 121 літературних джерел.

Перелік ключових слів (словосполучень): ОФШОРНИЙ ЦЕНТР, ОФШОРНИЙ БАНКІВСЬКИЙ ЦЕНТР, МІЖНАРОДНИЙ ОФШОРНИЙ БІЗНЕС, ОПОДАТКУВАННЯ, ОФШОРИЗАЦІЯ БІЗНЕСУ.

Об'єкт дослідження: офшорний фінансовий центр як один із механізмів ухилення від сплати податків і спрощеного ведення міжнародного бізнесу.

Предмет дослідження: позитивні і негативні наслідки діяльності офшорних фінансових центрів і механізми врегулювання результатів їх активності.

Мета кваліфікаційної роботи: визначення місця та значення офшорних центрів в системі міжнародного бізнесу.

Методи дослідження: методи наукової абстракції, порівняльний, статистичний, графічний метод, метод кореляційно-регресійного аналізу.

Отримані результати та їх новизна: в процесі дослідження було визначено сутність та розвиток офшорних центрів, проблеми, переваги та наслідки офшорного фінансування бізнесу під впливом економічних та політичних потрясінь; аналіз механізмів оптимізації оподаткування в офшорних зонах; аналіз сучасного бізнес-середовища України та перспективи відновлення інвестиційної привабливості з погляду залучення ПІІ в умовах війни.

Значущість виконаної роботи та висновки: подальше створення належних і достатніх правових, організаційно-адміністративних, економічних, політичних умов для мінімізації офшоризації бізнесу та витоку капіталу з країни.

Рекомендації щодо використання результатів: матеріали кваліфікаційної роботи рекомендується використовувати при написанні звітів, аналітичних матеріалів, курсових робіт, конференцій на тему офшорних центрів, а саме схем відмивання коштів; приховування прибутків, їх уникнення; мотиви фінансування офшорного бізнесу та їх недоліки.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АВО - Asian Currency Units; Азіатські валютні одиниці

БВО - Британські Віргінські острови

ВВП - Валовий внутрішній продукт

КІК - Контрольовані іноземні корпорації

МБК - Міжнародні бізнес-корпорації

МВФ – Міжнародний валютний фонд

МОФЦ - Міжнародний офшорний фінансовий центр

МФЦ - Міжнародні фінансові центри

НБУ - Національний банк України

ОБЦ - Офшорні банківські центри

ОЕСР - Організація економічного співробітництва та розвитку

ОФЦ - Офшорний фінансовий центр

ПДВ – Податок на додану вартість

ПДФО - Податок на доходи фізичних осіб

ПІ - Прямі іноземні інвестиції

ПКУ - Податковий кодекс України

РФЦ - Регіональні фінансові центри

ТЗСП - Транспортні засоби спеціального призначення

ТНК – Транснаціональні корпорації

ТОВ – Товариство з обмеженою відповідальністю

AJCA - The American Jobs Creation Act; Закон про створення американських робочих місць

BEAT - The base erosion and anti-abuse tax; Розмивання бази та запобігання зловживанням

BEPS - Розмивання бази та переміщення прибутку

CRS - Загальний стандарт звітності

CRS MCAA - Multilateral Competent Authority Agreement on Automatic Exchange of Financial Account Information; Багатостороння угода компетентних органів про автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки

CTHI - The Corporate Tax Haven Index; Індекс корпоративних податкових гаваней

EBITDA - Прибуток до сплати податків, зносу відсотків та амортизації

FATCA - Закон про оподаткування іноземних рахунків

FATF - Financial Action Task Force on Money Laundering

FDII - Foreign derived intangible income; Нематеріальний дохід, отриманий з-за кордону

FSF - Financial Stability Forum

FSI - Financial Secrecy Index; Індекс фінансової таємниці

GAO - Управління державної звітності

GILTI - Global intangible low-taxed income; Глобальний нематеріальний дохід з низьким оподаткуванням

IBFs - Міжнародні банківські установи

IFSC - International Financial Services Centre; Міжнародний фінансовий сервісний центр

IRS - Internal Revenue Service ; Податкова служба США

JOM - Японський офшорний ринок

LOFSA - Labuan Offshore Financial Services Authority; Управління офшорних фінансових послуг Лабуана

MLI - Multilateral Instrument; Багатостороння конвенція

QIs - Qualified intermediaries; Кваліфіковані посередники

SES - Сінгапурська біржа STOCK

SIMEX - Сінгапурська міжнародна валютна біржа

TCJA - The Tax Cuts and Jobs Act; Закон про скорочення податків та робочих місць

TJN - Tax Justice Network

UBO - Ultimate Beneficial Owner; Кінцевий бенефіціар

UCITS - Undertakings for Collective Investment in Transferable Securities; Об'єкти спільного інвестування в переказні цінні папери

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ОФШОРНИХ ЦЕНТРІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ СВІТОГОСПОДАРСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ.....	12
1.1. Генезис, еволюція становлення та розвитку офшорних фінансових центрів	12
1.2. Класифікація офшорних фінансових центрів та їх сутнісна характеристика.....	22
1.3. Позитивні та негативні аспекти офшорного фінансування бізнесу	35
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОФШОРНИХ ЦЕНТРІВ.....	43
2.1. Глобалізаційні виміри міжнародного офшорного бізнесу в інформаційну епоху	43
2.2. Аналіз функціонування банківських офшорних центрів	55
2.3. Практика та механізми застосування офшорних зон для оптимізації оподаткування ТНК	67
РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД ВЕДЕННЯ ОФШОРНОГО БІЗНЕСУ	82
3.1. Закономірності створення офшорів та доцільність їх заснування в Україні	82
3.2. Офшорний банківський бізнес: проблема «витоку капіталу» з України.....	92
3.3. Сучасна офшоризація бізнесу у конструкті національної фіскальної безпеки.....	101
ВИСНОВКИ.....	112
СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	115

ВСТУП

Актуальність роботи. Важливим атрибутом світової фінансової системи та перерозподільною ланкою глобальних фінансових потоків є численні офшорні юрисдикції, які дають змогу відійти від існуючого в національній державі податкового режиму. На даний час близько 70 країн та територій пропонують свої офшорні послуги для іноземного капіталу, банківські механізми, прибутковість від операцій на фінансових ринках.

Панамські документи та подальші витoki показали, що відмивання грошей та ухилення від сплати податків є важливою проблемою, яка часто недооцінюється політиками. Основна роль офшорних центрів полягає у забезпеченні таємності. Завдяки цьому офшорні центри відіграють важливу роль для приховування незаконної діяльності, злочинної особи та злочинного володіння активами.

Відмивання грошей, маскування доходів від злочинної діяльності шляхом повернення їх у легальний фінансовий обіг є відносно новою темою в політиці. Вона виникла наприкінці 1980-х років і спочатку належала лише до грошей від наркотиків. Пізніше він був поширений на доходи від інших предикатних злочинів, таких як шахрайство, корупція, хабарництво, торгівля зброєю та людьми. Сьогодні предикатним злочином для відмивання грошей є також податковий злочин. Це робить офшори подвійно цікавими: по-перше, вони можуть приховувати злочинні доходи від наркотиків, хабарництва та інших злочинів, але вони можуть служити для приховування грошей від ухилення від податків чесного бізнесу.

Офшорні центри завжди виконували та продовжують виконувати функцію приховування діяльності. Їхнє юридичне призначення – для компаній, які хочуть приховати свою діяльність від конкурентів, пішовши в офшор. Але ця функція «приховання» також завжди передбачала незаконну діяльність. Вперше про офшорні центри заговорили у 1920-х роках, коли злочинці, такі як Аль Капоне, виводили свої незаконні доходи від продажу алкоголю під час американської заборони (1920-1933)

за межі свого штату в такі місця, як Делавер чи Нью-Джерсі. Аль Капоне врешті-решт був засуджений за ухилення від сплати податків.

Офшорні центри виявились корисними після Другої світової війни, щоб окуповані зони (Німеччина, Австрія) могли вести бізнес за кордоном. Транснаціональні компанії, такі як Shell або Unilever, могли продовжувати свій бізнес за допомогою цього інструменту віддаленого доступу. Після нафтового шоку 1975 року виникли офшорні фінансові центри, які оминали правила (американських та європейських) національних центральних банків. Доходи країн ОПЕК від підвищення ціни на нафту у шістнадцять разів, так звані нафтодолари, реінвестувалися не в США чи Європі, а за межами материка у Бахреїні тощо. Тому центральні банки втратили контроль над фінансовими потоками, що стало відправною точкою для фінансової лібералізації на початку 1980-х років.

Офшорні механізми стали одним із найпоширеніших корпоративних інструментів, що забезпечують оптимальне здійснення закордонних операцій. Застосування податкового планування з використанням офшорних схем дозволяє суттєво знизити податковий тягар компанії та залучити ці кошти для додаткового розвитку. При цьому використання офшорних механізмів у європейському оподаткуванні визначається прагненням отримати не лише чисті податкові вигоди, а й інші унікальні складові офшорного бізнесу, такі як висококласне податкове планування, бездоганна репутація та надійність офшорної структури.

Отже, актуальність роботи визначається тим, що Офшорні фінансові центри проводять офшорний бізнес, який є одною з перевірених стратегій, яку використовують організації для відновлення та розвитку свого бізнесу, особливо в умовах пандемії COVID-19 та економічних потрясінь. В даний час все більше компаній розглядають можливість створення офшорних команд через їх довгострокові операційні переваги, які зрештою призводять до зростання бізнесу.

Вивченням та аналізом проблем, що пов'язані із проблемами функціонуванням офшорного бізнесу та офшорних фінансових центрів займаються вчені багатьох країн. Вагомий науковий вклад у дослідження такого роду проблем внесли

дослідники такі як Столярчук Я., Токар В., Гобела В., Мельник С., Васильківський Д., Гетманцев Д., Луцишин З. та інші.

Метою кваліфікаційної роботи є визначення місця та значення офшорних центрів в системі міжнародного бізнесу.

Відповідно до поставленої мети виділяють основні **завдання**:

- визначити поняття офшорів, генезис, їх еволюцію та класифікацію;
- окреслити позитивні та негативні аспекти офшорного фінансування бізнесу;
- дослідити сучасний стан та тенденції діяльності офшорних центрів;
- дослідити глобалізаційні виміри міжнародного офшорного бізнесу в інформаційну епоху;
- проаналізувати функціонування банківських офшорних центрів;
- дослідити практику та механізми застосування офшорних зон для оптимізації оподаткування ТНК;
- виокремити закономірності створення офшорів та доцільність їх заснування в Україні;
- дослідити сучасну офшоризацію бізнесу у конструкті національної фіскальної безпеки.

Об'єктом дослідження є офшорний фінансовий центр як один із механізмів ухилення від сплати податків і спрощеного ведення міжнародного бізнесу.

Предметом дослідження є позитивні і негативні наслідки діяльності офшорних фінансових центрів і механізми врегулювання результатів їх активності.

Теоретичною та методологічною основою дослідження є положення, сформульовані у працях вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячених дослідженню офшорного бізнесу та офшорних фінансових центрів, періодичні видання та статистичні дані офіційних сайтів. При написанні роботи були використані методи наукової абстракції, порівняльний, статистичний, графічний методи, метод кореляційно-регресійного аналізу.

Апробація результатів дослідження. Окремі положення та результати дослідження висвітлено у наукових публікаціях:

Дементьєва О. Практика та механізми застосування офшорних зон для оптимізації оподаткування ТНК/ О. Дементьєва // Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи: VIII Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 23-24 вересня 2022 р.: тези доп. – Одеса, 2022. – С. 69-72 .

Дементьєва О.М. Modern issues of offshore, onshore and mid-shore business/ О. Дементьєва // Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса , 9-10 вересня 2022 р.: тези доп. – Одеса, 2022.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку бібліографічних посилань використаних джерел. В роботі розміщено 17 таблиць, 2 рисунки. Список бібліографічних посилань використаних джерел включає 121 найменування на одинадцяти сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ОФШОРНИХ ЦЕНТРІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ СВІТОГОСПОДАРСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ

1.1. Генезис, еволюція становлення та розвитку офшорних фінансових центрів

Термін «офшорний фінансовий центр» (далі – ОФЦ) зазвичай використовується для позначення країни або юрисдикції з фінансовими центрами, що складаються з фінансових установ, які здійснюють операції переважно з нерезидентами та/або в іноземній валюті в масштабах, непропорційних розміру економіки приймаючої країни. Заклади, що належать або контролюються нерезидентами, відіграють значну роль у таких фінансових центрах.

ОЕСР створила первісний список податкових гаваней у 2000 році. Аналогічний список був використаний у законопроекті, представленою у 110-му Конгресі, який розглядав фірми, зареєстровані у певних податкових гаванях як національні компанії; єдиною відмінністю між цим списком і списком ОЕСР було виключення Віргінських островів США зі списку в Законодавство, подане в 111-му Конгресі для вирішення проблеми зловживання податковими гаванями, використало інший список, взятий із судів документів Податкової служби США (IRS), але мало багато спільних країн. Визначення ОЕСР виключало юрисдикції з низьким рівнем оподаткування, деякі з яких є членами ОЕСР і багато хто вважав податковими гаванями, наприклад, Ірландія та Швейцарія [108]. Ці країни були включені в важливе дослідження податкових гаваней, проведене Хайнсом і Райсом [60]. Управління державної звітності (GAO) також представило список.

У таблиці 1.1 перераховані країни, які фігурують у різних списках, згруповані за географічним положенням. Ці податкові гавані, як правило, зосереджені у певних районах, включаючи Карибський басейн та Вест-Індію, а також Європу – місця, розташовані поблизу великих розвинених країн.

Країни, включені до списків податкових гаваней

Регіон	Країна
Карибський басейн/Вест-Індія	Ангілья, Антигуа і Барбуда, Аруба, Багами, Барбадос, Британські Віргінські Острови, Кайманові острови, Домініка, Гренада, Монтсеррат, Нідерландські Антильські острови, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Сент-Вінсент і Гренадини, Теркс і Кайкос, Віргінські острови США
Центральна Америка	Беліз, Коста-Ріка, Панама
Узбережжя Східної Азії	Гонконг, Макао, Сінгапур
Європа/Середземномор'я	Андорра, Нормандські острови (Гернсі та Джерсі), Кіпр, Гібралтер, острів Мен, Ірландія, Ліхтенштейн, Люксембург, Мальта, Монако, Сан-Марино, Швейцарія
Індійський океан	Мальдіви, Маврикій, Сейшели
Середній Схід	Бахрейн, Йорданія, Ліван
Північна Атлантика	Бермудські острови
Тихий океан, південь Тихого океану	Острови Кука, Маршаллові Острови, Самоа, Науру, Ніуе, Тонга, Вануату
Західна Африка	Ліберія

Джерело: Tax Justice Network, «Identifying Tax Havens and Offshore Finance Centers». Режим доступу: http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Identifying_Tax_Havens_Jul_07.pdf.

«Податкові гавані», «офшорні юрисдикції», «міжнародні фінансові центри», «прохідні економіки», офшорні зони – ці терміни, в основному, використовуються більшістю вчених для взаємозаміни терміна «офшорний фінансовий центр».

Проте існують серйозніші розбіжності між політикою ОЕСР та ЄС, коли вони визначають ту чи іншу юрисдикцію як податкову гавань.

Податкові гавані і ОФЦ тісно пов'язані між собою, хоча не будь-яка юрисдикція відноситься до обох категорій. Вони також схожі в тому, що, хоча майже будь-яка юрисдикція може мати деякі риси податкової гавані або ОФЦ, але набагато менша їх кількість зазвичай визначається як «чисті» податкові гавані або «чисті» ОФЦ. Основною особливістю податкової гавані є те, що їх закони та інші заходи можуть бути використані для повного або часткового ухилення від податкового законодавства або нормативних актів інших юрисдикцій. Важливим елементом є мінімізація податкових зобов'язань. Зазвичай це залежить від використання фіктивних або «підставних» компаній, трастів та інших юридичних осіб; і розподілу

та управління фінансовими потоками. Таким чином, податковий і фінансовий менеджмент тісно пов'язані. Чисті податкові гавані або ОФЦ зазвичай мають спеціально розроблені для цього закони, спрямовані на залучення фінансових і корпоративних послуг бізнесу, і такий бізнес є основною частиною їх економіки.

Під терміном «офшорна юрисдикція» зазвичай мають на увазі країну, в якій для нерезидентів створено найбільш сприятливі умови щодо податкових пільг та інших можливих стимулів, включаючи мінімальне втручання у ділові питання корпоративних та приватних клієнтів фінансових установ та максимальну конфіденційність.

«Податкові гавані» спеціалізуються на фінансових та ділових послугах для нерезидентів країни, пропонуючи ширший спектр можливостей:

- нульовий чи знижений корпоративний податок;
- захист капіталу;
- банківська таємниця та конфіденційність приватних даних;
- офшорні рахунки, які можуть бути відкриті громадянами будь-якої країни для приватних та комерційних цілей;
- інтернаціоналізація сфери діяльності суб'єкта господарювання та його вихід на міжнародні ринки [54].

Іноземних підприємців у таких юрисдикціях приваблює більш ліберальне фінансове середовище, ніж у країні свого перебування. Однак вони підпорядковуються встановленим правилам обміну інформацією та повинні їх дотримуватись.

Виникнення ОФЦ можна простежити з 1960-х і 1970-х років, коли багато розвинених країн та суверенних урядів намагалися регулювати потоки капіталу шляхом введення обмежувальних заходів внутрішнього регулювання [27]. Ці обмеження в багатьох випадках мали забезпечити урядам більший контроль над грошово-кредитною політикою. Ці події спонукали банки та інші фінансові установи перенести депозити та запозичення до менш регульованих установ в офшорних центрах, де було менше обмежень.

Пояснюючи створення та розвиток сучасних офшорних центрів, фахівці-практики та вчені висувають як мінімум чотири фактори:

1. Встановлення контролю за рухом капіталу з метою скорочення нестійкого дефіциту платіжного балансу, зафіксованого насамперед Сполученими Штатами Америки наприкінці 1950-х років, а також багатьма країнами ОЕСР у 1960-х роках;

2. Запровадження високих податків у поєднанні з жорсткістю монетарної політики у спробі стримати дефіцит платіжного балансу, що виник у результаті фіскального дисбалансу, особливо у деяких країнах ОЕСР;

3. Зняття валютних обмежень на конвертацію нерезидентами поточних доходів у Європі;

4. Той факт, що зацікавленість американських банків до проведення ділових операцій в іноземних валютах та до розширення свого впливу на нові території був пришвидшений Законом Гласса-Стіголла 1933 року, який забороняв комерційним банкам входити до інвестиційного банківського бізнесу [32].

Якщо глибше поринути в історію, то можемо знайти там перші свідчення про прототипи податкових зон, які відносяться до Стародавнього Риму, II століття до нашої ери. На той час Рим вирішив стати неперевершеним лідером у торгівлі, змінивши основний напрямок старих торгових шляхів - замість острівної держави Родос на перехресті між Європою, Близьким Сходом та Африкою, усі купці прямували до безподаткового порту на острові Делос. Незважаючи на те, що торговий податок на Родосі був низьким – всього 2%, режим податкового імунітету на Делосі був більш привабливим, що сприяло занепаду родоської торгівлі і поклало край епосі комерційного процвітання Афін [13].

У XV столітті розвиток офшорного бізнесу продовжувався. Купці продавали товари з Європи у Фландрії, минаючи Англію, задля нижчих податків та відсутності будь-яких обмежень для торговців.

У XVIII столітті аналогічна ситуація сталася і в Латинській Америці, яку обрали північноамериканські торговці через небажання сплачувати податки на імпорт.

У 1713 році Швейцарія стала першою країною, що прийняла закон про банківську таємницю, конфіденційність та анонімність бенефіціарів. Банківська справа цієї держави відома як «податкова гавань» для громадян багатьох країн – кредити французькому уряду у XVIII столітті, приплив капіталу з Німеччини, Росії, Південної Америки та інших країн під час Першої та Другої світових війн.

У 1814 році, після Наполеонівських війн, було проведено Віденський конгрес. Серед рішень було визнання нейтралітету Швейцарії іноземними державами. Суверенітет країни плюс низькі податки стали наступним кроком у закріпленні статусу офшорної юрисдикції як надійного сектора для фінансових операцій та зберігання активів.

У 1900-х роках, після закінчення Великої війни, багато держав Європи різко підвищили податкові ставки, щоб відновити зруйновані економіки. Однак, Швейцарія зберігала нейтралітет і намагалася уникати таких витрат на модернізацію інфраструктури. Результатом такої політики стали невисокі податки та значний приплив іноземних інвестицій [32].

Термін «податкова гавань» спочатку належав до оподаткування особистих доходів громадян і використовувався з 1920 по 1950 рік як позначення юрисдикцій, де можна піти на пенсію та знизити податковий тягар. Після 1950 року більшість країн почали використовувати податкові гавані для вирішення глобальних та корпоративних зобов'язань. Ця стратегія безпосередньо залежала від взаємовигідних договорів щодо запобігання подвійному оподаткуванню між країнами. Як правило, менша країна мала низькі податки, тоді як великі країни мали вищі ставки. Як приклад можна навести Великобританію, яка 1960 року встановила максимальний податок у вигляді 90%, цим стимулюючи розвиток своїх залежних територій, які згодом стали невеликими незалежними державами з розвиненим фінансовим сектором. Звичайно, бізнесмени обирали невеликі держави, де вони могли користуватися помірними податками.

У 1960-х роках у Великобританії було прийнято законодавство, що надає право використовувати трасти. Це дало британським банкам свободу проводити нерегульовані операції із іноземними особами. Навіть після розпаду Британської

імперії багато її колишніх філій використали цей підхід у своїй національній економіці, зберігаючи безпечні гавані для іноземних інвесторів.

Закон про повне звільнення від податку на прибуток було прийнято в Панамі у ХХ столітті. Пізніше до офшорного режиму в інших країнах додалися додаткові пільги, включаючи громадянство за інвестиції та сприятливі мита. Одночасно з Панамою нові офшорні юрисдикції почали формуватись у Люксембурзі та на Антильських островах.

З 1970-х років у світі спостерігалось посилення податкових режимів та модернізація ставок податку на прибуток та ПДВ (Податок на додану вартість), а також розширення глобалізації та інтернаціоналізації торгівлі, що сприяло розвитку світової економіки. Багато бізнесменів розширили ринки збуту, запустили свої виробництва в інших країнах, а держави почали активно розвивати офшорні зони на своїх територіях, тим самим залучаючи іноземний капітал.

Для розвитку корпоративних інструментів з 1980-х років багато країн переглянули цілі свого законодавства, тим самим звільнивши інвесторів від місцевого податкового навантаження. Так, з'явилися так звані «звільнені компанії» та «міжнародні комерційні корпорації» [31].

Проте, офшорними зонами цікавились не лише великі підприємства та авторитетні сім'ї, але, на жаль, їх також активно освоювали злочинці та відмивачі грошей, які здійснювали виведення активів через офшори для забезпечення безпеки банківських рахунків. Звичайно, регулюючі органи не могли миритися з подібними випадками. Таким чином, для офшорних юрисдикцій почалася нова ера – вони мали відповідати новим правилам і стати прозорішими.

Офшорні юрисдикції мають довгу історію надання фінансових пільг фізичним та юридичним особам інших країн. Основною метою набуття такими територіями цього статусу є залучення капіталу у вітчизняну економіку та надання позитивного впливу на загальну ефективність локального та міжнародного бізнесу.

У широкому значенні ОФЦ можна визначити як будь-який фінансовий центр, в якому здійснюється офшорна діяльність. Це визначення включає всі основні фінансові центри світу. У таких центрах може практично не існувати різниці між

офшорною та оншорною діяльністю, тобто кредит нерезиденту може бути профінансований на власному ринку фінансового центру, де постачальниками коштів виступають як резиденти, так і нерезиденти. Аналогічно, менеджер фонду цілком може не диференціювати кошти клієнтів-резидентів і нерезидентів. Такі центри, наприклад, як Великобританія, Нью-Йорк та Токіо, доцільніше називати «міжнародними фінансовими центрами» (МФЦ) [15]. У деяких випадках, наприклад, у Нью-Йорку та Токіо, частина цієї діяльності, але далеко не вся, здійснюється в установах, які користуються сприятливим режимом для податкових та інших цілей, наприклад, в Американських міжнародних банківських установах (IBFs) та Японському офшорному ринку (JOM).

Більш чітке визначення для ОФЦ – це центр, де основна частина діяльності фінансового сектора є офшорною по обидва боки балансу (тобто контрагенти більшості зобов'язань та активів фінансових установ є нерезидентами), де транзакції ініціюються в іншому місці, і більшість залучених установ контролюються нерезидентами. Таким чином, до ОФЦ зазвичай відносять:

- юрисдикції, в яких відносно велика кількість фінансових установ, які займаються здебільшого бізнесом із нерезидентами;
- фінансові системи із зовнішніми активами та зобов'язаннями, які перевищують внутрішнє фінансове посередництво, призначене для фінансування національної економіки;
- більш популярні центри, які надають деякі або всі такі послуги як: низьке або нульове оподаткування, помірне чи незначне фінансове регулювання, банківська таємниця та анонімність [26].

Однак, ці відмінності аж ніяк не є однозначно чіткими. ОФЦ варіюються від таких центрів, як Гонконг та Сінгапур, з добре розвиненими фінансовими ринками та інфраструктурою, де значний обсяг доданої вартості припадає на транзакції, що проводяться для нерезидентів, і до центрів із меншим населенням, таких як деякі центри Карибського басейну, де додана вартість обмежується наданням професійної інфраструктури. У деяких дуже маленьких центрах, де фінансові установи практично

не представлені або не мають фізичної присутності, додана вартість може обмежуватися бронюванням транзакції. Але у всіх центрах окремі угоди можуть бути більшою чи меншою мірою «офшорного» типу. Тобто у всіх юрисдикціях можна знайти угоди, де в ОФЦ відбувається лише «бронювання», але в той же час може існувати бізнес із значно більшою доданою вартістю.

Офшорна юрисдикція - це термін, що означає будь-яку країну з дуже низькою чи нульовою ставкою на всі або певні категорії доходів, наявністю банківської чи комерційної таємниці, мінімальною чи повною відсутністю фінансової звітності. Відповідно до класифікації міжнародних організацій FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering) та FSF (Financial Stability Forum), термін «офшорний фінансовий центр» застосовується до територій, які мають розвинений ринок капіталу, ліберальний податковий та валютний режим та ігнорують рекомендації міжнародних фінансових інститутів відносно вдосконалення міжнародного регулювання та контролю за банківською, валютною та фінансовою системами [9].

Насправді, офшорні зони діляться так звані податкові гавані і країни зі сприятливим оподаткуванням. «Офшорний сектор» використовує фінансові послуги та нефінансові послуги в країнах з низьким, мінімальним оподаткуванням, регулятивними стимулами; він являє собою накопичення нерезидентів такої юрисдикції.

Механізм функціонування офшорних юрисдикцій передбачає управління активами нерезидентів або надання фінансових послуг. Регуляторні стимули зазвичай передбачають механізм реєстрації комерційних холдингових компаній чи зарубіжних дочірніх компаній на вигідних для нерезидента податкових та валютних умовах.

На додаток до банківської діяльності інші послуги, що надаються ОФЦ, включають управління фондами, страхування, трастовий бізнес, податкове планування та діяльність Міжнародних бізнес центрів.

Розглянемо детальніше приклади використання ОФЦ:

1. Ліцензії на офшорну банківську діяльність. Транснаціональна корпорація створює офшорний банк для проведення валютних операцій або для сприяння фінансуванню міжнародного спільного підприємства. Офшорний банк засновує

дочірню компанію, що перебуває у повній власності в ОФЦ, для надання послуг з управління офшорними фондами (наприклад, повністю інтегрованих послуг глобального депозитарію, обліку фондів, управління фондами та трансфер-агента). Власник регульованого оншорного банку засновує споріднений «паралельний» банк в ОФЦ.

2. Офшорні корпорації чи міжнародні бізнес-корпорації (далі - МБК). МБК являють собою транспортні засоби з обмеженою відповідальністю, зареєстровані в ОФЦ. Вони можуть використовуватися для ведення бізнесу, випуску акцій, облігацій або залучення капіталу іншими способами. Також вони можуть бути використані для створення складних фінансових структур.

3. Страхові компанії. Комерційна корпорація створює кептивну страхову компанію (дочірня компанія або компанія у складі об'єднання (холдингова)) в ОФЦ для управління ризиками та мінімізації податків. Оншорна страхова компанія створює дочірню компанію в ОФЦ для перестраховування певних ризиків, прийнятих на себе материнською компанією, та зниження загальних вимог до резервів та капіталу. Оншорна компанія з перестраховування створює дочірню компанію в ОФЦ для перестраховування катастрофічних ризиків. Привабливість ОФЦ у таких обставинах полягає у сприятливому режимі оподаткування доходів/ вирахувань/ капіталу та низькі або незначні вимоги до актуарних резервів та стандартів капіталу.

4. Транспортні засоби спеціального призначення (далі – ТЗСП). Одним із найбільш швидко зростаючих видів використання ОФЦ є використання транспортних засобів спеціального призначення для здійснення фінансової діяльності у більш сприятливому податковому середовищі. Оншорна корпорація створює МБК в офшорному центрі для здійснення певної діяльності. Найчастіше згадуваним видом діяльності ТЗСП є випуск цінних паперів, забезпечених активами. Оншорна корпорація може передати офшорному ТЗСП набір активів (наприклад, портфель заставних, кредитів, дебіторську заборгованість за кредитними картками). Потім ТЗСП пропонує інвесторам різні цінні папери, що базуються на базових активах. ТЗСП і, отже, материнська офшорна компанія отримують зиск від сприятливого податкового режиму в ОФЦ.

5. Податкове планування. Заможні люди використовують сприятливі податкові умови в ОФЦ та податкові угоди з ними, часто використовуючи офшорні компанії, трасти та фонди. Існує також ціла низка схем, які, хоч і є юридично обґрунтованими, засновані на складності та двозначності, часто з використанням типів трастів, недоступних у країні проживання клієнта. Транснаціональні компанії направляють своєї діяльності через ОФЦ з низьким рівнем оподаткування, щоб мінімізувати свої загальні податкові витрати у вигляді трансфертного ціноутворення, тобто товари можуть бути зроблені в офшорі, але рахунки виставляються в офшорі МБК, що належить транснаціональній компанії, що дозволяє перевести прибуток, отриманий в офшорі, у режим низького оподаткування.

6. Ухилення від сплати податків та відмивання грошей. Існують також фізичні особи та підприємства, які покладаються на банківську таємницю, щоб уникнути декларування активів та доходів відповідним податковим органам. Ті, хто переміщує гроші, отримані внаслідок незаконних операцій, також прагнуть максимальної таємності від податкових та кримінальних розслідувань.

7. Управління активами та їх захист. Заможні приватні особи та підприємства у країнах зі слабкою економікою та крихкою банківською системою можуть захотіти зберігати активи за кордоном, щоб захистити їх від краху національної валюти та національних банків, а також поза діяльністю існуючих чи потенційних заходів валютного контролю. Якщо ці особи також прагнуть конфіденційності, то рахунок в ОФЦ часто є кращим інструментом [26].

Отже, існує тісний взаємозв'язок між тим, що закони про банківську таємницю в ОФЦ підживлюють зростання фінансових злочинів, таких як ухилення від сплати податків і відмивання грошей по всьому світу. Тому основа боротьби з відмиванням грошей лежить у розробці законодавства, яке за певних умов надає державним службовцям доступ до банківської інформації.

Зростаюча глобалізація фінансових ринків завжди позитивно впливала на офшорні юрисдикції, призводячи до трансформації фінансових ринків у офшорні. Відмивання грошей є проблемою не тільки найбільших фінансових центрів, але й будь-якої країни, інтегрованої у світову фінансову систему. При цьому вплив

міжнародних ініціатив, спрямованих на забезпечення фінансової прозорості та стабільності в офшорних юрисдикціях, не забезпечує ефективної боротьби з відмиванням грошей.

Хоча цей короткий опис типового фінансового центру, серед науковців немає єдиної думки про те, що насправді являє собою ОФЦ, незважаючи на те, що були різні спроби дати визначення ОФЦ з тих пір, як вони почали впливати на міжнародні фінансові ринки, на початку 1970-х років. Оскільки ОФЦ становлять значний інтерес для Міжнародного валютного фонду (далі – МВФ), у МВФ було проведено багато досліджень для визначення цього терміну. У 2000 році МВФ випустив довідковий документ, в якому ОФЦ було визначено як центр, де основна частина діяльності фінансового сектора є офшорною по обидва боки балансу (тобто контрагенти більшості зобов'язань та активів фінансових установ є нерезидентами), де операції ініціюються в іншому місці, та де більшість залучених установ контролюється нерезидентами [34].

Отже, згідно з довідковим документом МВФ, до ОФЦ можна віднести юрисдикції, в яких є відносно велика кількість фінансових установ, які займаються здебільшого бізнесом із нерезидентами; фінансові системи із зовнішніми активами та зобов'язаннями, невідповідними з внутрішнім фінансовим посередництвом, призначеним для фінансування національної економіки; популярні центри, які надають деякі або всі такі послуги: низьке або нульове оподаткування; помірне чи мінімальне фінансове регулювання; банківська таємниця та анонімність.

1.2. Класифікація офшорних фінансових центрів та їх сутнісна характеристика

Офшорний бізнес дуже різноманітний, і таким чином має певні форми та напрямки діяльності офшорних компаній. Існують не тільки офшорні, але й оншорні та мідшорні компанії, які різняться за методами своєї діяльності залежно від

загальних цілей бізнесу та пропонованих ними товарів та послуг. Рішення компанії про реєстрацію як офшорну, оншорну або мідшорну залежить від співвідношення витрат, розташування бізнесу та культурних особливостей [67].

Офшорні компанії належать до типу компаній, зареєстрованих у певних країнах, які пропонують сприятливі умови оподаткування. Завдяки своїй гнучкості та здатності адаптуватися до різних умов роботи, вони пропонують такі переваги, як економія на високих витратах та кращий доступ до кваліфікованої робочої сили.

Офшорні компанії, безумовно, пропонують низку економічних переваг, але варто зазначити і недоліки. Насамперед підприємцю потрібен час, щоб вирішити, в якій офшорній юрисдикції зареєструватися.

Наступним важливим кроком є вивчення положень та правил конкретної юрисдикції та їхнього впливу на цілі компанії. На цьому етапі слід уважно вивчити систему оподаткування, правила конфіденційності та вимоги до звітності. Наприклад, Британські Віргінські острови з 30 червня 2017 року законодавчо запровадили реєстр бенефіціарних власників і таким чином почали обмінюватися інформацією про кінцевих власників компаній [102]. Відповідно, податкові органи різних країн можуть отримати інформацію про своїх громадян, намагаючись оптимізувати податковий тягар. Основним недоліком є складність відкриття банківського рахунку для офшорної компанії, оскільки багато банків та платіжні установи не відкривають рахунки для таких компаній або вимагають великих комісій.

Наступним різновидом є оншорні компанії. Вони відрізняються від офшорних тим, що зареєстровані в країнах, які не надають пільгового податкового режиму. На відміну від офшорних компаній, власники оншорних компаній зазвичай позбавлені повної конфіденційності, оскільки інформація про їхню діяльність перебуває у відкритому доступі. Тому багато оншорних компаній більш схильні до державного контролю.

Очевидно, що мідшорингові компанії – це щось середнє між офшорним та оншорним бізнесом. Серед найбільш популярних юрисдикцій мідшорингу - Мальта, Сінгапур, Гонконг та Ірландія [41]. Мідшоринг стає все більш популярним варіантом, оскільки реєстрація як мідшорингової компанії дозволяє отримати доступ до більш

вигідних податкових ставок, а також вимагає від них дотримання міжнародних законів та податкових стандартів.

Існує також велика різноманітність у репутації ОФЦ – від тих, де стандарти регулювання та інфраструктура схожі зі стандартами та інфраструктурою великих міжнародних фінансових центрів, таких як Гонконг та Сінгапур, до тих, де нагляд відсутній. Крім того, багато ОФЦ працюють над підвищенням стандартів, щоб покращити своє становище на ринку, в той час як інші не бачать необхідності докладати порівняних зусиль. На ринку ОФЦ нещодавно з'явилися нові учасники, які навмисно прагнуть заповнити прогалину в нижній частині ринку, залишену тими, хто прагне підвищити стандарти. Хоча жорсткої та швидкої розділової лінії бути не може, а визначення ОФЦ залежить від того, для яких цілей він використовуватиметься, можна запропонувати таку класифікацію:

Міжнародні фінансові центри такі як Великобританія, Нью-Йорк і Токіо – це великі міжнародні центри повного обслуговування з розвиненими системами розрахунків та платежів, що підтримують великі національні економіки, з глибокими та ліквідними ринками, де джерела та напрямки використання коштів різноманітні, та де адекватна правова та нормативна база для забезпечення цілісності відносин принципал – агент та наглядових функцій. МФЦ зазвичай короткостроково займають у нерезидентів та довгостроково кредитують нерезидентів. За обсягом активів найбільшим і найбільш розвиненим таким центром є Великобританія, за ним слідує Нью-Йорк, з тією різницею, що в першому випадку частка міжнародного та внутрішнього бізнесу значно вища.

Регіональні фінансові центри (РФЦ) відрізняються від першої категорії тим, що вони мають розвинені фінансові ринки та інфраструктуру та здійснюють проміжне розміщення коштів у своєму регіоні та за його межами, але мають відносно невелику внутрішню економіку. До регіональних центрів належать Гонконг, Сінгапур (де більшість офшорних операцій ведеться через окремі азіатські валютні підрозділи) та Люксембург [83].

ОФЦ можна визначити як третю категорію, яка переважно набагато менша і надає більш обмежені спеціалізовані послуги. Як зазначалося вище, ОФЦ, як вони

визначені тут, як і раніше, варіюються від центрів, що надають спеціалізовані та кваліфіковані види діяльності, привабливі для великих фінансових установ, до більш слабо регульованих центрів, що надають послуги, які майже повністю залежать від податків і мають дуже обмежені ресурси підтримки фінансового посередництва. Хоча багато фінансових установ, зареєстрованих у таких ОФЦ, практично не мають фізичної присутності, це стосується далеко не всіх установ.

ОФЦ, як визначено в цій третій категорії, але певною мірою і в перших двох категоріях, зазвичай звільняють (повністю або частково) фінансові установи від низки нормативних вимог, що висувуються до національних установ. Наприклад, депозити можуть не оподатковуватись резервними вимогами, банківські операції можуть звільнитися від податків або розглядатися в рамках сприятливого фіскального режиму, а також можуть бути звільнені від процентного та валютного контролю. Офшорні банки можуть піддаватися менш суворим регулятивним перевіркам, а вимоги до розкриття інформації можуть застосовуватися не так суворо [54].

Малі країни з невеликим внутрішнім фінансовим сектором можуть ухвалити рішення розвивати офшорний бізнес і стати ОФЦ з низки причин. До них відносяться діяльність, що приносить дохід, та зайнятість в економіці країни, що приймає, а також доходи держави за рахунок ліцензійних зборів і т.д. Дійсно, найбільш успішні ОФЦ, такі як Кайманові острови та Нормандські острови, стали покладатися на офшорний бізнес як на основне джерело державних доходів та економічної активності.

Офшорні фінансові центри відіграють одну з найважливіших ролей у міжнародній фінансовій системі. Вони надають фінансові, страхові, брокерські послуги, послуги для холдингових компаній та головних офісів та існують завдяки тому, що економічні вигоди переважають їхні витрати.

В умовах глобальної економіки є справжні ділові мотиви для створення бізнесу в будь-якій країні, включаючи країну з низьким рівнем оподаткування. Ці угоди можуть бути справжніми, а прибуток, одержуваний ними, можна порівняти з економічною цінністю, яку вони додають. Їхня діяльність може включати широкий спектр бізнес-завдань, вони, наприклад:

- дозволяють бізнесу знизити витрати та збільшити доходи за рахунок централізованих групових послуг у рамках багатонаціонального підприємства;
- допомагають ефективному та результативному руху капіталів та ресурсів, і також забезпечують гарне підґрунтя для глобальних інвестицій;
- забезпечують конфіденційне управління фінансовими справами та правовий захист від необґрунтованих претензій через трасти;
- дозволяють використовувати посередницькі організації для подолання громіздкого регулювання у країні походження (та приймаючій країні);
- забезпечують гнучкість правових систем («правовий арбітраж»), дозволяючи швидко розробляти законодавчі рішення для задоволення конкретних потреб ринку;
- надають нейтральні з погляду оподаткування послуги та допомагають у міжнародному податковому плануванні [84].

Глобальне середовище швидко змінюється і змушує багатонаціональні підприємства залишатися гнучкими, щоб використовувати всі можливості для бізнесу, де б вони не виникали, при прийнятних витратах.

Через різні внутрішні труднощі, багато оншорних юрисдикцій не в змозі йти в ногу з цими новими вимогами, що побічно стимулює зростання відносно невеликих офшорних центрів, які надають нові та інноваційні бізнес-послуги швидко або за нижчими цінами. Їх гнучкі податкові системи, менша кількість нормативних актів, більша конфіденційність та можливості для зниження витрат роблять їх привабливими для глобального бізнесу.

Пом'якшення податкового навантаження часто не є ключовим фактором при використанні офшорних фінансових центрів. Багато юрисдикцій використовуються як «гавані регулювання», щоб уникнути, окрім конфіскаційних податкових режимів, обтяжливих заходів контролю (наприклад, валютного контролю) та юридичних вимог (наприклад, трастів по захисту активів). Крім того, деякі офшорні центри забезпечують «гавані таємності».

Проте, вплив податків, як і раніше, відіграє важливу роль. Транскордонні угоди зазвичай призводять до збільшення податкових витрат, оскільки вони включають більше однієї податкової юрисдикції. Використання офшорних центрів допомагає зменшити ці податкові зобов'язання. Багато фінансових центрів пропонують нульовий податок або спеціальні податкові режими, такі як «податкові гавані».

В якості податкових гаваней можуть виступати як традиційні, так і нетрадиційні офшорні фінансові центри. Загалом, для цілей оподаткування, їх можна поділити на три основні категорії:

1. Традиційні офшорні центри з нульовим чи дуже низьким податком на корпоративний чи підприємницький дохід та невеликою кількістю або відсутністю договорів («базові гавані»).

2. Традиційні офшорні центри з прийнятними ставками внутрішніх податків, але зі спеціальними податковими режимами, які дозволяють використовувати їхню договірну мережу для офшорної діяльності («договірні гавані»).

3. Нетрадиційні офшорні (наприклад, оншорні) центри зі спеціальними стимулами або пільгами, які можуть бути використані для конкретної міжнародної угоди або діяльності з метою отримання податкових чи неподаткових переваг для офшорної діяльності, часто за допомогою податкових угод («спеціальні концесійні гавані») [20].

Роль ОФЦ часто проявляється або в якості «базової гавані», або «договірної гавані». Для ефективної міжнародної структури може знадобитися «кондуїтна» (тобто підставна компанія-посередник для отримання доходу) компанія для мінімізації податків у країні-учасниці договору та «базова» компанія для накопичення капіталу в офшорному центрі з низьким або нульовим оподаткуванням.

Кондуїтна компанія фокусується на договірних привілеях, що отримуються від країни-джерела, тоді як базова компанія мінімізує податки у проміжній країні перебування. Базові та договірні гавані можуть також розташовуватись у країнах з високим рівнем оподаткування, які надають спеціальне законодавство для офшорної діяльності.

Отже, розглянемо типи ОФЦ детальніше:

Базові гавані – це ОФЦ з нульовими чи дуже низькими корпоративними податками, відсутністю податків у джерела та відсутністю чи, у кращому разі, кількома податковими угодами. Часто вони стягують «плату замість податків» чи податок за фіксованою ставкою, незалежно від фактичного обороту чи прибутку.

Як правило, відсутній валютний контроль або валютні обмеження, та забезпечується високий рівень банківської та комерційної таємниці. Відсутність податкових угод знижує можливості обміну інформацією відповідно до положень договорів. Їх основне призначення – збирання та накопичення доходу в безподатковому або низькоподатковому середовищі.

Роль базової компанії як холдингової чи фінансової компанії зазвичай обмежена, оскільки у неї відсутня мережа договорів. Наприклад, фінансова компанія групи потребує положень договору для зниження податку на утримання відсотків у країні походження. Базові гавані з низьким або нульовим оподаткуванням, що не мають податкових угод, можуть бути корисними в ситуаціях, коли дохід від дочірніх компаній не оподатковується в приймаючій країні.

Компанія в базовій гавані часто структурується як посередницька організація, яка є або дочірньою, або паралельною компанією з тими самими акціонерами, що й у країні походження чи приймаючій країні. Вона також може належати офшорному дискреційному трасту з акціонерами в якості бенефіціарів. Таке податкове планування потребує певної обережності. Наприклад:

1. Необхідно уникати «незапланованого» податкового резидентства за внутрішнім податковим законодавством як у країні реєстрації, так і в приймаючій країні, у зв'язку з місцезнаходженням її керівництва.

2. Відсутність договорів може піддати навіть мінімальну економічну діяльність оподаткуванню в приймаючій країні, відповідно до правила «ефективного зв'язку» або «ділового зв'язку», або інших правил. Така короткострокова діяльність може оподатковуватись, оскільки захист податкових угод у вигляді «правила постійного представництва» буде недоступний.

3. Накопичення прибутку в базовій гавані забезпечує відстрочення сплати податків доти, доки суми не будуть виплачені в країну походження. Таким чином, це може лише відстрочити, але не зменшити податки, виплачувані країні походження, якщо вони мають бути перераховані пізніше. У деяких країнах діють правила контролю іноземних корпорацій та трансфертного ціноутворення, спрямовані проти відстрочення сплати податків [30].

Багато базових гаваней є колоніями або колишніми колоніями оншорних юрисдикцій (Нідерланди, Великобританія) і користуються їх політичним та економічним захистом.

Наступним типом ОФЦ є Договірні гавані. Це офшорні фінансові центри, які дозволяють нерезидентам використовувати свої податкові угоди для посередницьких організацій-резидентів, наприклад, «договірні покупки». Податкові угоди з країнами-першоджерелами передбачають знижений чи нульовий податок країни походження (першоджерела) на вхідний дохід [19].

Як правило, вони звільняють відповідні організації від корпоративного податку на прибуток та податку на приріст капіталу, а потім зазвичай стягують нульовий чи знижений податок у першоджерела на вихідні платежі. В результаті вони корисні в якості податково-ефективного місця для посередницьких або кондуїтних компаній, які дозволяють отримувати трансферний дохід у рамках міжнародного податкового планування шляхом купівлі договорів.

Посередницька структура, яка використовує договірні гавані, може бути як прямим, так і ступінчатим кондуїтом. Прямий кондуїт використовує переваги договірних пільг, наданих посередницькій структурі приймаючою та материнською юрисдикціями.

Ступінчастий кондуїт передбачає або зниження податків за рахунок збалансованих витрат, або використання спорідненої компанії в базовій гавані для виведення прибутків з країни-посередника через неоподатковувані витрати. Розмивання податкової бази призводить до зниження податкових зобов'язань, що накладаються за звичайною корпоративною ставкою.

Використання компанії-посередника може забезпечити кілька податкових переваг, наприклад:

1. Це допомагає мінімізувати загальний податок за рахунок використання договорів із третіми країнами. Наприклад, договір з юрисдикцією-посередником може надавати сприятливіші пільги за договором або надавати їх у разі відсутності договору між приймаючою державою та материнською.

2. Використання посередницької організації може сприяти зміні природи чи характеру доходу для оподаткування. Наприклад, відсотки або роялті, отримані в приймаючій країні, можуть бути виплачені в якості дивідендів або приросту капіталу в приймаючій країні, або навпаки.

3. Використання країни договору як посередника може запобігти нарахуванню податків у першоджерела, якщо діяльність не є значною і не утворює постійного представництва.

4. Прибуток може бути виведений із юрисдикції з високим рівнем оподаткування та акумульований у базовій гавані за допомогою «ступінчастих» кондуїтів [79].

З точки зору платника податків, «купівля» договорів знижує загальний тягар іноземного оподаткування та дозволяє здійснювати податковий арбітраж та накопичувати кошти за кордоном. Декілька країн активно заохочують використання своєї договірної мережі для офшорної підприємницької діяльності нерезидентів.

Хоча багато хто з них нормально ставиться до «купівлі» договорів і навіть самі допускають та заохочують, але деякі вживають заходів щодо боротьби з «купівлею» договорів, щоб обмежити втрату своїх податкових надходжень внаслідок ненавмисного використання двосторонніх договорів резидентами третіх країн.

Ще одним типом ОФЦ є Спеціальні пільгові гавані. Багато «оншорних» країн з високим рівнем оподаткування виступають як податкові гавані і надають спеціальні податкові режими зі звільненнями або пільгами для залучення підприємств з певними видами міжнародної комерційної діяльності. Вони також дозволяють використовувати свою мережу договорів для придбання договорів. Таким чином, деякі аналітики називають їх нетрадиційними офшорними юрисдикціями.

Деякі з основних гаваней із спеціальними пільгами сьогодні включають США, Великобританію, Швейцарію, Нідерланди, Ірландію, Сінгапур та інші [50].

Сполучені Штати Америки, ймовірно, є одним із найбільших у світі бенефіціарів глобальної конкуренції за офшорну діяльність. Кожен штат США має власні корпоративні закони. Більшість з них діють як гавані секретності і зберігають мало або взагалі не зберігають інформацію про компанії, зареєстровані відповідно до їхнього корпоративного законодавства. Федеральний уряд США не може нав'язувати штатам свої закони через поділ повноважень відповідно до Конституції США. Сполучені Штати Америки також надають нерезидентам спеціальні податкові пільги на банківські відсотки та приріст капіталу в США. Іноземці-нерезиденти можуть інвестувати в США в американські акції та облігації та практично не сплачувати податок.

Їхній повністю звільнений від податків статус робить США податковою гаванню для іноземців. За оцінками, іноземці-нерезиденти інвестували в США понад 11 трлн дол. США, включаючи 7 трлн дол. США на фінансових ринках [58].

На думку деяких науковців, нульове оподаткування, мінімальне регулювання та конфіденційність роблять Сполучені Штати Америки кращою податковою гаванню у світі для іноземців та нерезидентів США.

Лондон – найбільший і один із найстаріших офшорних фінансових центрів у світі. Хоча він не вважається офшорним центром у вузькому значенні слова, але фінансові послуги становлять значний відсоток невидимого експорту Великобританії. Лондон є добре регульованим та шанованим фінансовим центром завдяки широкому спектру фінансових установ та відповідних постачальників експертних послуг [64].

Великобританія також надає дуже сприятливий податковий режим для заохочення офшорної ділової активності та угод. Наприклад, це великий центр для міжнародних штаб-квартир компаній у Європі та база для холдингових компаній та інших видів офшорної фінансової діяльності.

Податкові правила та широка мережа договорів активно заохочують укладання договорів з метою мінімізації іноземних податків та дозволяють отримувати,

фактично нейтральні з погляду оподаткування, доходи. Деякі інші структури податкового планування передбачають використання трастів, партнерств з обмеженою відповідальністю та партнерств з обмеженою відповідальністю, а також провадження фідучіарної (конфіденційної) діяльності для нерезидентів.

Великобританія також є офшорним центром для фізичних осіб-резидентів, які не мають постійного місця проживання, оподатковуються на певні доходи, отримані за кордоном на основі переказу коштів.

Швейцарія також широко рекламує себе як ефективний, з точки зору оподаткування, офшорний фінансовий центр із фіскальною політикою, орієнтованою на бізнес. Це юрисдикція з низьким рівнем оподаткування, що зумовлено роздільним оподаткуванням за різними ставками між федеральними, кантональними та муніципальними органами влади та щедрими податковими пільгами для офшорної ділової активності. Швейцарія пропонує декілька структур для офшорного податкового планування з використанням вигідних для оподаткування холдингових та доміцільованих компаній.

Швейцарія є податковою гаванню для іноземців, особливо заможних осіб. Вони можуть жити у Швейцарії і сплачувати низький договірний одноразовий податок. Закон про банківську таємницю робить її привабливою «таємною гаванню». За даними, у швейцарських банках зберігаються значні суми приватного капіталу іноземних громадян [80].

Нідерланди, ймовірно, є одним із провідних фінансових центрів податкового планування у світі. Як і Великобританія, Нідерланди широко використовують внутрішні податкові заходи та широку мережу податкових угод для залучення офшорної фінансової діяльності.

Вони включають правило звільнення від участі, попередні податкові рішення та кілька спеціальних структур для досягнення низьких ефективних податкових ставок для потокових доходів нерезидентів. Також у Нідерландах не так багато заходів по боротьбі з ухиленням від сплати податків, щоб перешкоджати офшорній діяльності.

Хоча деякі з пільгових податкових режимів були скасовані або змінені як потенційно шкідливі в рамках ініціатив ОЕСР та ЄС, Нідерланди, як і раніше, залишаються привабливою офшорною юрисдикцією для фахівців із податкового планування.

Ірландія успішно використовує податкову конкуренцію у межах свого фіскального режиму для заохочення транскордонної торгівлі та інвестицій. Окрім однієї з найнижчих у Європейському Союзі ставок корпоративного податку (12,5%), вона має переваги різних Директив ЄС та широку мережу податкових угод [57].

Крім того, Ірландія надає низку пільг, спеціальні економічні зони та знижені податки на пасивний дохід для залучення офшорного капіталу. Ірландія також запровадила Директиву ЄС UCITS (англ. – Undertakings for Collective Investment in Transferable Securities; Об'єкти спільного інвестування в переказні цінні папери).

Дублінський IFSC (англ. – International Financial Services Centre; Міжнародний фінансовий сервісний центр) популярний у сфері фінансових послуг, особливо для фондів, зареєстрованих на Ірландській фондовій біржі, кептивного страхування (страхування життя чи ризикове страхування), сек'юритизації транспорту спеціального призначення, а також лізингу та фінансування повітряних суден. Ірландія широко використовується в якості бази для холдингових компаній, а також для зберігання прав інтелектуальної власності. Також країна є привабливим місцем для виробничої діяльності у рамках Європейського Союзу [35].

Сьогодні Сінгапур є великим офшорним фінансовим центром в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Його швидке зростання з 1970-х років частково пояснюється фіскальною політикою, яка заохочує ділову активність нерезидентів у Сінгапурі.

Це країна з низьким рівнем оподаткування, яка пропонує нерезидентам широкий спектр податкових пільг та привілеїв за податковими угодами. Більше того, країна активно заохочує укладання договорів в якості бази для холдингових компаній та штаб-квартир. Хоча ухилення від сплати податків резидентами суворо контролюється, але з іншого боку, існує дуже мало методів боротьби з ухиленням, які торкаються офшорної ділової діяльності.

Податкова конкуренція, якщо вона не є шкідливою, широко практикується в багатьох інших країнах, які надають фінансові послуги нерезидентам. Вони залучають нерезидентів для ведення офшорної діяльності у своїй країні та надають їм сприятливі податкові умови через холдингові компанії та аналогічні пільгові режими.

Деякі менш відомі спеціальні гавані включають:

1. Бруней створив міжнародний фінансовий центр у липні 2000 року. Він передбачає створення компаній, звільнених від податків, які можуть бути обмежені акціями, гарантією, акціями та гарантією або терміном дії. Закон також дозволяє створювати спеціальні комерційні компанії, партнерства з обмеженою відповідальністю, міжнародні трасти та офшорні банки. Бруней націлений на ринок ісламських інвестицій, обсяг якого оцінювався приблизно 1 трлн дол. США.

2. Кампіоне на озері Лугано в Італії звільняє від італійських податків на доходи іноземців-резидентів із іноземних джерел. Кампіоне економічно належить Швейцарії, але підпорядковується італійському законодавству. Тут немає особистих та корпоративних податків, а також муніципальних податків. На доходи, джерелом яких є Італія, і громадян Італії цей привілейований статус не поширюється.

3. Сеута та Мелілья – два невеликі іспанські анклавні території на марокканському узбережжі в Африці. Їх податкова ставка вдвічі нижча за звичайну іспанську ставку. Будучи частиною Іспанії, вони користуються перевагами іспанських податкових угод.

4. У червні 2000 року Ботсвана на півдні Африки відкрила свій Міжнародний центр фінансових послуг в якості бази для регіональних фінансових послуг та схем колективного інвестування. Ставку податку було встановлено на рівні 15% і гарантовано до 2020 року, при цьому податки на виплати нерезидентам не стягуються.

5. Шрі-Ланка звільняє іноземних письменників, художників та пенсіонерів («особи доброї волі») від внутрішніх податків на доходи та багатство та мит на майно протягом п'яти років (або більше), а також звільняє від оподаткування їхні іноземні доходи.

Відповідно до схеми запрошених резидентів у Шрі-Ланці, особи, які перераховують мінімум 150 000 дол. США на себе та 25 000 дол. США на кожного утриманця, можуть отримати візу на проживання на строк до п'яти років [36].

Багато країн дозволяють нерезидентам використовувати свою внутрішню податкову систему та податкові угоди та конкурувати за офшорну діяльність за умови, що вона приносить користь їхній економіці і не призводить до суттєвого скорочення власної податкової бази. Преференційні податкові режими в багатьох країнах ОЕСР були скасовані або змінені, якщо вони вважаються шкідливими для інших країн-членів, але податкова конкуренція не заохочується. Країни можуть мати будь-яку податкову структуру, яку вони вважають за потрібну для своїх економічних умов, включаючи відсутність будь-якого податку взагалі.

Отже, так як офшорний бізнес дуже різноманітний, існує велика кількість видів та типів як компаній (офшори, мідшори, оншори), так і типів самих ОФЦ. Виходячи з можливостей і цілей підприємець сам обирає найбільш привабливий.

1.3. Позитивні та негативні аспекти офшорного фінансування бізнесу

Офшорні фінансові центри – це популярні закордонні регіони, де підприємства створюють корпорації, інвестують та розміщують депозити. Цей термін зазвичай використовується у банківському та фінансовому секторах для опису закордонних територій, де правила ведення бізнесу відрізняються від правил, що діють у країні походження компанії. Компанії та приватні особи переводять свою фінансову діяльність до офшорних зон у популярних ОФЦ, щоб отримати доступ до сприятливих економічних умов.

До популярних ОФЦ належать такі країни, як Кайманові острови, Бермуди, Коста-Ріка, Британські Віргінські острови, Швейцарія, Ірландія, Гонконг, Великобританія, Сінгапур та Малайзія.

Хоча рівень стандартів регулювання та прозорості бізнесу в різних ОФЦ різний, зазвичай вони пропонують:

- сприятливе податкове законодавство, яке робить їх популярними податковими гаванями для бізнесу;
- значну економію коштів на ведення бізнесу;
- кращий захист активів та інтелектуальної власності;
- гнучкі правила ведення бізнесу, включаючи безпеку даних, заходи щодо конфіденційності та багато іншого [48].

Офшорне фінансування – це, простіше кажучи, надання фінансових послуг банками та іншими агентами нерезидентам. Ці послуги включають запозичення грошей у нерезидентів та кредитування нерезидентів. Це може набувати форми кредитування корпорацій та інших фінансових установ, що фінансуються за рахунок зобов'язань перед офісами банку-кредитора в інших країнах або перед учасниками ринку. Воно також може набувати форми прийому депозитів від фізичних осіб та інвестування одержаних коштів на фінансових ринках в інших країнах. Деякі з цих видів діяльності відображені у статистиці, що публікується Банком міжнародних розрахунків. Ймовірно, значнішими є кошти, керовані фінансовими установами на ризик клієнта. Така позабалансова, або фідучіарна діяльність зазвичай не відображається в наявній статистиці. Крім того, вважається, що значні кошти зберігаються в ОФЦ взаємними фондами та трастами, так званими Міжнародними комерційними компаніями або іншими посередниками, які не пов'язані з фінансовими установами.

Розглянемо детальніше термінологію офшорів та види офшоризації фінансів. Отже, виокремимо три основні види офшорингу фінансів:

1. Офшоринг фінансових послуг. Переказ фінансових послуг означає передачу фінансової діяльності іншим постачальникам послуг в іншому місці. Це включає аутсорсинг таких неосновних компетенцій, як бухгалтерський облік, підтримка проектного фінансування, нормативно-правова діяльність, дотримання податкового законодавства та багато іншого.

Офшоринг фінансових послуг дозволяє компаніям скористатися перевагами сприятливих економічних умов, таких як нижчі вимоги до заробітної плати та гнучке законодавство.

2. **Офшорне інвестування.** Офшорне інвестування має на увазі ситуацію, в якій інвестори, які проживають за межами офшорної країни, вкладають кошти у бізнес цієї країни. Ця практика особливо поширена серед інвесторів із високим рівнем добробуту, які бажають розширити свій бізнес в іншій країні.

Офшорне інвестування часто вимагає відкриття офшорних рахунків у зарубіжній країні, у яку підприємець хоче інвестувати.

Серед основних переваг володіння офшорними інвестиційними рахунками – податкові пільги, арбітражна торгівля, конфіденційність бізнесу та захист активів.

Офшорні рахунки зазвичай відкриваються на ім'я корпорації, наприклад Товариства з обмеженою відповідальністю або холдингової компанії. Така практика дозволяє інвестиціям у бізнес отримати доступ до більш сприятливого податкового режиму.

3. **Офшорна банківська справа.** Офшорна банківська справа має на увазі зберігання активів компанії або приватної особи у фінансових установах у зарубіжних країнах [49].

Як і офшорне інвестування, ця практика дозволяє бізнесу отримати доступ до сприятливих правил ведення бізнесу, які недоступні в інших країнах.

Приватні особи та компанії можуть використовувати офшорні банківські рахунки для доступу до коштів бізнесу у потрібній валюті, не слідкуючи за мінливими обмінними курсами.

У деяких випадках компанії із значним обсягом продажів за кордоном можуть відкривати банківські рахунки, щоб зберегти відповідний прибуток у країнах із нижчим податковим тягарем. В інших випадках компанії використовують офшорні банківські послуги для захисту активів від влади у своїх країнах перебування.

Враховуючи таку термінологію офшорного фінансування, розглянемо основні переваги офшорного фінансування. Ось три важливі переваги, якими користуються компанії, які займаються офшоризацією фінансів:

1. Податкові переваги. Деякі країни пропонують податкові пільги для іноземних компаній та інвесторів. Сприятливі податкові режими у цих країнах покликані сприяти створенню здорової інвестиційної екосистеми, що приваблює інтерес та багатство ззовні.

Країни такого роду зазвичай називають податковими гаванями. Більшість податкових гаваней – це невеликі країни з обмеженими ресурсами та трудовими ресурсами. Залучення зовнішніх інвесторів допомагає цим країнам збільшити свою економічну активність у геометричній прогресії.

Зауважимо, що офшорні інвестиції відбуваються лише тоді, коли офшорні інвестори створюють корпорацію в зарубіжній країні. Ця корпорація потім захищає офшорні рахунки інвестора від вищого податкового навантаження у його рідній країні. Крім того, оскільки ці корпорації не займаються локальними операціями, в офшорній країні на них практично не накладається податок.

Прикладом можуть бути Багамські острови, які не оподатковують офшорні компанії податком на прибуток, корпоративним податком, податком на додану вартість або податком на багатство.

2. Захист активів. Офшорне фінансування також допомагає бізнесу реструктурувати право власності на свої активи. Цей процес передачі права власності на індивідуальні активи можливий шляхом створення трастів, хедж-фондів або існуючої корпорації.

Така форма захисту активів може допомогти компаніям:

- зменшити ризик стати об'єктом судового позову;
- забезпечити безпеку активів у ситуаціях, які не підлягають страховому покриттю;
- мінімізувати втрати для малого бізнесу, який може бути залучений до суду з боку кредиторів;
- отримати достатньо часу для ухвалення рішення про ефективне використання активів;
- мінімізувати ділові конфлікти у рамках спільних бізнес-підприємств.

Наприклад, у Белізі уряд допомагає керувати ризиками, захищаючи активи своїх підприємців. Активи залишаються під захистом, навіть якщо уряд іншої країни вимагатиме доступу до ваших рахунків або спробує заарештувати активи [56].

3. Диверсифікація інвестицій. Більшість фінансових експертів проповідують ідіому: «Не кладіть усі яйця в один кошик». Концентрація багатства в одному місці – ризиківана справа [40].

Одним із найбільших ризиків концентрації багатства в одному місці є дефляція валюти. Дефляція валюти або падіння курсу валюти країни може призвести до падіння купівельної спроможності валюти.

Офшорне інвестування, наприклад, податкові інвестиції в акціонерний капітал, є одним із найкращих способів уникнути подібних сценаріїв та диверсифікувати свої активи.

Диверсифікація дозволяє розподілити інвестиції та активи у декількох офшорних юрисдикціях. Цей процес також знижує шанси потрапити під економічний спад у тій чи іншій країні.

Розглянувши переваги офшоризації фінансів, можемо виокремити і деякі недоліки.

Отже, три основні недоліки офшорингу фінансових послуг:

1. Підвищений контроль з боку регулюючих органів

Основним недоліком офшорного фінансування є підвищений контроль офшорної юрисдикції з боку іноземних урядів та податкових органів.

Попередні скандали з відмиванням грошей і податковими скандалами лише посилили перевірку офшорних проектів та інвесторів, які переходять у ці країни.

До минулих скандалів, пов'язаних з податковим шахрайством, належать:

– Panama Papers (2016 рік): понад 11 мільйонів секретних документів із Mossack Fonseca, офшорної юридичної фірми в Панамі, розкрили, як транснаціональні компанії, керівники компаній та інші особи використовували офшорні податкові режими [74];

– Paradise Papers (2017 рік): понад 13,4 мільйонів витоків документів з Appleby, юридичної офшорної фірми на Бермудах, розкрили незаконну офшорну діяльність, таку як відмивання грошей.

– Pandora Papers (2021 рік): понад 12 мільйонів витоків документів розкрили, як керівники понад 90 країн використали схеми ухилення від податків [85].

Ці скандали спонукали уряди у всьому світі змінити свою політику та створити суворіші податкові закони. Наприклад, уряд США в 2010 році ухвалив такі закони, як Закон США Про дотримання податкового законодавства щодо іноземних рахунків, який вимагає від американських громадян усередині країни та за кордоном подавати щорічні звіти про наявність у них іноземних рахунків.

Служба внутрішніх доходів США також оподатковує доходи громадян по всьому світу. В результаті офшорні інвестори, які використовують офшорні структури для ухилення від сплати прибуткового податку на приріст іноземного капіталу, переслідуються згідно із законом за ухилення від сплати податків [86].

Як і в Північній Америці, в юрисдикціях Латинської Америки також діють такі закони, як Загальні правила боротьби з ухиленням від сплати податків, спрямовані на запобігання податковим лазівкам.

Крім етичного підходу до офшорної політики, компаніям найкраще спочатку розібратися в юридичних та податкових наслідках офшорного пункту призначення.

2. Потенційні геополітичні труднощі

Компаніям, які здійснюють аутсорсинг у відомих країнах, можливо, доведеться мати справу з нестабільним політичним кліматом. Це може призвести до кількох геополітичних ризиків для бізнесу.

Геополітичні потрясіння можуть бути викликані такими проблемами, як закриття уряду, заворушення у зв'язку з виборами, військовий переворот тощо.

Наприклад, Україна є популярним місцем офшорного аутсорсингу (тобто найму сторонньої організації в іншій країні для керування деякими операціями конкретного бізнесу) в Європі, але вона часто наражається на політичні заворушення, які можуть спалахнути у будь-який момент без попередження. Це більш характерно

для країн, якір озиваються та зазвичай є основними напрямками для офшорингу, ніж для розвинених країн.

При виборі місця розміщення офшорної компанії рекомендується вивчити економічну та політичну історію, а також поточні події, перш ніж зробити крок.

3. Управлінські проблеми

На відміну від внутрішніх, оншорних або ближніх команд, офшорні команди знаходяться за межами країни походження компанії. Це означає, що компанії, які передають послуги в офшори, можуть зіткнутися з повсякденними проблемами управління. Ці проблеми, що знижують продуктивність, можуть бути пов'язані з недоліками комунікації, культурними бар'єрами, різницею в часових поясах та багато іншого.

Інші наслідки переведення фінансових послуг в офшори можуть бути такими:

- проблеми з якістю: оскільки умови праці та правила можуть відрізнятися від умов та правил у країні походження, то офшоринг може призвести до неякісної роботи;

- затримка виконання робіт: співробітники офшорної компанії або постачальник послуг можуть мати відмінні від вашої компанії стилі роботи і це може призвести до неминучої затримки у досягненні цілей;

- проблеми з продуктивністю співробітників: менеджери можуть зіткнутися з труднощами в оцінці продуктивності офшорної команди. В ідеалі офшорна компанія має заздалегідь підготуватися до цих проблем керування робочою силою [78].

Ці ситуації показують, що офшорні фінанси – це не тільки переміщення капіталу за межі впливу держав, а й стрімке розмивання і комерціалізація державного суверенітету. В офшорних юрисдикціях фактично культивуються два паралельні правові режими. З одного боку, ми маємо стандартний регульований та оподатковуваний простір для вітчизняних громадян, а з іншого – «позадержавний» секретний офшорний простір, призначений виключно для іноземних компаній і мільярдерів, або капіталу нерезидентів, що включає набір юридичних сфер, що

характеризуються більшою чи меншою ізоляцією від регулювання та оподаткування. Цей офшорний світ – створений державою правовий простір у центрі глобальної фінансової системи, а отже, і глобального капіталізму, де зосереджені основні світові запаси капіталу, потоки та майнові претензії з метою захисту багатства та фінансових доходів.

Висновки до розділу 1

Термін «Офшорний фінансовий центр» використовується для визначення міста, району або країни, які надають безліч податкових пільг, лояльні імпорتنі та експортні мита та інші привілеї міжнародним інвесторам та нерезидентам – клієнтам фінансових інститутів для залучення бізнесу, капіталу та технологій, а також допомагають національній економіці шляхом проведення фундаментальних реформ.

Офшорне фінансування – це фінансова діяльність, що здійснюється за межами національної юрисдикції бенефіціарів, зазвичай для того, щоб скористатися перевагами менш суворого регулювання та вигіднішими ставками. Сенс існування офшорного фінансування полягає у послабленні регулювання. Стимули зазвичай пов'язані з ослабленням регулювання процесу «виробництва» фінансових послуг. Офшорне фінансування дозволяє компаніям як обминати обмежувальні національні норми, так і перешкоджати їм.

Офшорне фінансування та надання фінансових послуг нерезидентам включають традиційні банківські послуги (залучення коштів та кредитування), управління фондами, страхування, трастовий бізнес, податкове планування та міжнародні бізнес-корпорації.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОФШОРНИХ ЦЕНТРІВ

2.1. Глобалізаційні виміри міжнародного офшорного бізнесу в інформаційну епоху

Нещодавня, швидка та масштабна цифрова трансформація справила глибокий вплив на економіку та суспільство, призвівши до значних змін. Це викликало глобальні дебати у багатьох правових та нормативних сферах, і міжнародне оподаткування не є винятком. Податкові наслідки носять широкий характер і зачіпають як пряме, так і непряме оподаткування, ширші питання податкової політики та податкового адміністрування.

У центрі дебатів – питання, чи відповідають правила міжнародного прибуткового податку, розроблені більше століття тому в умовах «цегляної» економіки, цілям сучасної глобальної економіки. Фундаментальні елементи глобальної податкової системи, що визначають, де мають сплачуватись податки (правила «нексусу», засновані на фізичній присутності) і яка частина прибутку повинна оподатковуватися (правила «розподілу прибутку», засновані на принципі «витягнутої руки»), мають повністю відповідати своїй меті. А саме вони закріпили податкову визначеність і допомогли усунути подвійне оподаткування, стимулюючи глобальну торгівлю.

Проте сьогодні три важливі явища, викликані цифровізацією, – масштаб без маси, залежність від нематеріальних активів та центральна роль даних – кидають серйозний виклик елементам основ глобальної податкової системи.

З одного боку, поява нових і найчастіше нематеріальних факторів вартості справила революцію в цілих секторах, створивши нові бізнес-моделі, постійно знижуючи необхідність фізичної близькості до цільових ринків. Це постійно ставить під сумнів ефективність існуючих правил розподілу прибутку та нексусу для розподілу прав на оподаткування доходів, отриманих від транскордонної діяльності,

таким чином, щоб це було прийнятно для всіх країн, малих та великих, розвинених та тих, що розвиваються (так зване питання розподілу прав на оподаткування).

З іншого боку, нові технології сприяли ухиленню від сплати податків шляхом переказу прибутку багатонаціональних підприємств до юрисдикцій з низьким чи нульовим оподаткуванням.

Це питання є суттю проекту «Розмивання бази та переміщення прибутку» (BEPS) і залишається головним пріоритетом у роботі членів Інклюзивної рамкової програми ОЕСР/G-20. Неможливо переоцінити важливість передбачуваної, ефективної та стійкої міжнародної податкової системи в екосистемі економічного зростання та глобального добробуту [99].

Зростання невдоволення серед країн підняло ці питання до рівня першорядної важливості, а нагальна необхідність діяти змусила уряди шукати ефективні відповіді. Результат майже сторічних багатосторонніх зусиль щодо створення чіткої, послідовної та скоординованої податкової системи знаходиться на волосині.

Враховуючи характер цих проблем і складність встановлення меж навколо цифровизованої економіки, підхід на цьому критичному етапі очевидний: всеосяжне рішення на основі консенсусу, яке стосується як розподілу прав на оподаткування, так і питань BEPS, що залишилися. Це забезпечить безпеку та стійкість міжнародної системи прибуткового податку та підвищить податкову справедливість серед традиційних та цифрових підприємств.

Однак нездатність досягти результату в кінцевому підсумку призведе до розрізнених односторонніх дій, які в умовах нестабільної світової економіки завдадуть збитків інвестиціям та економічному зростанню, обмежуючи здатність урядів збирати доходи та інвестувати у програми.

За даними Організації економічного співробітництва та розвитку, створено міжнародну угоду про те, щоб великі компанії сплачували мінімальний податок за ставкою 15% та щоб їм було складніше ухилитися від оподаткування, та яку підписала 141 країна та юрисдикція [121].

До угоди приєдналися ті країни, які раніше трималися осторонь, включаючи Ірландію, Угорщину та Кіпр, а потім Кенію, Нігерію, Пакистан та Шрі-Ланку.

За даними ОЕСР, ці країни та юрисдикції погодилися здійснити 15 заходів щодо боротьби з ухиленням від сплати податків, підвищення узгодженості міжнародних податкових правил, забезпечення більш прозорого податкового середовища та вирішення податкових проблем, що виникають у зв'язку із цифровізацією економіки.

Поки не буде реалізовано міжнародну угоду про те, щоб великі компанії сплачували мінімальну ставку податку в 15%, ці країни є провідними корпоративними податковими гаванями. Угода передбачає, що країни повинні ввести її в дію у 2022 році, щоб вона набула чинності до 2023 року [121].

Щоб залучити бізнес країни пропонують податкові пільги великим компаніям. Якщо транснаціональні корпорації (далі – ТНК) створюють штаб-квартири чи філії у країнах із найбільш привабливими податковими системами та сприятливими законами про конфіденційність, вони можуть майже не сплачувати податки з мільярдних доходів.

За даними Інституту з оподаткування та економічної політики, у 2020 р.:

1. FedEx (FDX) обнулив федеральний податок на прибуток з 1,2 млрд дол. США доходу до оподаткування та отримав повернення у розмірі 230 млн. дол. США.
2. Nike (NKE) не заплатила федеральний податок на прибуток майже на 2,9 млрд дол. США доходу до оподаткування в США і отримала податкову знижку у розмірі 109 млрд дол. США.
3. Dish Network (DISH) не заплатила федеральний податок на прибуток з 2,5 млрд дол. США доходу в США.
4. Salesforce (CRM) уникла всіх федеральних податків на прибуток у розмірі 2,6 млрд дол. США.

Tax Justice Network, що базується у Великобританії незалежна міжнародна мережа, що займається дослідженнями, аналізом та адвокацією в галузі міжнародного податкового та фінансового регулювання, відстежує країни, які відіграють найбільшу роль у глобальному ухиленні від сплати корпоративних податків. За даними Tax Justice Network, індекс ранжує країни за рівнем їхньої «співучасті у глобальному приховуванні корпоративних податків».

Податкова система кожної країни оцінюється в залежності від ступеня, в якому вона дозволяє ухилятися від сплати корпоративних податків. Потім показник «податкового притулку» кожної країни поєднується з масштабом корпоративної діяльності в країні, щоб визначити частку глобальної корпоративної діяльності, яка наражається на ризик ухилення від сплати податків у цій країні.

Індекс корпоративних податкових гаваней (англ. – The Corporate Tax Haven Index, далі – СТНІ) – це рейтинг юрисдикцій, які найбільше причетні до того, що багатонаціональні корпорації недоплачують корпоративний прибутковий податок. Індекс корпоративних податкових притулків ретельно оцінює податкову та фінансову системи кожної юрисдикції, щоб створити чітке уявлення про найбільших у світі організаторів глобальних корпоративних податкових зловживань, а також виділити закони та політику, які можуть змінити політики, щоб зменшити можливість корпоративних податкових зловживань у своїй юрисдикції.

Юрисдикції ранжуються за значенням індексу СТНІ value (англ. – Corporate Tax Haven Index value) [102], який розраховується шляхом поєднання балів юрисдикції за шкалою «Haven Score» (оцінка гавані) та «Global Scale Weight» (вага глобальної шкали юрисдикції). Показник Haven Score – це міра того, наскільки податкова та фінансова системи юрисдикції допускають можливість зловживання корпоративними податками та оцінюється за 20 показниками. Вага глобальної шкали юрисдикції – це показник обсягу фінансової діяльності багатонаціональних корпорацій у юрисдикції. Поєднання показників Haven Score та Global Scale Weight дає уявлення про те, яка частина світової корпоративної фінансової діяльності наражається на ризик зловживання корпоративними податками в даній юрисдикції (див. Табл.2.1).

Індекс корпоративних податкових гаваней 2021

№	Країна	ISO code	Global Scale Weight (%)	Haven Score	CTHI value	CTHI share (in global market)
1	Британські Віргінські острови	VGB	2,32%	100	2,853	6,45%
2	Кайманові острови	CYM	1,87%	100	2,653	5,99%
3	Бермудські острови	BMU	1,58%	100	2,508	5,67%
4	Нідерланди	NLD	11,09%	79,9	2,454	5,54%
5	Швейцарія	CHE	3,44%	88,5	2,261	5,11%
6	Люксембург	LUX	9,01%	73,9	1,814	4,10%
7	Гонконг	HKG	5,55%	77,9	1,805	4,08%
8	Джерсі	JEY	0,51%	100	1,724	3,89%
9	Сінгапур	SGP	2,26%	84,6	1,714	3,87%
10	Об'єднані Арабські Емірати	ARE	0,54%	98,3	1,664	3,76%
11	Ірландія	IRL	3,23%	77	1,459	3,30%
12	Багамські острови	BHS	0,31%	100	1,454	3,28%
13	Великобританія	GBR	7,25%	69,2	1,382	3,12%
14	Кіпр	CYP	1,09%	85,3	1,379	3,12%
15	Маврикій	MUS	0,66%	81,4	1,012	2,29%
16	Бельгія	BEL	1,61%	72,7	973	2,20%
17	Гернсі	GGY	0,10%	98,3	954	2,16%
18	Франція	FRA	2,78%	66,9	908	2,05%
19	Китай	CHN	4,95%	62,5	896	2,03%
20	Острів Мен	IMN	0,06%	100	850	1,92%

Джерело: Tax Justice Network. Corporate Tax Haven Index 2021 Methodology. Режим доступу: <https://cthi.taxjustice.net/cthi2021/methodology.pdf>

2021 року 20 країн внесли зміни до своїх законодавчо встановлених ставок податку на прибуток корпорацій. Бангладеш, Аргентина та Гібралтар збільшили верхні ставки корпоративного податку з 25, 30 та 10 % до 32,5, 35 та 12,5 % відповідно [109].

Сімнадцять країн на п'яти континентах – Швеція, Колумбія, Швейцарія, Монако, Конго, Туреччина, Індонезія, Франція, Гамбія, Лаос, Шрі-Ланка, Ангола, Демократична Республіка Конго, Бутан, Кирибаті, Туніс та Чилі - знизили ставки корпоративного податку 2021 року. Зниження податкових ставок варіювалося від трохи менше ніж 1 відсотковий пункт (далі – в.п.) у Швеції до тимчасового зниження на 15 в.п. у Чилі (див. Табл.2.2).

Зміни ставок податку на прибуток корпорацій у 2021 році

Країна	Ставка податку 2020	Ставка податку 2021	Зміни з 2020 по 2021
Африка			
Туніс	25%	15%	-10 в.п.
Азія			
Бангладеш	25%	32,5%	+7,5 в.п.
Європа			
Франція	32,02%	28,4075%	-3,6125 в.п.
Океанія			
Кірібаті	35%	30%	-5 в.п.
Південна Америка			
Аргентина	30%	35%	+5 в.п.
Чилі (а)	25%	10%	-15 в.п.

Примітка: У відповідь на пандемію в Чилі було прийнято тимчасове зниження ставки до 10% для малих підприємств. Для інших підприємств застосовується ставка у розмірі 27%.

Джерело: Statutory corporate income tax rates are from OECD, “Table II.1. Statutory corporate income tax rate,” updated April 2021, https://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=Table_III; KPMG, “Corporate tax rates table,” <https://home.kpmg/xx/en/home/services/tax/tax-tools-and-resources/tax-rates-online/corporate-tax-rates-table.html>.

Дослідимо найвищі та найнижчі ставки корпоративного податку у світі (див. Табл. 2.3). 140 із 225 окремих юрисдикцій, досліджених на 2021 рік, мають ставки корпоративного податку на рівні або нижче 25 %. 115 мають податкові ставки вище 20 та нижче 30 %. Середня податкова ставка серед 225 юрисдикцій становить 23,54 %. США займають 85-те місце за величиною ставки корпоративного податку з сукупною федеральною та встановленою законом штату ставкою 25,77 % [118].

20 країн із найвищими встановленими ставками корпоративного прибуткового податку охоплюють майже всі регіони, хоч і нерівномірно. У той час як вісім із 20 найкращих країн знаходяться в Африці, Європа, Океанія та Азія представлені лише по одному разу. З юрисдикцій, що залишилися, п'ять знаходяться в Північній Америці, а чотири - в Південній Америці [107].

Найвищі та найнижчі законодавчо встановлені ставки корпоративного
прибуткового податку у світі, 2021 рік

Найвищі ставки податку на прибуток			Найнижчі ставки податку на прибуток		
Країна	Континент	Ставка податку	Країна	Континент	Ставка податку
Коморські острови	Африка	50%	Барбадос	Північна Америка	5,5%
Пуерто-Рико	Північна Америка	37,5%	Узбекистан	Азії	7,5%
Сурінам	Південна Америка	36%	Туркменістан	Азії	8%
Аргентина	Південна Америка	35%	Угорщина	Європа	9%
Чад	Африка	35%	Чорногорія	Європа	9%
Куба	Північна Америка	35%	Андорра	Європа	10%
Екваторіальна Гвінея	Африка	35%	Боснія і Герцеговина	Європа	10%
Гвінея	Африка	35%	Болгарія	Європа	10%
Мальта	Європа	35%	Чилі	Південна Америка	10%
Сен-Мартен (французька частина)	Північна Америка	35%	Косово, Республіка	Європа	10%
Сінт-Мартен (голландська частина)	Північна Америка	35%	Киргизстан	Азії	10%
Судан	Африка	35%	Парагвай	Південна Америка	10%
Замбія	Африка	35%	Катар	Азії	10%
Американське Самоа	Океанія	34%	Колишня Югославська Республіка Македонія	Європа	10%
Бразилія	Південна Америка	34%	Тимор-Лешті	Океанія	10%
Венесуела (Боліваріанська Республіка)	Південна Америка	34%	Китай, спеціальний адміністративний район Макао	Азії	12%
Камерун	Африка	33%	Республіка Молдова	Європа	12%
Сент-Кітс і Невіс	Північна Америка	33%	Кіпр	Європа	12,5%
Сейшельські острови	Африка	33%	Гібралтар	Європа	12,5%
Бангладеш	Азії	32,5%	Ірландія	Європа	12,5%

Джерело: OECD, «Table II.1. Statutory corporate income tax rate»; KPMG, «Corporate tax rates table»; Bloomberg Tax, «Country Guides – Corporate Tax Rate»; and researched individually, see Tax Foundation, «worldwide-corporate-tax-rates/».

З іншого боку, у 20 країнах із найнижчими ненульовими ставками корпоративного податку, всі вони мають ставки на рівні або нижче 12,5 %. У 10 країнах встановлені ставки становлять 10 %, причому п'ять із них - невеликі європейські держави (Андорра, Боснія та Герцеговина, Болгарія, Косово та Македонія) [107].

З 225 досліджених юрисдикцій 15 нині не стягують загальний податок з прибутку корпорацій (табл. 2.4). За винятком Об'єднаних Арабських Еміратів всі ці юрисдикції є невеликими острівними державами. Деякі з них, такі як Кайманові та Бермудські острови, добре відомі відсутністю корпоративних податків [100].

Таблиця 2.4

Країни без загального податку на прибуток корпорацій, 2021 рік

Країна	Континент
Ангілья	Північна Америка
Багамські острови	Північна Америка
Бахрейн	Азія
Бермудські острови	Північна Америка
Британські Віргінські острови	Північна Америка
Кайманові острови	Північна Америка
Гернсі	Європа
Острів Мен	Європа
Джерсі	Європа
Сен-Бартелемі	Північна Америка
Токелау	Океанія
Острови Теркс і Кайкос	Північна Америка
Об'єднані Арабські Емірати	Азія
Вануату	Океанія
Острови Уолліс і Футуна	Океанія

Джерело: OECD, «Table II.1. Statutory corporate income tax rate»; KPMG, «Corporate tax rates table»; and researched individually, see Tax Foundation, «worldwide-corporate-tax-rates»; Bloomberg Tax, «Country Guides – Corporate Tax Rates».

Ставки корпоративного податку можуть істотно відрізнятися регіонами (див. Табл. 2.5). В Африці найвища середня ставка податку на прибуток серед усіх регіонів – 27,97 %. В Азії найнижча середня ставка податку на прибуток серед усіх регіонів – 19,62 % [109].

Якщо зважувати за ВВП, то у Південній Америці найвища середня ставка податку на прибуток – 31,03 %. У Європі найнижча середньозважена ставка податку на прибуток корпорацій – 23,97 %.

Загалом, у більших та промислово розвинених країнах ставки корпоративного прибуткового податку вищі, ніж у невеликих державах. У країнах «Великої сімки», до якої входять сім найбагатших держав світу, середня встановлена ставка податку на прибуток корпорацій становить 26,69 %, а середньозважена ставка - 26,41 %. У країнах-членах ОЕСР середня встановлена ставка корпоративного податку становить 23,04 %, а середньозважена за ВВП – 25,81 %. У країнах БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південна Африка) середня встановлена законом ставка становить 27,40 %, а середньозважена ставка корпоративного прибуткового податку – 26,07 % [107].

Таблиця 2.5

Середня ставка корпоративного податку за регіонами чи групами, 2021 р.

Регіон	Середня ставка	Середня ставка, зважена за ВВП	Кількість охоплених країн
Африка	27,97%	27,69%	50
Азія	19,62%	24,92%	47
Європа	19,84%	23,97%	39
Північна Америка	26,37%	26,09%	24
Океанія	23,75%	29,71%	8
Південна Америка	26,63%	31,03%	12
G-7	26,69%	26,41%	7
ОЕСР	23,04%	25,81%	38
БРІКС	27,40%	26,07%	5
ЄС-27	21,30%	25,79%	27
G-20	26,75%	26,31%	19
Світ	23,54%	25,44%	180

Джерело: Statutory corporate income tax rates are from OECD, «Table II.1. Statutory corporate income tax rate»; KPMG, «Corporate tax rates table»; Bloomberg Tax, «Country Guides – Corporate Tax Rates»; and researched individually, see Tax Foundation, «worldwide-corporate-tax-rates». ВВП розрахунки від U.S. Department of Agriculture, «International Macroeconomics Data Set».

Отже, можемо зробити деякі висновки щодо даних про Індекс корпоративних податкових притулків:

1. У 2021 році 20 країн внесли зміни до своїх законодавчо встановлених ставок податку на прибуток корпорацій. Три країни – Бангладеш, Аргентина та Гібралтар – підвищили максимальні ставки корпоративного податку, а 17 країн, включаючи Чилі, Туніс та Францію, знизили ставки корпоративного податку.

2. Коморські острови (50 %), Пуерто-Ріко (37,5 %) та Суринам (36 %) є юрисдикціями з найвищими ставками корпоративного податку у світі, тоді як Барбадос (5,5 %), Узбекистан (7, 5 %) та Туркменістан (8 %) стягують найнижчі ставки корпоративного податку. У 15 юрисдикціях корпоративного податку не стягується.

3. Середня загальносвітова ставка корпоративного прибуткового податку, розрахована за 180 юрисдикціями, становить 23,54 %. Якщо зважити ВВП, то середня встановлена ставка становить 25,44 %.

4. Середня регіональна ставка в Азії найнижча – 19,62 %, а в Африці – найвища – 27,97 %. Однак при перерахунку на ВВП Європа має найнижчу середню регіональну ставку – 23,97 %, а Південна Америка – найвищу – 31,03 %.

5. Середня верхня корпоративна ставка серед країн ЄС-27 становить 21,30 %, серед країн ОЕСР – 23,04 %, а у країнах Великої сімки – 69 % [102].

Індекс фінансової таємниці (англ. - Financial Secrecy Index, далі - FSI) – це зведений індекс, який вимірює рівень захисту фінансової таємниці в країнах по всьому світу, а також практику використання їхніх юрисдикцій як податкових гаваней та офшорних фінансових зон (див. Табл. 2.6). Його публікує International Association of Tax Justice Network з 2009 року регулярно раз у 2 роки. Мета дослідження – оцінити ступінь фінансової прозорості та масштаби її тіньової складової у світовому економічному співтоваристві. Індекс дозволяє побачити основні напрямки тіньових фінансових потоків і визначити ключові юрисдикції, де накопичуються переміщені капітали в результаті прихованої економічної діяльності, в тому числі кримінальної та корупційної [21].

Рейтинг гаваней за Індексом фінансової таємниці (FSI Index), 2020 рік

№	Країна	FSI value	Secrecy Score	№	Країна	FSI value	Secrecy Score
1.	Кайманові Острови	1 575,19	76	21.	Південна Корея	411,06	62
2.	США	1 486,96	63	22.	Багамські Острови	407,28	75
3.	Швейцарія	1 402,10	74	23.	Алжир	400,56	80
4.	Гонконг	1 035,29	66	24.	Кенія	398,19	76
5.	Сінгапур	1 022,12	65	25.	Китай	397,25	60
6.	Люксембург	849,36	55	26.	Ліван	385,52	64
7.	Японія	695,59	63	27.	Кіпр	383,38	61
8.	Нідерланди	682,20	67	28.	Кувейт	369,17	71
9.	Британські Віргінські Острови	619,14	71	29.	Ірландія	363,80	48
10.	Об'єднані Арабські Емірати	605,20	78	30.	Гібралтар	359,89	69
11.	Гернсі	564,56	71	31.	Макао	356,53	65
12.	Великобританія	534,65	46	32.	Малайзія	352,69	70
13.	Тайвань	507,57	66	33.	Франція	350,53	50
14.	Нідерланди	499,72	52	34.	Нігерія	348,53	70
15.	Панама	479,51	72	35.	Ангола	345,45	80
16.	Острів Джерсі	466,81	66	36.	Австрія	317,00	56
17.	Тайланд	448,86	73	37.	В'єтнам	299,30	74
18.	Мальта	442,20	62	38.	Ізраїль	291,49	59
19.	Канада	438,38	56	39.	Шрі-Ланка	290,64	72
20.	Катар	433,05	77	40.	Бермуди	289,07	73

Джерело: Індекс фінансової таємниці / Гуманітарний портал: Дослідження//Центр гуманітарних технологій, 2006-2022 рр.

Як показують результати досліджень останнього десятиліття, основними центрами фінансової конфіденційності та офшорної діяльності традиційно виступають Сполучені Штати Америки (зокрема юрисдикції штатів Делавер, Невада, Нью-Гемпшир), Швейцарія, Гонконг, Сінгапур, Люксембург та країни Карибського басейну, при цьому в загальному обсязі юрисдикцій з високим рівнем фінансової таємності найбільшу частку займає Великобританія та її зовнішні території (Британські Віргінські острови, Кайманові острови, Бермудські острови, Ангілья, Монсеррат, острови Джерсі та Гернсі у складі Нормандських островів, Острів Мен та Гібралтар) які будучи розглянутими як єдина юрисдикція, зайняли б перший рядок

рейтингу з великим відривом від інших країн (автори дослідження називають це глобальне павутиння «Британською сіткою», керованою фінансовими структурами Лондону).

Сполучені Штати Америки піднялися з другого місця, яке вони займали два роки тому, і очолили список країн Індексу фінансової таємниці 2022 (табл. 2.7). За даними Tax Justice Network (TJN), яка випускає цей індекс раз на два роки, США різко збільшили прірву між собою та рештою світу, забезпечивши найбільший обсяг фінансової таємниці, колись зафіксований індексом – майже вдвічі більше, ніж Швейцарія, яка в даний час займає другу позицію, за якою слідує Сінгапур. Згідно з попереднім індексом – FSI-2020, перші три позиції займали Кайманові острови, США та Швейцарія [117].

Таблиця 2.7

Рейтинг гаваней за Індексом фінансової таємниці (FSI Index), 2022 рік

№	Країна	Global Scale Weight (%)	Secrecy Score	FSI value	FSI share (in global market)
1	США	25,78%	67	1,951	5,74%
2	Швейцарія	3,91%	70	1,167	3,43%
3	Сінгапур	5,64%	67	1,167	3,43%
4	Гонконг	3,87%	65	927	2,73%
5	Люксембург	11,32%	55	804	2,36%
6	Японія	2,81%	63	765	2,25%
7	Німеччина	5,21%	57	681	2,00%
8	Об'єднані Арабські Емірати	0,22%	79	648	1,91%
9	Британські Віргінські острови	0,55%	71	621	1,83%
10	Гернси	0,5%	71	610	1,80%

Джерело: Tax Justice Network. Financial Secrecy Index 2022. Режим доступу: <https://fsi.taxjustice.net/>.

За даними TJN, близько 10 трильйонів доларів США зберігаються в офшорних зонах поза законом багатими людьми через таємні механізми. На перший погляд, найбільшим сюрпризом є те, що Кайманові острови, які посідали перше місце в рейтингу FSI - 2020, більше не входить до списку десяти провідних країн, яке вони зазвичай займали. Причина в тому, що розмір фінансових послуг, які надає країна нерезидентам, також впливає на рейтинг, і вперше Кайманові острови розкрили дані,

які показали справжній масштаб цих послуг. Цей показник виявився набагато нижчим, ніж передбачалося раніше, внаслідок чого країна опустилася на чотирнадцятий рядок рейтингу [120].

Відповідно, Швейцарія піднялася на одну позицію в порівнянні з попереднім рейтингом і посіла друге місце, незважаючи на скорочення обсягу послуг, що надаються нею, зі збереження фінансової таємниці.

Іншою несподіванкою стало те, що Сінгапур тепер посідає третю позицію, перемістившись із п'ятого місця, яке він займав два роки тому. Це пояснюється тим, що він збільшив пропозицію фінансової таємниці світу на 14 %, а також тим, що Кайманові острови та Гонконг, які раніше займали місця вище Сінгапуру, скоротили пропозицію фінансової таємниці.

Отже, середні світові та регіональні верхні ставки податку на прибуток корпорацій знижувалися протягом останніх десятиліть, і більшість країн дотримуються цієї тенденції. Із 225 юрисдикцій у всьому світі лише три країни збільшили верхню ставку податку на прибуток корпорацій у 2021 році, а 17 країн знизили ставку податку на прибуток. Схоже, що ця тенденція зберігається, оскільки кілька країн планують зменшити ставки корпоративного податку найближчими роками.

Як показують цьогорічні результати досліджень, основними центрами фінансової конфіденційності та офшорної діяльності традиційно виступають Сполучені Штати Америки (зокрема юрисдикції штатів Делавер, Невада, Нью-Гемпшир), Швейцарія, Сінгапур, Гонконг, Люксембург, Японія, Німеччина, ОАЕ, БВО та Гернсі.

2.2. Аналіз функціонування банківських офшорних центрів

Будь-який міжнародний підрозділ, чи то виробництво чи торгівля, завжди шукає кошти для своєї діяльності. Кожна компанія не може отримати кошти зі своєї країни через суворі правила, відсоткові витрати або податки. У всьому світі бізнес-

ком'юніті шукають місця, де їхні інвестиції перебуватимуть у безпеці, а кошти можуть бути виведені без будь-яких бар'єрів та легко інвестовані у будь-які підприємства у будь-якій частині світу. В даний час Маврикій, Мальта, Панама, острів Менс, Кіпр, Сейшельські острови та Гаваї – це кілька центрів, котрі залучають офшорні банки. З 2003 року уряд Індії дозволив банкам організовувати офшорні банківські операції у спеціальних економічних зонах [37]. Таким чином, система офшорних банків стала частиною міжнародного бізнесу.

Офшорні банки – це банківські підрозділи, створені іноземними банками на територіях, де обмеження та правила лімітовані, а втручання країни місцезнаходження мінімальне. Офшорні банківські підрозділи залучають валютні кошти нерезидентів та міжнародного грошового ринку та інвестують їх у приймаючу країну або у проекти, створені приймаючою країною у третій країні. Одним словом, офшорні фінансові центри – це зручніша та безпечніша банківська система для заощадження та запозичення коштів для бізнесу.

У сучасній високоінтегрованій глобальній мережі міжнародні офшорні фінансові центри відіграють важливу роль у сприянні інвестиціям по всьому світу. Офшорний центр існує для комфорту та зручності. ОФЦ – це юрисдикції, де офшорні банки звільнено від широкого спектра нормативних вимог, які зазвичай застосовуються до офшорних установ. Зокрема, на депозити не поширюються встановлені законом резервні вимоги. Банківські операції у більшості випадків звільняються від податків або розглядаються в рамках сприятливого фіскального режиму, і на них не поширюються обмеження щодо відсотків та валютного контролю. У багатьох випадках офшорні банки звільняються від регулятивних перевірок щодо ліквідності чи достатності капіталу.

Важливим видом діяльності в ОФЦ є офшорна банківська діяльність, яка є транскордонним посередництвом у наданні коштів та послуг банками, розташованими в ОФЦ, нерезидентам. Офшорні банківські операції стають все більш привабливою альтернативою жорстко регульованим фінансовим ринкам країн з економікою, що розвивається. Вони використовують співвідношення ризик –

прибутковість, будучи прибутковішими, ніж офшорні банки, й у часто мають більше кредитне плече.

Оскільки Офшорні банківські центри (далі – ОБЦ) впливають на світову економіку, вони також впливають на економіку приймаючих країн. Деякі країни виграли від розміщення ОБЦ, деякі – ні. Деякі ОБЦ відіграють важливу роль в економіці країн, що приймають, а інші – ні. Тому ОБЦ впливають по різному на економіку приймаючих країн.

Офшорні банківські центри є невід’ємною частиною валютних ринків. Тому діяльність банківських підрозділів, створених у цих центрах, включає операції з іноземною валютою у формі прийому та розміщення коштів у іноземній валюті за межами країни-емітента. Функціональні офшорні центри займаються випуском та розміщенням валютних депозитних сертифікатів, позик/кредитів та облігацій.

Ці центри роблять внесок у розвиток приймаючої країни декількома способами. Завдяки своїм зв’язкам із відомими міжнародними банками офшорні банківські підрозділи можуть залучати валютні кредити та облігації для приймаючої країни за розумними процентними ставками. Ці валютні кошти можуть бути надані в кредит приймаючій країні чи то інвестовані в проекти на суші або навіть у проекти в третій країні. Крім того, приймаюча країна отримує більш широкий доступ до міжнародних ринків капіталу.

Оншорна банківська індустрія в приймаючій країні, змушена підвищувати свою ефективність і кваліфікацію, щоб зберегти конкурентні переваги.

Офшорні банки працюють в основному з іншими фінансовими установами та здійснюють оптові операції у валюті, яка відрізняється від валюти приймаючої країни ОФЦ. Офшорні банківські операції зазвичай здійснюються через офшорні установи, які є офшорними філіями. Офшорні філії юридично не відрізняються від материнських банків, що полегшує внутрішньофіліальні перекази. Офшорна діяльність також може здійснюватися через так звані банки з паралельним управлінням. Це банки, засновані в різних юрисдикціях, що мають одного й того ж власника (власників), але водночас не є дочірніми компаніями.

Офшорні банки в основному займаються трьома видами операцій: кредити та депозити в іноземній валюті, андерайтинг облігацій та позабіржова торгівля деривативами для управління ризиками та спекулятивних цілей. Операції в іноземній валюті становлять основну частину офшорних банківських операцій. Вони включають операції між банками та початковими вкладниками, між банками та кінцевими позичальниками, а також між самими банками на міжбанківському ринку. Андерайтинг облігацій, які розміщуються на міжнародних ринках капіталу, також є значною частиною офшорної банківської діяльності [62].

Щодо питання ліцензування офшорного банку, то офшорний банк не перебуває під наглядом центрального банку країни. Він не має регулювання, підготовленого урядом. Тим не менш, це не означає, що офшорний банк може керувати своєю банківською системою так, як він хоче, без будь-якого регулювання. Для регулювання діяльності офшорного банку існує ліцензія, яка називається офшорною банківською ліцензією [59].

Банківську таємницю можна визначити як професійне зобов'язання, згідно з яким фінансова установа має зберігати та не розкривати фінансову інформацію клієнтів третім особам [37]. Вона призначена для того, щоб клієнти відчували себе у безпеці щодо своєї конфіденційності, наданої фінансовій установі. Фінансова інформація клієнтів має бути захищена юридично та не повинна зазнавати вторгнення інших сторін.

Слід пам'ятати, що банківська таємниця чи фінансова конфіденційність призначена для законного збереження фінансової інформації клієнта. Але не можна заперечувати, що сувора банківська таємниця полегшує скоєння фінансових злочинів, таких як відмивання грошей. Відмивання грошей може підірвати довіру суспільства до фінансової системи. Більше того, цей акт зруйнує довіру суспільства до фінансових установ. Однією з причин, які залучають людей перевозити свої багатства і зберігати їх у безпеці в офшорному банку, є регулювання конфіденційності цього банку. У 2018 році Швейцарія стала найбільш таємною країною, включеною до Індексу фінансової таємниці для забезпечення конфіденційності банківських клієнтів (FSI Index) (див. Табл. 2.8).

Індекс фінансової таємниці (FSI Index), 2018

№	Країна	Secrecy Score, %	FSI value
1	Швейцарія	76,5	1589,57
2	США	59,8	1298,47
3	Кайманові острови	72,3	1267,68
4	Гонконг	71,1	1243,68
5	Сінгапур	67,1	1081,98
6	Люксембург	58,2	975,92
7	Німеччина	59,1	768,95
8	Тайвань	75,8	743,38
9	Об'єднані Арабські Емірати	83,9	661,15
10	Гернсі	72,5	658,92
11	Ліван	72,0	644,41
12	Панама	76,6	625,84
13	Японія	60,5	623,92
14	Нідерланди	66,0	598,81
15	Тайланд	79,9	550,60
16	Британські Віргінські острови	68,7	502,76
17	Бахрейн	77,8	490,71
18	Джерсі	65,5	438,22
19	Багамські острови	84,5	429,00
20	Мальта	60,5	426,31

Джерело: Джерело: Tax Justice Network. Financial Secrecy Index 2018. Режим доступу: <https://fsi.taxjustice.net/>.

В Азії офшорні міжбанківські ринки набули розвитку після 1968 року, коли Сінгапур запустив Азіатський доларовий ринок і ввів Азіатські валютні одиниці, а Японія створила Японський офшорний ринок. Азіатський доларовий ринок був альтернативою лондонському ринку євродоларів для інвестування надлишків нафти з Індонезії та Малайзії, а Азіатські валютні одиниці дозволили місцевим банкам брати участь у міжнародних угодах в умовах сприятливого податкового та нормативного середовища [90].

Сінгапур є визнаним фінансовим центром. Сектор фінансових послуг підтримується надійними економічними та фінансовими засадами та привабливістю в якості бази для фінансових установ. Цьому сприяють його географічне положення в регіоні, що швидко розвивається, та долає розрив між часовими поясами

північноамериканського та європейського фінансових ринків, політична та фінансова стабільність, кваліфікована робоча сила та значні державні стимули.

Сінгапур є четвертим найбільшим центром торгівлі іноземною валютою у світі, п'ятим найбільшим трейдером деривативів та дев'ятим найбільшим центром офшорного кредитування. Азіатський доларовий ринок – один із головних офшорних банківських центрів в Азії. Сінгапурська біржа STOCK (SES) - провідний фондовий ринок в Азії, а Сінгапурська міжнародна валютна біржа (SIMEX) перетворилася на одну з провідних у світі бірж деривативів.

У Сінгапурі існують три категорії комерційних банків:

1. Повноправні банки
2. Обмежені банки
3. Офшорні банки

Обмежені банки можуть займатися тим же спектром внутрішніх напрямлень, але не можуть приймати від небанківських клієнтів ощадні рахунки в сінгапурських доларах і фіксовані депозити в сінгапурських доларах на суму менше 250 000 сінгапурських доларів [43].

У 1973 році, з метою сприяння досягненню Сінгапуром мети стати міжнародним фінансовим центром за рахунок залучення більшої кількості іноземних банків, інша категорія з тими ж можливостями, що і повні та обмежені банки у сфері ведення бізнесу, дещо більш обмежена у сфері діяльності на роздрібному ринку сінгапурських доларів.

На вітчизняному ринку офшорні банки неспроможні приймати відсоткові вклади від осіб, які не є затвердженими фінансовими інститутами, і навіть не можуть відкривати більше однієї філії.

До кінця листопада 1998 року в Сінгапурі налічувалося 104 офшорні банки, всі вони були філією іноземних банків. До 2003 року кількість банків перевищила 120.

У Сінгапурі офшорні банківські операції здійснюються окремими бухгалтерськими організаціями, відомими як Азіатські валютні одиниці (англ.- Asian Currency Units, далі – АВО). АВО не мають права створювати активи та зобов'язання у сінгапурських доларах, але можуть здійснювати всі види банківських операцій в

інших валютах. Для стимулювання розвитку АВО було створено різні стимули, найбільш важливим з яких є те, що Азіатські валютні одиниці оподатковуються податком на прибуток у розмірі лише 10% порівняно зі стандартною корпоративною ставкою у 27% та не підлягають вимогам до резервів та ліквідності. Азіатські валютні одиниці функціонують у регіоні в основному як центри для перетікання капіталу з ринків Європи, Північної Америки та Близького Сходу до швидко зростаючих регіонів Азії [71].

У жовтні 1990 року Малайзія створила Міжнародний офшорний фінансовий центр англ. - International Offshore Financial Centre, далі - МОФЦ) в Лабуані. Закон «Про офшорну банківську справу» 1990 року забезпечує нормативну базу для офшорних банківських операцій у Лабуані [110]. Оскільки конфіденційність є відмінною рисою офшорного фінансового центру, офшорний банк повинен дотримуватися суворої таємниці у справах своїх клієнтів. Очікується, що офшорні банки дотримуватимуться суворого кодексу саморегулювання, в якому особлива увага приділяється «знанню свого клієнта».

Управління офшорних фінансових послуг Лабуана (англ. – LOFSA – Labuan Offshore Financial Services Authority), створене у 1996 році та є єдиним регулюючим органом з такими функціями:

- відповідати за визначення національних цілей, політики та пріоритетів для впорядкованого розвитку та адміністрування Міжнародного офшорного фінансового центру Лабуана;
- відповідати за аспекти просування та розвитку та рекомендувати уряду нові заходи для прискорення зростання та розвитку МОФЦ Лабуана;
- нагляд за діяльністю та операціями індустрії офшорних фінансових послуг у Лабуані та обробка заявок на ведення бізнесу в МОФЦ Лабуана, зокрема, у сфері офшорної банківської справи, офшорного страхування та пов'язаного зі страхуванням бізнесу, офшорного трасту та управління фондами, інкорпорації та реєстрації офшорних компаній. а також створення трастових компаній Лабуана;

– адміністрація та забезпечення дотримання законодавства про офшорні фінансові послуги та робота з офшорними гравцями в Лабуані для просування офшорних фінансових послуг [65].

МОФЦ Лабуана працює за умов вільного валютного контролю. Офшорним компаніям надається статус нерезидента для набуття статусу валютного контролю. Офшорні компанії можуть продовжувати вільно переказувати кошти на свої рахунки та зі своїх рахунків за межами Малайзії без узгодження з центральним банком Малайзії. Валютні рахунки, відкриті в офшорних банках, не вважаються зовнішніми рахунками та не підлягають заходам валютного контролю. Офшорним банкам також дозволено видавати фінансові та нефінансові гарантії резидентам у ринг гітах (національна валюта Малайзії). Вони можуть отримувати збори та комісії, пов'язані з гарантією, у ринггітах. Вимога про зберігання протягом одного року не застосовується до активів у ринггітах, які перебувають у заставі в офшорних банках для кредитних ліній, наданих резидентам. Виплати існуючих кредитів та гарантій в іноземній валюті резидентами Малайзії офшорним банкам не вимагають попереднього схвалення Центрального банку.

У Лабуані не оподатковується прибуток офшорних компаній, які не є торговими компаніями, а офшорні торгові компанії користуються низьким податковим режимом зі ставкою всього 3% від чистого доходу [39]. Інші пільги та стимули включають:

– відсутність податку на офшорні компанії, що здійснюють офшорну неторгову діяльність, таку як володіння цінними паперами, акціями, нерухомим майном, отримання кредитів та розміщення депозитів;

– відсутність податку на дивіденди, що виплачуються офшорною компанією, розподіл із офшорного трасту, роялті, отримані нерезидентом від офшорної компанії, відсотки, отримані за депозитами в офшорних банках, та відсотки, отримані за кредитами малайзійцям;

– відсутність податку на спадщину, смерть чи майно;

– звільнення від сплати гербового збору попри всі офшорні ділові операції;

– угоди про уникнення подвійного оподаткування, підписані з більш ніж 40 іншими країнами, та угоди про гарантії інвестицій із 50 країнами [53].

Маврикій швидко стає міжнародним фінансовим та діловим центром. Офшорні операції зазвичай проводяться з нерезидентами та у валютах, відмінних від маврикійської рупії. Маврикій зосередив свій офшорний бізнес на конкретних сферах, таких як інвестиційні фонди, інвестиційні холдинги та міжнародна торгівля. Острів стає привабливим місцем для структурування офшорних фондів та інвестиційних механізмів. Маврикій користується міжнародною популярністю як доміцилія (тобто місця постійного або переважного перебування) для фондів ринків, що розвиваються, і розглядається як ворота для інвестицій в Індію, Індійський субконтинент та Африканський регіон.

У 1989 році на Маврикії було дозволено створення офшорних банків, а згодом і реєстрація офшорних компаній. 1992 року сектор офшорних фінансових послуг був офіційно створений з проголошенням двох парламентських актів, а саме Закону Маврикія «Про офшорну підприємницьку діяльність» та Закону «Про офшорні трасти» [52].

Офшорний бізнес може вестись через такі організації як: компанія зі звичайним статусом, міжнародна компанія, траст чи партнерство. На Управління з офшорної ділової діяльності Маврикія, створене у 1992 році відповідно до Закону Маврикія «Про офшорну ділову діяльність» від 1992 року, покладено завдання ліцензування, нагляду та розвитку небанківського офшорного бізнесу на Маврикії. Закон Маврикія «Про офшорну ділову діяльність» встановлює широкі параметри ведення офшорного бізнесу [82].

Офшорна підприємницька діяльність визначається як діяльність, що здійснюється на території Маврикія з нерезидентами та в іноземній валюті. Закон також передбачає цілу низку затверджених видів офшорної діяльності, які включають управління офшорними фондами; міжнародні фінансові послуги; оперативний штаб; міжнародні консультаційні послуги, судноплавство та управління судами; фінансування та лізинг повітряних суден: міжнародне ліцензування та франчайзинг; міжнародна обробка даних та послуги інформаційних технологій; офшорні пенсійні

фонди; міжнародна торгівля; міжнародні послуги із працевлаштування; міжнародне управління активами; офшорне страхування.

Різні фактори сприяли привабливості Маврикія як ОФЦ, до яких належать:

- звільнення від дотримання Закону «Про валютний контроль»;
- свобода ведення всіх законних банківських та інших фінансових операцій із нерезидентами;
- звільнення від кредитних, процентних та інших обмежень, які зазвичай застосовуються до бізнесу національних банків;
- низька ставка податку на прибуток у розмірі 5% на весь офшорний прибуток;
- вільна репатріація прибутку без додаткового оподаткування;
- звільнення від гербового збору на документи, що стосуються офшорних ділових операцій;
- звільнення від гербового збору на документи, що стосуються офшорних ділових операцій;
- звільнення від мита на імпортоване офісне обладнання;
- відсутність податку на відсотки, що виплачуються за депозитами, залученими від нерезидентів офшорними банками;
- договір про уникнення подвійного оподаткування із низкою країн;
- на співробітників-експатріантів поширюється пільгова ставка прибуткового податку;
- при наслідуванні акцій офшорної компанії не стягується податок на майно чи спадщину;
- відсутність податку на приріст капіталу [61].

Вторгнення Росії в Україну спричинило несподіваний побічний ефект: Складна офшорна фінансова система швидко доводить, що вона може зруйнувати сама себе.

Війна активізувала незвичайну коаліцію серед податкових гаваней, які зазвичай запекло конкурують одна з одною за залучення російських багатств. На чолі з Європейським союзом Сполучені Штати Америки, Великобританія, Швейцарія та

Монако – усі ці країни довгий час були улюбленими місцями укриття активів найбагатших людей Росії – раптово стали співпрацювати, щоб запровадити санкції та вигнати наближених президента Росії Володимира Путіна із зони юридичної та фінансової безкарності, відомої як «податковий рай».

Крім окремих санкцій щодо російських банків та інших організацій, кожна з цих юрисдикцій нині заморозила чи конфіскувала особисті статки вищих російських державних чиновників, мільярдерів-бізнесменів та представників державних ЗМІ. Інші юрисдикції також приєдналися до боротьби. Сінгапур не став вводити індивідуальні санкції, але ця популярна податкова гавань зробила «майже безпрецедентний» крок, заклавши доступ до російських банків. Навіть Кіпр – настільки залежний від наближених до Путіна, що його назвали «російським банком з брудними грошима, що видає себе за державу ЄС» - ризикує викликати гнів своїх головних клієнтів, розірвавши угоду про те, щоб російські літаки використовували повітряний простір Кіпру, а військово-морські кораблі Росії пришвартувалися в портах Кіпру [45].

Це екстраординарні події самі по собі, незалежно від того, що буде далі в Україні. Навіть якщо санкції не призведуть до бажаного відходу Росії, вони показали, що податкові гавані можуть діяти колективно на користь суспільства, відмовляючись від допомоги та підтримки клептократів. Це дійсно велика подія, тому що протягом десятиліть офшорні центри – від таких гігантів, як США та Швейцарія, до крихітних островів, таких як Невіс у Карибському басейні, – наполягали на тому, що цього не можна робити за жодних обставин. Але новини продовжують показувати нам, що неможливе справді можливе.

Найголовніше, що податкові раї світу продемонстрували, що вони готові та здатні, коли хочуть, зруйнувати свої власні стіни мовчання та співучасті – навіть якщо це загрожує їхній основній бізнес-моделі. Про те, наскільки серйозну загрозу це чинить для клептократів, можна судити з їхньої реакції на цей крок. Коли «Панамські документи» розкрили те, що багато хто підозрював як частину особистого статку Путіна, він нібито розцінив ці докази як «особисту атаку», вимагаючи відплати Заходу у вигляді втручання у президентські вибори в США у 2016 році. Ці виточки

даних, сповнені доказами про нестримну корупцію серед державних і ділових лідерів по всьому світу, були першим порушенням майже непроникної таємниці, яка завжди була головним продуктом світових податкових гаваней.

Офшорні рахунки потрібні не для того, щоб ухилятися від податків. Вони призначені для того, щоб взагалі оминати закони. За кілька років Путін називає скоординовані санкції проти прихильників свого режиму «актом війни». Коаліція, яка вводить санкції, очевидно, розглядає ці заходи в тому ж світлі.

Оскільки багатство російських офшорів, за найскромнішими оцінками, еквівалентне 85% ВВП країни, на карту поставлено дуже багато, але справа не лише в грошах [77]. Такі борці, як Олексій Навальний, котрі вже багато років борються з російською клептократією, наполягають на тому, що санкції та арешт офшорних багатств олігархів необхідні для припинення зловживань путінського режиму.

Путін своїм вторгненням в Україну домігся того, чого не змогла досягти низка руйнівних витоків з офшорів: самознищення офшорної фінансової системи. Він безсумнівно, хай і ненавмисно, прискорив процес, який розпочали «невідомі» та інсайдери, які стоять за витоками Paradise Papers 2017 року та Pandora Papers 2021 року, пробивши стіну, здавалося б, непроникної таємності податкових гаваней.

Таким чином, можемо підсумувати, що банківська система з більш низьким або вільним оподаткуванням, більша конфіденційність, ніж у звичайних банках, і більш висока процентна ставка, що застосовується в офшорні банки для своїх клієнтів, є найбільш цікавими факторами для міжнародних клієнтів, щоб зберігати свої гроші в цьому банку. Ці фактори сприймаються світовим суспільством в основному негативно, оскільки сприяють фінансовій злочинів, таких як: відмивання грошей, ухилення від сплати податків або уникнення оподаткування, а також приховування незаконних грошей від незаконних транзакцій через суворе дотримання банківської таємниці.

2.3. Практика та механізми застосування офшорних зон для оптимізації оподаткування ТНК

Вирішення проблеми ухилення від сплати податків та уникнення оподаткування шляхом використання податкових гаваней було предметом обговорення низки організацій, Конгресу США та президентів. Організація економічного співробітництва та розвитку та промислово розвинені країни G-20 також розглядають та намагаються урегулювати це питання.

ТНК можуть штучно переказувати прибуток з юрисдикцій з високим рівнем оподаткування в юрисдикції з низьким рівнем оподаткування, використовуючи різні методи, такі як коригування цін за угодами з пов'язаними компаніями та переведення боргу в юрисдикції з високим рівнем оподаткування. Оскільки доходи іноземних дочірніх компаній (за винятком деяких видів пасивного доходу) оподатковуються за нижчими ставками в рамках режиму Глобального нематеріального доходу з низьким оподаткуванням (англ. - Global intangible low-taxed income; далі – GILTI) [88], ці доходи дозволяють уникнути повного оподаткування США. Оподаткування пасивного доходу (так званий дохід за підрозділом F) було знижено за допомогою гібридних підприємств, що у різних юрисдикціях розглядаються по-різному. Використання гібридних організацій було значно розширено завдяки новому регулюванню (так званому «check-the-box»), введеному наприкінці 1990-х років, яке мало непередбачені наслідки для іноземних фірм. Крім того, доходи від прибутку часто можуть бути приховані від податку у материнській країні за рахунок іноземних податкових відрахувань щодо інших доходів. Існує безліч доказів значного обсягу перенесення прибутку, проте оцінки вартості доходів суттєво різняться. Факти також свідчать про значне збільшення обсягів корпоративного виведення прибутку за останні роки. Хоча більшість доказів було отримано до серйозних змін у міжнародному податковому режимі у 2017 році, одна з останніх оцінок передбачає втрати, які можуть наблизитися до 80 мільярдів доларів США в рік [89].

Фізичні особи можуть ухилятися від сплати податків на пасивні доходи, такі як відсотки, дивіденди та приріст капіталу, не повідомляючи про доходи, одержані за

кордоном. Крім того, оскільки відсотки, що виплачуються іноземним одержувачам, не оподатковуються, фізичні особи можуть ухилитися від податків на доходи з джерел у США, створюючи підставні корпорації та трасти у країнах-гаванях для спрямування коштів до іноземних юрисдикцій. Немає загальної звітності про доходи від третіх осіб, як у випадку зі звичайним пасивним доходом, отриманим у країні; Податкова служба США (англ. – Internal Revenue Service; далі – IRS) покладається на кваліфікованих посередників (qualified intermediaries – QIs). Раніше ці установи засвідчували громадянство, не розкриваючи бенефіціарних власників. Оцінки вартості ухилення від сплати податків із фізичних осіб варіюються від 40 до 70 мільярдів доларів США. Закон про оподаткування іноземних рахунків (FATCA; включений до закону HIRE Act) вимагає надання інформації іноземними фінансовими посередниками та утримання податку у разі ненадання інформації. За однією з останніх оцінок вартість ухилення від сплати податків становить 40 мільярдів доларів США [72].

Відомі організації з розвитку говорять нам, що припинення цього міжнародного ухилення від сплати податків може звільнити ресурси в таких масштабах, які дозволять вирішити нагальні проблеми розвитку:

1. За оцінками кампанії IF, ухилення від сплати корпоративних податків обходиться країнам, що розвиваються, приблизно в 70 млрд фунтів стерлінгів на рік, які можна було б використати для порятунку життя 85 000 дітей віком до п'яти років у найбільш бідніших країнах світу щороку.

2. Некомерційна організація Action Aid заявила, що відшкодування податкових втрат в Африці було б достатньо для забезпечення загальної початкової освіти та загальної охорони здоров'я, а грошей, що залишилися, вистачило б на модернізацію всієї дорожньої мережі Африки.

3. Організація ONE заявила, що в найбільш бідніших країнах світу можна запобігти 3,6 мільйонам смертей на рік, якщо вирішити проблему ухилення від сплати податків через неправильне ціноутворення в торгівлі.

4. Організація Christian Aid заявила, що ухилення від сплати податків забирає життя 1000 дітей на день [66].

Більшість положень, спрямованих на вирішення проблеми перенесення прибутку ТНК, передбачає зміну податкового законодавства: посилення GILTI, обмеження можливості використання іноземного податкового кредиту для заліку доходу, вирішення проблеми check-the-box. Пропозиції президента Байдена та декілька пропозицій Конгресу, включаючи Закон про побудову досконаліших підприємств (англ. - Build Back Better Act), містять низку положень, спрямованих на боротьбу з ухиленням від сплати на прибутки. Положення щодо боротьби з ухиленням від сплати податків фізичними особами включають посилення FATCA, положення щодо посилення правозастосування, такі як перенесення тягаря доведення на платника податків, та збільшення ресурсів для правозастосування [81].

«Round tripping» вважається одним із найуспішніших методів незаконного обходу податкової служби. Припустимо, що підприємець – резидент США, який хоче інвестувати в американські фондові та боргові ринки без необхідності сплачувати прибутковий податок зі своїх доходів. Тому він просто створює корпорацію в одному з кількох податкових притулків – від Кайманів до Швейцарії та Сінгапуру. Він направляє гроші у свою нову корпорацію, які потім інвестуються в акції та облігації на Нью-Йоркській фондовій біржі або NASDAQ. Хоча доходи від цих інвестицій повертаються до підприємця, для податкової служби вони є доходами вашої іноземної корпорації, яка не повинна сплачувати податки в США. І, на щастя, штаб-квартира головної корпорації знаходиться в країні, яка, як виявилось, також не стягує податку на прибуток. Інвестиційний дохід накопичується без сплати податків. Податкова служба бачить транзакцію, але вона виглядає так, ніби вона походить від іноземної корпорації, а не від громадянина США [47].

Як ухилення (evasion), так і уникнення (avoidance) податків на міжнародному рівні використовують офшорну систему, використовуючи подібні методи, які взаємопов'язані та дублюють один одного. Часте твердження про те, що ухилення від сплати податків є законним, помилкове. Схеми ухилення від сплати податків часто є незаконними, оскільки вони не в змозі уникнути сплати податку. Однак це багато в чому залежить від ресурсів, доступних для податкового аудиту та розслідування. У звіті ООН «Фінансування сталого розвитку в 2020 році» зазначається, що дані

міжнародного огляду адміністрації доходів показують, що значна частина податкових аудитів виявляє занижені податки, хоча вони рідко призводять до судового переслідування [104]. Ці дані також показують більший відсоток успішних перевірок у країнах з низьким рівнем доходу, хоча очевидно, що такі країни не мають можливостей проводити часті перевірки аудиту, тому більшість незаконних ухилення залишаються непоміченими.

Хорошим прикладом «сірих зон» є так звана схема торгівлі CUM-EX, яка використовувала пільги по подвійному оподаткуванню і, за підрахунками, коштувала різним європейським країнам близько 60 мільярдів євро, приблизно половина з яких припала на Німеччину. Ця схема була визнана елітною юридичною фірмою Freshfields Bruckhaus як легальна і вимагала великих зусиль з боку правоохоронних органів для її розкриття, а також внесення поправок до законодавства. Наприкінці 2019 року два банкіри були нарешті засуджені, але вони співпрацювали з прокуратурою та отримали лише умовні строки. Але все ще досі можна пред'явити юридичні аргументи на користь того, що посередники не вчиняли кримінальних злочинів і що навіть ця схема була в рамках закону [69].

Існує безліч дій, особливо з боку корпорацій, які часто називають уникненням (англ. – avoidance) (легально), але які можна класифікувати як ухилення (англ. – evasion) (нелегально). Одним із прикладів є трансферне ціноутворення, коли компанії встановлюють низькі ціни на продаж філіям з низьким оподаткуванням, але сплачують високі ціни за закупівлю у них. Якщо ці ціни, які мають бути встановлені на відстані витягнутої руки, встановлені на штучному рівні, то така діяльність може розглядатися деякими як ухилення, навіть якщо таке ціноутворення не буде скасовано у суді через відсутність доказів встановлення цін. Більшість міжнародного скорочення податків фізичних осіб відображає ухилення, і ця сума оцінюється приблизно в 40 мільярдів доларів США [42].

До 2018 року американські ТНК не оподатковувалися податком на прибуток, отриманим іноземними дочірніми компаніями, доти, доки він не був репатрійований американською материнською компанією як дивіденди, хоча деякі пасивні доходи та доходи пов'язаних компаній, які легко перемістити, оподатковувалися і продовжують

оподатковуватись в даний час відповідно до Правил боротьби зі зловживаннями, названими Підрозділом F. (Іноземні філії або дочірні компанії, які здебільшого належать США, називаються Контрольованими іноземними корпораціями (англ. – Controlled foreign corporations – CFCs; далі – КІК), і багато з цих пов'язаних фірм знаходяться у повній власності). Частина материнської компанії, що розглядається як філія, не є окремою організацією для цілей оподаткування, і весь дохід є частиною доходу материнської компанії. Податки на доходи, що репатріюються (або, рідше, заробляються філіями та оподатковуються в даний час), дозволяється зарахувати в рахунок сплачених іноземних прибуткових податків [89].

Закон про скорочення податків та робочих місць, або TCJA (The Tax Cuts and Jobs Act), прийнятий у 2017 році, скасував податок на дивіденди іноземних дочірніх компаній і натомість запровадив мінімальний податок на дохід від іноземного джерела, спрямований на обмеження перенесення прибутку, – податок на глобальний нематеріальний дохід з низьким оподаткуванням, або GILTI. Цей режим дозволяє вирахувати 10% матеріальних активів, що приблизно відповідає доходу від матеріальних інвестицій, і дозволяє відняти 50% (37,5% після 2025 року) решти суми. TCJA знизив ставку корпоративного податку з 35% до 21%, що призвело до ефективної ставки податку на GILTI у розмірі 10,5% (13,125% після 2025 року). TCJA також запровадив відрахування для нематеріального доходу, отриманого з-за кордону (англ. – Foreign derived intangible income – FDI) американських компаній, покликаний зробити компанії значною мірою байдужими між володінням нематеріальними активами, які використовуються для обслуговування іноземних ринків в США чи закордоном. Дохід, що дає право на відрахування, є внутрішнім доходом, зменшеним на 10% нематеріальних активів, з відрахуванням частини, що залишилася, у розмірі 37,5% (20,875% після 2025 року), помноженої на частку продажів товарів та послуг, яка була експортована [44].

Дозволено відрахування з іноземних податків, обмежені сумою податку, стягнутого в США, отже теоретично вони можуть компенсувати податки на внутрішній дохід. Для GILTI дозволяється зарахувати лише 80% іноземних податків [88]. Обмеження встановлюється на загальній основі, дозволяючи надлишковим

кредитам у країнах з високим рівнем оподаткування компенсувати податкові зобов'язання США за доходами, отриманими у країнах з низьким рівнем оподаткування, хоча окремі обмеження застосовуються до пасивних, активних, GILTI та доходів філій. Інші країни або використовують подібну систему відстрочки та заліку, або, як правило, звільняють від податків доходи, отримані в іноземних юрисдикціях. У більшості країн у тій чи іншій формі діють правила боротьби зі зловживаннями, аналогічні Підрозділу F.

Якщо компанія може перевести прибуток у низькоподаткову юрисдикцію з високоподаткової, її податки будуть знижені без шкоди для інших аспектів діяльності компанії. Податкові відмінності також впливають на реальну економічну діяльність, яка, у свою чергу, впливає на доходи.

Оскільки США оподатковують весь дохід, отриманий на своїй території, а також оподатковують дохід, отриманий закордоном американськими громадянами, ухилення від сплати податків стосується як переведення прибутків материнських компаній США за кордон до юрисдикцій із низьким рівнем оподаткування, так і переміщення прибутків за межі США іноземних материнських компаній американських філій. У разі американських ТНК одне дослідження показало, що приблизно половина різниці між прибутковістю в країнах з низьким і високим рівнем оподаткування, яка може виникнути внаслідок штучного переміщення доходів, обумовлена передачею інтелектуальної власності (або нематеріальних активів), а більша частина – розподілом боргових зобов'язань. Однак дослідження імпорتنих та експортних цін вказує на дуже великий вплив трансфертного ціноутворення на товари.

Деякі докази важливості інтелектуальної власності можна також знайти на прикладі типів фірм, які репатріювали прибуток закордон після тимчасового зниження податків, прийнятого в 2004 році; одна третина репатріації припала на фармацевтичну та медичну промисловість і майже 20% – на промисловість комп'ютерного та електронного обладнання. ТСІА додав положення, яке частково було спрямоване на американські дочірні компанії іноземних материнських компаній у формі податку на розмивання бази та запобігання зловживанням (англ. – The base

erosion and anti-abuse tax – BEAT), що застосовується до великих компаній, які мають значні виплати пов'язаним сторонам. BEAT встановлював податок на базу, збільшену за рахунок певних платежів іноземним пов'язаним компаніям, таких як роялті та відсотки. Проте він виключає вартість проданих товарів, і навіть виключає купівлю послуг, якщо використовується певний метод націнки. Ставка податку BEAT становить 10% (12,5% після 2025 року) та сплачується, якщо вона більша, ніж звичайний мінімальний податок. BEAT тимчасово дозволено деякі внутрішні податкові кредити, але не іноземний податковий кредит, а після 2025 року всі такі кредити заборонені [63].

В даний час податковий кодекс США містить положення, що стосуються відрахувань за відсотками та позбавлення прибутку. Він застосовує розподіл відсотків американської головної компанії з метою обмеження іноземного податкового кредиту. Сума доходу з іноземного джерела зменшується, коли частина американських відсотків розподіляється, а максимальна сума взятих іноземних податкових кредитів обмежується, що впливає на фірми з надлишковими іноземними податковими кредитами.

Однак немає правила розподілу, що застосовується безпосередньо до GILTI, так що американська материнська компанія може керувати своєю дочірньою компанією з фінансуванням всього капіталу в юрисдикції з низьким рівнем оподаткування та приймати всі відсотки за боргом фірми в якості відрахування. Пропозиція, яка розглядається в бюджеті президента Байдена і в кількох пропозиціях Конгресу, запровадила б таке правило розподілу, щоб частка світових відсотків, що віднімаються в США, була пропорційна частці США у світовому доході. У США діють правила тонкої капіталізації, які застосовуються в цілому і можуть обмежувати відрахування за відсотками. Розділ Податкового кодексу (163(j)) забороняє відрахування за чистими відсотками, що перевищують 30% від скоригованого оподаткованого доходу (нині прибуток до сплати податків, зносу відсотків та амортизації, або EBITDA), але після 2022 року буде розширено до прибутку до сплати податків та відсотків, або EBIT) [76].

Можливість скорочення доходів стала предметом підвищеної уваги після того, як низка американських компаній провела інверсію, тобто домовилися про переведення своєї материнської компанії закордон, щоб американські операції стали дочірніми цієї материнської компанії. Закон про створення американських робочих місць 2004 року (англ. – The American Jobs Creation Act, AJCA) вирішив загальну проблему інверсії, розглядаючи фірми, які згодом інвертувалися як американські фірми, якщо колишні американські акціонери володіли не менше 80% акцій нової фірми. Якщо американські акціонери володіли від 60% до 80%, передача активів оподатковувалася.

Під час розгляду цього закону були також пропозиції щодо запровадження ширших обмежень на вирахування прибутку як підхід до вирішення цієї проблеми, що дозволило б скоротити надмірні відсоткові відрахування. Ця загальна пропозиція про скорочення доходів була прийнята. Проте AJCA зобов'язав Міністерство фінансів провести дослідження з цього та інших питань; це дослідження було зосереджено на американських дочірніх компаніях іноземних материнських компаній і не змогло знайти чітких доказів масштабів цієї проблеми. У дослідженні, проведеному Міністерством фінансів, наголошується, що існують відносно прямі докази того, що американські ТНК спрямовують більше відсотків до юрисдикцій з високим рівнем оподаткування, але оцінити скорочення прибутку іноземними материнськими компаніями американських дочірніх компаній складніше, оскільки немає можливості отримати всю звітність компанії. Дослідження Казначейства було присвячене цьому питанню та використало підхід, який застосовувався у минулому при порівнянні цих дочірніх компаній з американськими фірмами. Дослідження не змогло надати переконливих доказів перенесення прибутку із США через високі показники левериджу для американських дочірніх компаній іноземних фірм, але виявило докази перенесення прибутку для інвертованих фірм. Дослідження перенесення прибутку у світі показало, що 28% перенесення прибутку пов'язані з розподілом боргу в країнах із високим рівнем оподаткування, а 72% – з трансфертним ціноутворенням [51].

Інверсії стали проблемою нещодавно. Хоча деякі компанії провели інверсію після ухвалення законодавства 2004 року на основі виключення з правил діяльності, такий підхід був обмежений нормативними актами. У 2014 році ряд американських компаній здійснили інверсію або розглядали можливість інверсії шляхом злиття з дрібнішою іноземною компанією [76]. Зміни в регулюванні в основному усунули інверсії, хоча в AJCA були прийняті додаткові положення щодо їх обмеження.

Другий основний спосіб, за допомогою якого компанії можуть переводити прибуток із країн з високим рівнем оподаткування в країни з низьким рівнем оподаткування, і той, який видається найбільш важливим, – це ціноутворення на активи, товари та послуги, що продаються між філіями. Для правильного відображення доходу ціни на активи, товари та послуги, продані пов'язаними компаніями, повинні бути такими ж, як і ціни, які заплатили б непов'язані сторони. Знижуючи ціни на активи, товари та послуги, що продаються материнськими компаніями та філіями в юрисдикціях з високим рівнем оподаткування, та підвищуючи ціни на покупки, можна перемістити дохід.

Важливим питанням трансфертного ціноутворення є передача прав на інтелектуальну власність, або нематеріальні активи. Якщо патент, розроблений у США, продається або ліцензується філії в країні з низьким рівнем оподаткування, дохід буде перенесено, якщо роялті або інший платіж нижчий за справжню вартість ліцензії. Для багатьох товарів існують аналогічні товари, що продаються або інші методи (наприклад, собівартість плюс націнка), які можуть бути використані для визначення того, чи правильно встановлені ціни. Нематеріальні активи, такі як нові винаходи або нові ліки, як правило, не мають аналогів, і дуже важко визначити розмір роялті, який був би сплачений у рамках ціни, встановленій на відстані витягнутої руки. Тому нематеріальні активи є особливими проблемами для контролю трансфертного ціноутворення.

Інвестиції в нематеріальні активи сприятливо сприймаються в США, оскільки витрати, за винятком капітального обладнання та будівель, відносяться на витрати на дослідження та розробки, які також мають право на податковий кредит. Крім того, витрати на рекламу для створення торгових марок також підлягають вирахуванню.

Загалом, ці методи дозволяють досягти низької, нульової чи негативної податкової ставки на загальні інвестиції у нематеріальні активи. Отже, існують значні стимули реалізації цих інвестицій у США. У середньому, вигода від податкових відрахувань чи кредитів під час здійснення інвестицій, зазвичай, компенсує майбутні податки з прибутку від інвестицій. Однак для тих інвестицій, які, як правило, виявляються успішними, вигідно перевести прибуток до юрисдикції з низьким рівнем оподаткування, щоб отримати податкову економію на інвестиціях та практично не сплачувати податки на повернення. В результаті до таких інвестицій можуть застосовуватися негативні податкові ставки або субсидії, які можуть бути дуже значними. Правила трансфертного ціноутворення щодо інтелектуальної власності ще більше ускладнюються через угоди про розподіл витрат, коли різні афілійовані особи роблять свій внесок у витрати. Якщо нематеріальний актив вже частково розроблено материнською компанією, афілійовані особи вносять платіж за купівлю прав на цей актив на певних ринках. У таких випадках, коли технологія розроблена частково та існує ризик, пов'язаний з очікуваним результатом, то дуже складно визначити ціну на відстані витягнутої руки. Після оплати бай-іну (англ. – buy-in payment) іноземна філія може зробити внесок у подальші дослідження в США та отримати права на технологію на майбутнє. Якщо фірма вже розробила успішний продукт, наприклад, стільниковий телефон, навряд чи вона піде на таку угоду про розподіл витрат із незв'язаною стороною. В одному з досліджень було виявлено деякі свідчення того, що фірми, які уклали угоди про розподіл витрат, з більшою ймовірністю братимуть участь у перенесенні прибутку [86].

Однією з проблем переміщення прибутків до деяких юрисдикцій податкових гаваней є те, що, якщо реальна діяльність необхідна для виробництва нематеріальних товарів, ці країни можуть не мати робочої сили та інших ресурсів для здійснення такої діяльності. Проте фірми розробили методи використання переваг податкового законодавства в інших країнах, щоб одночасно здійснювати виробничу діяльність та переводити прибуток у безподаткові юрисдикції.

Прикладом може бути метод «подвійного ірландсько-голландського сендвіча», який використовували деякі американські фірми, як було показано в статтях новин

Google. У цьому випадку американська фірма передає свій нематеріальний актив ірландській холдинговій компанії. Ця компанія має дочірню торгову компанію, яка продає рекламу (джерело доходів Google) у Європі. Однак між ірландською холдинговою компанією та ірландською торговельною дочірньою компанією знаходиться голландська дочірня компанія, яка збирає роялті з торгової дочірньої компанії та переводить ірландській холдинговій компанії. Ірландська холдингова компанія претендує на управління компанією (і оподаткування) на Бермудських островах з податковою ставкою 0% для корпоративного податку на прибуток. Ця стратегія дозволяє ірландській компанії уникнути навіть низького ірландського податку 12,5% і, використовуючи «голландський сандвіч», уникнути ірландських податків у першоджерела (які не підлягають сплаті при виплатах компаніям Європейського Союзу) [38].

Зовсім нещодавно європейські країни скаржилися на те, що такі компанії, як Google, Apple, Amazon, Facebook і Starbucks в деяких випадках використовують цю стратегію [75].

Ірландія скасувала подвійні ірландські угоди та інші угоди, які призвели до відсутності іноземного податку. Прибуток також може бути переведений безпосередньо в податкову гавань, як у випадку з Yahoo, де голландський посередник може перевести прибуток безпосередньо в податкову гавань (в даному випадку на Кайманові острови), оскільки він не стягує податок у першоджерела, як це було б у випадку з Францією чи Ірландією.

Далі розглянемо особливості контрактного виробництва. Коли дочірня компанія створюється в країні з низьким рівнем оподаткування і відбувається перенесення прибутку, як у разі придбання прав на нематеріальні активи, виникає ще одна проблема: ця країна з низьким рівнем оподаткування може виявитися небажаним місцем для реального виробництва та продажу продукції. Наприклад, ринок збуту ірландської дочірньої компанії може знаходитись в Німеччині, і було б бажано виробляти продукцію в Німеччині. Але отримання прибутку в Німеччині з її вищою податковою ставкою не призведе до мінімізації податків. Натомість ірландська фірма може укласти контракт з німецькою фірмою як контрактний

виробник, який вироблятиме товар за собівартістю плюс фіксована націнка. Підрозділ F оподатковує на поточній основі певний прибуток від продажу, тому угода має бути структурована таким чином, щоб кваліфікуватися як виняток із цього правила. З цього питання існують складні та змінні нормативні акти.

Ще один метод перенесення прибутку в низькоподаткові юрисдикції був значно розширений завдяки положенням «check-the-box». Спочатку ці положення мали спростити питання про те, чи є фірма корпорацією або партнерством. Їх застосування до іноземних обставин через правила організації, призвело до розширення гібридних організацій, коли організація може бути визнана корпорацією в одній юрисдикції, але не визнана в іншій. Наприклад, дочірня компанія американської материнської компанії в країні з низьким рівнем оподаткування може надавати позики своїй дочірній компанії в країні з високим рівнем оподаткування, при цьому відсотки віднімаються, оскільки країна з високим рівнем оподаткування визнає компанію як окрему корпорацію. Зазвичай відсотки, отримані дочірньою компанією в країні з низьким рівнем оподаткування, вважаються пасивним або «зіпсованим» доходом, що оподатковується поточним податком у США відповідно до Підрозділу F. Проте, згідно з правилами «check-the-box», корпорація в країні з високим рівнем оподаткування може ухвалити рішення про те, щоб її не враховувати як окрему компанію. Таким чином, з точки зору США, процентний дохід не виплачуватиметься, оскільки ці дві компанії є одним і тим самим підприємством. Операції «check-the-box» та аналогічні операції з гібридними організаціями також можуть бути використані для уникнення інших видів доходу за Підрозділом F, наприклад, від угод про контрактне виробництво. За словами Девіда Р. Сікулара, це положення, яке виникло як нормативний акт, було, хоча і тимчасово, кодифіковано (так звані правила пошуку наскрізної угоди). Правила пошуку наскрізної угоди розширюють сферу застосування «check-the-box» на більшу кількість пов'язаних сторін та обставин. Спочатку вони мали тимчасовий характер, але їхня дія неодноразово продовжувалася. Наразі термін їхньої дії закінчується наприкінці 2025 року [68].

Гібридні організації пов'язані з іншими питаннями, крім підрозділу F. Наприклад, зворотна гібридна організація може бути використана для того, щоб

дозволити американським корпораціям отримувати вигоду від іноземного податкового кредиту без необхідності визнання базового доходу. Наприклад, американська материнська компанія могла створити холдингову компанію в одному з округів, яка розглядалася як незареєстрована компанія, а холдингова компанія могла володіти корпорацією, яка розглядалася як партнерство в іншій іноземній юрисдикції. Згідно з правилами наскрізного потоку, холдингова компанія несла відповідальність за іноземний податок, а оскільки вона не була окремою організацією, відповідальність несла американська материнська корпорація США, але дохід міг залишатися в іноземній корпорації, яка з точки зору США розглядалася як окрема корпоративна організація. В такому випадку компанія була структурована таким чином, що вона була партнерством, але для американських цілей – корпорацією [63].

Крім гібридних організацій, які отримують податкові переваги за рахунок різного ставлення до них у США та іноземної юрисдикції, існували також гібридні інструменти, які дозволяють уникнути оподаткування за рахунок того, що в одній юрисдикції вони розглядаються як боргові зобов'язання, а в іншій – як акції. Закон про скорочення податків та робочих місць (далі – TCJA), однак, містить положення, що обмежують податкові переваги гібридних інструментів та організацій, забороняючи відрахування пов'язаною стороною відсоткового платежу або роялті одержувачу в іноземній державі, якщо цей платіж не оподатковується (або включається в дохід, а потім віднімається) в іноземній державі [44].

Дохід із країни з низьким рівнем оподаткування, отриманий у США, може уникнути податків завдяки перехресному кредитуванню: використання надлишкових іноземних податків, сплачених в одній юрисдикції або з одного виду доходу, для компенсації американського податку, який має бути сплачено з іншого доходу. У деякі періоди раніше ліміт іноземних податкових кредитів пропонувався встановлювати по країнах, хоча це правило виявилось складно виконати, враховуючи можливість використання холдингових компаній. Згодом іноземні податкові кредити було розділено на різні кошики для обмеження перехресного кредитування. В даний час існує чотири кошики: активний, пасивний, GILTI та філіальний [88].

Оскільки відповідно до попереднього законодавства фірми могли обирати, коли репатріювати дохід, вони могли організувати реалізацію таким чином, щоб максимізувати вигоду від загального ліміту на іноземний податковий кредит. Тобто фірми, які мають дохід з юрисдикцій, де податки перевищують американські, могли також вибрати реалізацію доходу з юрисдикцій з низькими податками та використовувати надлишкові кредити для компенсації американського податку на цей дохід.

Дослідження показують, що в результаті перехресного заліку та відстрочки американські ТНК, як правило, практично не сплачували американський податок на доходи від іноземних джерел [55]. Існують обмежені дані для визначення податкових ставок у новому режимі GILTI, прийнятому TCJA. Однак дві популярні податкові гавані, Бермуди та Кайманові острови, де немає корпоративного податку, показали незначні податки у 2018 році, після перегляду податків, а також у 2016 році, до розгляду питання про перегляд. Ставка податку на американські КІК великих компаній склала 1,9% у 2016 році та 0,5% у 2018 році на Бермудах та 0,4% на Кайманових островах обидва роки [73].

Висновки до розділу 2

Отже, для того, щоб скористатися політикою податкового притулку, як правило, не потрібне проживання чи присутність у країні (хоча в безподаткових країнах це можливо). Крім того, податкові притулки практично не передають фінансової інформації своїх інвесторів іноземним податковим органам.

Така політика залучає щедрі надходження капіталу до податкових гавань, які можуть встановлювати незначні збори, платежі або мінімальний податок на іноземні інвестиції для отримання державних доходів. Цей приплив коштів, який є значним навіть за низьких чи нульових податкових ставок, сприяє економічному зростанню в країні податкового притулку.

Офшорна банківська система насправді не є незаконним фінансовим інститутом, навіть якщо вона не має жорсткого регулювання як загальна банківська система у світі. Вона має міжнародну ліцензію, яку називають офшорною банківською ліцензією, яка має бути у власників офшорних банків до того, як вони почнуть працювати з цими фінансовими установами. Вони повинні виконати деякі вимоги, щоб отримати таку банківську ліцензію. Ця ліцензія зазвичай видається конкретними юрисдикціями офшорних фінансових центрів, де створять офшорні банки.

Отже, ТНК можуть штучно переказувати прибуток з юрисдикцій з високим рівнем оподаткування в юрисдикції з низьким рівнем оподаткування, використовуючи різні методи, такі як коригування цін за угодами з пов'язаними компаніями та переведення боргу в юрисдикції з високим рівнем оподаткування, ціноутворення на активи, товари та послуги, що продаються між філіями, використання трансферного ціноутворення, гібридних підприємств та інструментів, практик вирахування доходів, «кругової поруки» («round tripping»), контрактного виробництва. Оскільки доходи іноземних дочірніх компаній (за винятком деяких видів пасивного доходу) оподатковуються за нижчими ставками в рамках режиму GILTI, ці доходи дозволяють уникнути повного оподаткування.

РОЗДІЛ 3

УКРАЇНА ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД ВЕДЕННЯ ОФШОРНОГО БІЗНЕСУ

3.1. Закономірності створення офшорів та доцільність їх використання в Україні

За останні два десятиліття зростаючий попит клієнтів на офшори переважно призвів до політичної та економічної нестабільності, зростаючої глобалізації ринків, високого рівня оподаткування та більш ефективного стягнення податків. А відповідно кількість створених офшорних компаній зростає, основними мотивами яких є низка факторів, зокрема: відмивання коштів, зменшення податкового тиску, захист та збільшення активів, оптимізація транзакційних витрат, відсутність бюрократії та надмірного регулювання, управління ризиками.

Використання офшорних юрисдикцій для ведення бізнесу часто асоціюється з чимось негативним: незаконними схемами чи ухиленням від сплати податків. Сьогодні, коли і на світовому рівні, і в Україні активно впроваджуються інструменти боротьби з ерозією податкової бази (план BEPS, обмін податковою інформацією) використання офшорних компаній істотно трансформується. Офшори не зникають повністю зі світової арени, швидше за все, змінюються цілі та напрямки їх використання.

Проаналізуємо, що спонукає українські компанії використовувати офшори.

По-перше, історично це бажання зменшити податковий тягар в Україні. Слід зазначити, що Податковий кодекс України (ПКУ) вже сьогодні містить запобіжники, спрямовані на уникнення податкових зловживань під час операцій з нерезидентами з офшорних юрисдикцій. Так, за умови дотримання певних вартісних критеріїв, угоди із пов'язаними нерезидентами та низькоподатковими юрисдикціями будуть вважатися контрольованими та підпадати під правила трансфертного ціноутворення (ТЦ). Це означатиме, що українська компанія має щороку подавати до ДПС звіт про

всі контрольовані угоди, готувати документацію з ТЦП з обґрунтуванням їх цін та, за необхідності, коригувати фінансовий результат української компанії відповідно до принципу «витягнутої руки». Якщо угоди з неподатковими нерезидентами є неконтрольованими, українські компанії повинні будуть збільшити свій річний фінансовий результат до оподаткування на 30% вартості імпортованих/експортованих товарів або підтвердити відповідність цін в угодах з такими нерезидентами принципу «витягнутої руки» [4].

Крім того, слід зазначити, що ПКУ містить положення про те, що кошти, одержані від нерезидента з офшорним статусом, не можуть вважатися позикою (п. 14.1.267 ПКУ).

Слід також нагадати, що на всіх нерезидентів у рамках кредитних відносин в Україні поширюється правило «тонкої капіталізації», яке за певних обставин обмежує відрахування процентних витрат з метою податку на прибуток для українських компаній до 30% від EBITDA [4].

По-друге, використання офшорних компаній українськими бізнесменами може мати неподаткові цілі, такі як:

- безпечне володіння активами, захист від рейдерства;
- простота ведення міжнародного бізнесу, підготовка та подання звітності без адміністративних перешкод;
- незначні витрати на утримання компанії у зв'язку з відсутністю вимог реальної економічної присутності (англ. - substance) у деяких офшорних юрисдикціях;
- доступ до іноземних інвестицій як для залучення коштів інвесторів, так і для участі в цільових активах [10].

Реалізуючи кроки плану BEPS у податковому законодавстві, Україна запровадить правила оподаткування Контрольованих іноземних компаній.

Україна приєдналася до уніфікованих міжнародних правил оподаткування (План дій BEPS), зобов'язавшись імплементувати мінімальний стандарт (4 пункти з 15). Зважаючи на те, що країна приєднується до плану BEPS, у тому числі підписує в рамках виконання угоди MLI (англ. – Multilateral Instrument; Багатостороння

конвенція) роботу системи автоматичного обміну податковою інформацією, незабаром потреба в офшорному елементі просто відпаде: податки мають бути виплаченими, приховувати бенефіціара та реальні доходи буде безглуздом і неможливим.

Резиденти України – власники іноземних компаній або особи, які здійснюють фактичний контроль над такими іноземними компаніями, – зобов'язані звітувати перед Державною податковою службою України про існуючі КІК, а у певних випадках – оподатковувати їх нерозподілений прибуток за ставкою 18% ПДФО та 1,5% військового збору (для фізичних осіб) та 18% (для юридичних осіб) [4].

Ще одним напрямком, який призведе до більшої прозорості у сфері міжнародного оподаткування, є запровадження автоматичного обміну податковою інформацією. Наприкінці серпня 2021 року уряд України підтвердив свій намір запровадити міжнародний стандарт автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки з метою оподаткування (CRS Standard) [97]. Для того, щоб повністю впровадити цей механізм, Україні необхідно:

- приєднатися до Багатосторонньої угоди компетентних органів про автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки (Multilateral Competent Authority Agreement on Automatic Exchange of Financial Account Information, або CRS MCAA);
- висловити намір обмінюватися податковою інформацією з конкретними країнами через повідомлення у відповідний комітет ОЕСР;
- внести зміни до національного законодавства та розробити підзаконні акти про форму та порядок подання звітності, перелік підзвітних фінансових установ та правила ідентифікації підзвітних звітів [97].

Після впровадження автоматичного обміну інформацією за стандартом CRS, компетентні органи України отримають доступ до залишків на підзвітних рахунках резидентів України, відкритих в іноземних банках.

Крім перерахованих вище інструментів, податковій прозорості також сприяє фінансовий моніторинг, основну функцію якого вже виконують банки.

На жаль, Україна не випадає із загального «затиску» глобальних офшорних бізнес-процесів. Вона страждає від колосальних масштабів виведення прибутку вітчизняних компаній за кордон, неповернення валютної виручки експортерів та маніпулювання трансфертними цінами, закупівель продукції у виробників та населення за готівку без належного відображення операцій у бухгалтерській та податковій звітності, схем здійснення експортних операцій суб'єктами господарювання, які не зареєстровані як платники ПДВ тощо.

Слід зазначити, що всі офшорні інструменти виведення капіталу з України, що використовуються в даний час, мають чітку трійну природу і реалізуються по трьох найбільш поширених каналах. По-перше, фактичне виведення капіталу іноземними інвесторами у формі репатріації прибутку; по-друге, інвестування в афілійовані компанії та фірми, зареєстровані в офшорних юрисдикціях; по-третє, транскордонне переміщення капітальних активів фізичними та юридичними особами до офшорних юрисдикцій з метою ухилення від сплати податків або регуляторних дій шляхом трансфертного ціноутворення та грошових переказів. Як бачимо, перераховані вище канали офшоризації бізнесу в Україні відображають своєрідний «симбіоз» тіньових економічних операцій у сфері купівлі-продажу товарів і послуг, а також транскордонних грошових потоків [24].

Довгий час у законодавстві України не було ніяких обмежень щодо використання у господарській діяльності суб'єктами господарювання та підприємницької діяльності офшорних компаній чи офшорних банків. Першою спробою законодавчо врегулювати цю проблему стало прийняття Розпорядження Кабінету Міністрів України № 143-р «Про перелік офшорних зон» від 23 лютого 2011 р. [7]. Завдяки його прийняттю зі списку дозволених було виключено Кіпр, через який відбувався основний відтік капіталу з України, проте відсутність чітко розробленого законодавства щодо використання офшорних зон у здійсненні розрахунків призвело до подальшого відтоку капіталу (див. Табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Обсяги грошових потоків шляхом експортно-імпортних операцій із послуг,
пов'язаних із фінансовою діяльністю, через офшори за 2019-2020 рр.,

тис. дол. США

Країни	2019 рік		2020 рік		Сальдо	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Сальдо 2019	Сальдо 2020
Андорра	133,23	73,37	348,44	75,57	59,86	272,87
Антигуа і Барбуда	631,86		607,8	-	631,86	607,8
Багамські Острови	11069,9	6144,57	10873,5	78,12	4925,36	10795,42
Барбадос	2468,93	28,88	1799,51	20,93	2440,05	1778,58
Беліз	11578,3	26,27	7438,98	107,19	11551,98	7331,79
Бермудські Острови	1368,67	6258,82	299,39	8987,14	-4890,15	-8687,75
Британські Віргінські Острови	169503	974,85	155093	7110,69	168528,35	147981,8
Вануату	397,66	-	384,65	-	397,66	384,65
Віргінські Острови (США)	262,59	-	5837,69	-	262,59	5837,69
Гібралтар	4717,14	-	2859,46	5,1	4717,14	2854,36
Кайманові Острови	1421,78	-	2264,8	к*	1421,78	2264,8
Ліберія	13241,4	-	13545,1	7,6	13241,36	13537,51
Маршалські Острови	29513,6	21,66	36040	219,16	29491,97	35820,8
Монако	1234,65	171,26	345,95	148,45	1063,39	197,5
Острів Гернсі	767		363,43	к*	767	363,43
Острів Джерсі	608,24	19,67	1140,54	50,08	588,57	1090,46
Острів Мен	38116,6	78,02	38739,8	164,93	38038,54	38574,89
Острови Кука	1000,54	-	546,95	-	1000,54	546,95
Палау	729,17	-	947,83	к*	729,17	947,83
Панама	23147,8	4728,51	22945,4	5601,84	18419,25	17343,56
Сейшельські Острови	5489,51	975,12	7642,43	314,4	4514,39	7328,03
Сент-Вінсент і Гренадіни	1915,2	-	3733,15	к*	1915,2	3733,15
Сент-Кітс і Невіс	3368,19	25,81	2271,17	-	3342,38	2271,17
Усього	322685	19526,8	316069	22891,2	303158,24	293177,3

*к – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації.

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

З таблиці 3.2 видно, що на п'ять країн, а саме Нідерланди (8,3 млрд дол. США), Великобританію (2,1 млрд дол. США), Німеччину (1,8 млрд дол. США), Австрію (1,2 млрд дол. США) та Британські Віргінські острови (1,1 млрд дол. США) припадає

понад 40% загального обсягу ПІ, що можна пояснити тим, що в цих країнах, з одного боку, зосереджені штаб-квартири європейських транснаціональних корпорацій, а з іншого боку, європейські офшорні юрисдикції.

Таблиця 3.2

Прямі іноземні інвестиції в Україну (акціонерний капітал) за країнами походження у 2010-2020 рр. (на 1 січня), млрд дол. США

Рік	Австрія	Нідерланди	Німеччина	Росія	ВБ	Франція	Кіпр	БВО	США	Загалом
2010	1,675	7,461	6,010	1,900	2,234	1,381	8,603	1,284	1,260	38,992
2011	1,799	11,390	5,001	2,693	2,230	2,105	9,621	1,385	1,108	45,370
2012	2,318	9,324	5,330	2,876	2,536	1,993	12,701	1,580	0,967	48,198
2013	2,477	8,728	4,496	3,041	2,497	1,510	15,908	1,888	0,977	51,705
2014	2,314	9,008	2,908	3,526	2,768	2,146	17,726	2,276	0,935	53,704
2015	1,352	6,887	2,111	1,621	2,146	1,342	11,972	1,988	0,789	38,357
2016	1,153	6,090	1,605	0,344	1,785	1,299	9,895	1,715	0,717	32,123
2017	1,100	6,028	1,564	0,814	1,947	0,616	8,786	1,682	0,585	31,230
2018	1,039	6,395	1,683	0,797	1,944	0,723	8,933	1,358	0,517	31,606
2019	1,150	7,119	1,701	0,598	2,131	0,744	9,545	1,040	0,543	32,905
2020	1,249	8,301	1,843	0,783	2,061	0,846	10,369	1,062	0,638	35,810

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України. Зовнішня торгівля товарами. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал), Київ, 2021, URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Таким чином, ПІ в Україні мають переважно офшорний характер, представлений раніше виведеним через офшорні операції капіталом українських компаній. Вартість прямих іноземних інвестицій в Україну, в яких кінцевими контролюючими інвесторами були резиденти України (round tripping), не перевищила 9,4 млрд дол. США або 22,8% від сукупного припливу ПІ. Незважаючи на поступове збільшення чистого припливу капітальних активів через round tripping, їхня вартість не перевищила 1 млрд дол. США або 34% від загального обсягу ПІ в Україну у 2019 році (див. Табл. 3.3). Іншими словами, значна частка прямих іноземних інвестицій з офшорних юрисдикцій контролюється іноземними компаніями, започаткованими вітчизняними корпораціями з метою виведення прибутку з України в обхід оподаткування [92].

Прямі іноземні інвестиції в Україні з 2012 по 2022 рр. (млн. дол. США)

Рік	ПІІ в Україну	ПІІз України	Сальдо
2012	8401	1206	+7195
2013	4499	420	+4079
2014	410	111	+299
2015	458	-51	-407
2016	3810	16	+3794
2017	3692	8	+3684
2018	4455	-5	+4460
2019	5860	648	+5212
2020	-868	82	-950
2021	6687	-198	+6885
2022	-210	81	-291

Джерело: Міністерство Фінансів України. Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>.

До основних країн-інвесторів ПІІ, належать: Кіпр – 30,86%, Нідерланди – 20,46%, Швейцарія, Німеччина – 4,92%, Великобританія – 4,81%, Австрія – 3,16%, Росія – 2,42%. Акціонерний капітал Кіпру продовжує витісняти з української економіки капітал розвинених країн світу та забезпечує загальні показники приросту надходження акціонерних капіталів до України.

Впродовж 2010 – 2021 років обсяги ПІІ, в яких кінцевим контролюючим інвестором є резидент (round tripping) оцінено у 11,1 млрд дол. США, що становить 25,5 % від припливу ПІІ в Україну (43,6 млрд дол. США).

У 2016 – 2020 роках спостерігалось поступове наростання чистого притоку коштів за операціями round tripping, але в менших обсягах, ніж напередодні кризи. В 2016 році вони забезпечили 3,8%, у 2017 – 12,1%, у 2018 – 19,6%, у 2019 – 34,6% приливу ПІІ в Україну. В 2020 році їх частка зросла до 50,9%, однак номінальні обсяги становили лише 0,2 млрд дол. США.

У 2021 році чистий притік за операціями round tripping продовжив зростати. Його обсяги оцінено у 1,6 млрд дол. США, що становить 68,5% притоку ПІІ в Україну. Найбільші обсяги операцій round tripping здійснювались через Кіпр, Нідерланди, Швейцарію та Австрію.

В структурі надходжень прямих іноземних інвестицій з України найбільша частка припадає на країни: Кіпр 42,32% від загального обсягу інвестицій з України, Росію – 4,07%, Латвію – 2,42%, Віргінські Британські Острови - 1,44% [92].

Через широко поширені схеми офшорингу, включаючи трансфертне ціноутворення, бюджет України щорічно втрачає 5-6 млрд дол. США податкових надходжень [8]. Майже 60 % українського товарного експорту реалізується з використанням непрямих контрактів, внаслідок чого неконтрольований прибуток перевищує третину загального обсягу експорту у грошовому вираженні, створюючи значну загрозу національній економічній безпеці загалом, а також загрозу соціально-економічній стабільності та соціальній рівновазі в українській суспільстві.

Українські корпорації мінімізують податки, маніпулюючи трансфертними цінами на товари між головним офісом та афілійованими фірмами, зареєстрованими в офшорних юрисдикціях. Іншими популярними прихованими методами переведення прибутку за кордон є фіктивні імпорتنі та експортні контракти (так звані псевдоімпорт, псевдоекспорт та нетиповий експорт); проведення експортних операцій за штучно заниженими фактурними цінами, а імпорتنих – за штучно завищеними, у тому числі із залученням фіктивних компаній; а також використання цін перепродажу, «витрати плюс» та чистого прибутку [23].

Зрозуміло, що у нинішній ситуації інвестиційний клімат в Україні не дуже добрий. Проте, згідно з опитуванням, проведеним Німецько-українською промисловою та торговельною палатою у квітні-травні 2022 року, у квітні більшість компаній все ще займалися питаннями з заходів безпеки, кризового управління та економії коштів. Опитування також показало, що компанії вже займаються стратегічною переорієнтацією, шукають нові канали збуту та хочуть відкрити нові сфери бізнесу [115].

Щоб розпочати процес створення компанії на території України, необхідно підготувати та подати державному реєстратору такі документи:

- заяву про реєстрацію компанії;

- статут компанії (має бути підписаний кожним акціонером та завірений українським нотаріусом);
- протокол про ухвалення рішення про створення компанії (протокол);
- довіреність (вимагається від кожного акціонера);
- інформація про кінцевих бенефіціарних власників (англ. – Ultimate Beneficial Owner, UBO; Кінцевий бенефіціар);

Процедуру реєстрації компанії здійснює Департамент державної реєстрації України. Усі компанії та індивідуальні підприємці під час юридичної процедури створення бізнесу вносяться до Державного реєстру юридичних осіб та компаній України. Відомості про кожну зміну та доповнення інформації про компанію також зберігаються у реєстрі. Реєстраційний номер компанії також надається у процесі реєстрації. Інформація та усі дані з Бізнес-реєстру України доступні на сайті Міністерства юстиції України. Відкриття банківського рахунку є останнім етапом процесу реєстрації компанії в Україні [14].

Усі фізичні особи (незалежно від громадянства) для реєстрації як директор, акціонер або засновник компанії повинні отримати ідентифікаційний номер. Але для вказівки бенефіціара корпорації ідентифікаційний номер не потрібний.

Використання офшорної компанії або офшорної корпорації як власника компанії є законним в Україні. Існує перелік офшорних юрисдикцій, затверджений українським урядом [1]. Практично всі країни є допустимими, за винятком тих, що перебувають під міжнародними санкціями, наприклад Північна Корея та Іран, Росія. Українське законодавство вимагає від усіх юридичних осіб розкривати своїх бенефіціарів (фізична особа, яка має понад 25% права на дохід та капітал). Хоча деякі українські банки можуть відмовити у відкритті корпоративних банківських рахунків, якщо серед акціонерів компанії вказано офшорні компанії. Розглянемо, що потрібно враховувати, при інвестуванні в Україну (див. Табл.3.4).

Переваги та недоліки української економіки з погляду ПІІ

Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none"> - Стратегічне географічне положення, країна знаходиться на стику Європи, Росії та Азії - Багаті природні ресурси (запаси залізняку і марганцю) та велика сільськогосподарська галузь (55% орних земель) - Сильна міжнародна фінансова підтримка з боку глобальних інститутів (МВФ, Світовий банк, ЄС) та через двосторонні угоди - Угода про асоціацію та вільну торгівлю з Європейським Союзом (2016), яка надає Україні преференційний доступ на ринок - Один з найбільших ринків у Європі з 43,5 мільйонами споживачів і середнім класом, що формується - Кваліфікована та недорога робоча сила - Хороша система освіти (велика кількість кваліфікованих спеціалістів у високотехнологічному секторі) - Низький рівень приватного боргу 	<ul style="list-style-type: none"> - Високий геополітичний ризик та політична нестабільність, серйозно посилена ескалацією конфлікту з Росією (великомасштабне військове вторгнення Росії до України наприкінці лютого 2022 року) - Слабо диверсифікована економіка, що сильно залежить від Росії (її основного торгового партнера та постачальника природного газу), з якою вона перебуває у стані конфлікту з моменту кризи 2014 року в Криму та на Донбасі) - Нестабільна економіка, що характеризується високим рівнем інфляції та вразливістю валютного курсу - Слабка законодавча база та умови для ведення бізнесу (корупція, монополії, слабкі права власності, неефективні державні послуги) - високий рівень державного боргу (особливо зовнішнього) - Погіршення демографічної ситуації, регіональна нерівність, високий рівень бідності та неформального сектора

Примітка. Складено автором за даними UNCTAD's World Investment Report 2021; Doing Business 2020 report; Офіційний сайт UkraineInvest. Режим доступу: <https://ukraineinvest.gov.ua/>.

Взагалі, в останні роки Україна намагається покращити бізнес-клімат та залучити іноземних інвесторів, що підтверджується десятком законів, ухвалених урядом президента В. Зеленського в цьому напрямку, включаючи кілька програм стимулювання (у тому числі звільнення від податків на 5 років для інвестицій понад 10 мільйонів доларів США у великі приватизаційні проекти, кредити зі зниженою процентною ставкою для Малого та Середнього бізнесу, співпраця з державним менеджером для інвестицій понад 100 мільйонів доларів США, підвищені норми амортизації основних засобів тощо).

3.2. Офшорний банківський бізнес: проблема «витоку капіталу» з України

Проблема «витоку капіталу» є на сьогоднішній день визначальною для економіки України. «Витік капіталу» – явище, властиве не тільки для економіки України. Провідні країни Заходу також неодноразово стикалися з цією проблемою. Але особливість національної економіки України полягає як у мотивах «витоку», каналах відпливу та макроекономічних наслідках, так і – переважно – у специфіці первинного нагромадження капіталу.

В результаті офшоризації знижується кількість податкових платежів у загальній структурі ВВП країни, а значить і доходів бюджету, і значно збільшується обсяг капіталу, що вивозиться з країн до офшорів. Розглянемо коефіцієнт офшоризації економіки України та економік інших країн, представлений у таблиці 3.5:

Таблиця 3.5

Дані та результати розрахунків загального відпливу капіталу та коефіцієнта офшорності

Індикатор, млрд. дол.	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Депозити (зовнішні)	11,793	6,099	15,748	8,040	6,246	10,731	10,170
ПІІ (зовнішні)	3,001	2,108	2,208	5,223	5,780	4,830	5,329
Портфельні інвестиції (вихідні)	0,172	0,216	0,188	0,121	0,126	0,161	0,172
Прихований відтік капіталу	0	2,150	0,250	2,800	1,400	2,400	2,448
Інвестиції в обидві сторони (Round-trip investments)	1,055	-1,038	-0,162	0,134	0,270	0,485	1,046
Загальний відтік капіталу	13,911	11,611	18,556	16,050	13,282	17,637	17,073
Валовий внутрішній продукт	183,3	131,8	90,6	93,3	112,15	130,8	153,8
Співвідношення з офшорами	7,59	8,81	20,48	17,20	11,84	13,48	11,10

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України, 2021; Tax Justice Network, 2021.

Можна дійти невтішного висновку, що офшоринг характерний більшості країн, а коефіцієнт офшорингу економіки України досить високий. Тому поняття офшорингу слід розглядати ретельніше. Крім того, зростання рівня офшоризації економіки призводить до збільшення податкової асиметрії, відтоку капіталу та

створює низку загроз економічній безпеці як окремих держав, так і світової економіки. Основними причинами відтоку капіталу та фінансових операцій за межі національних юрисдикцій є надмірний податковий тягар у порівнянні з офшорними юрисдикціями.

Згідно з дослідженнями, офшоринг – це процес негативного впливу офшорної діяльності на національну економіку, який проявляється у непродуктивному відпливі капіталу до офшорних юрисдикцій з метою оптимізації умов інвестування, мінімізації чи ухилення від оподаткування та відмивання грошей. Результати аналізу показують, що загалом ситуація з відпливом капіталу не є позитивною, коефіцієнт офшорності економіки України демонструє негативну тенденцію. Отже, робимо висновок, що державні заходи щодо боротьби з відпливом капіталу на даний момент є недостатньо ефективні.

Банківська система України побічно відбиває масштаби офшорних бізнес-операцій; зв'язки між фізичними та юридичними особами, офшорними фірмами; розміри тіньової економіки України; обсяги офіційного та нелегального відтоку капіталу. Циркуляція капітальних активів по банківських каналах перетворює вітчизняні банківські установи на безпосередніх учасників різноманітних тіньових схем обслуговування офшорних операцій бізнесу. Частка офшорних банківських операцій становить 3 % та 12 % за даними українського та ОЕСР офшорів відповідно [22], і перевищує 22 %, якщо до вибірки банківських установ додати банки, зареєстровані у світових фінансових центрах із МВФ та ОЕСР [16]. Легальне надходження банківського капіталу в Україну залишається потужним драйвером макроекономічного зростання. Таблиця 3.6 висвітлює питання, пов'язані з географічною структурою офшорного капіталу в українській банківській системі, та надає додаткові докази того, що лише дуже невелика частка банків, що працюють в Україні, повністю належить місцевим власникам.

Географічна структура офшорного капіталу в банківській системі України

Офшорний центр	Банки з державною часткою	Банк іноземних банківських груп	Банки з приватним капіталом	Загалом
Кількість банків у групі	1	15	74	90
в тому числі банки з іноземним капіталом	0	15	36	51
Британські Віргінські острови	0	1	25	26
Беліз	0	0	11	11
Сейшельські острови	0	0	9	9
Кайманові острови	0	3	2	5
Домініка	0	0	4	4
Бермудські острови	0	1	0	1
Сент-Вінсент і Гренадини	0	0	1	1
Сент-Кітс і Невіс	0	0	1	1
Кіпр	1	5	56	62
Австрія	0	4	7	11
Панама	0	0	9	9
Люксембург	0	4	5	9
Швейцарія	0	1	6	7
Латвія	0	0	5	5
Угорщина	0	1	2	3
Польща	0	3	1	4
Ліхтенштейн	0	0	2	2
Гонконг	0	0	2	2
Малайзія	0	0	1	1
Естонія	0	0	1	1
Ірландія	0	0	2	2
Індія	0	0	1	1

Джерело: The State Financial Monitoring Service of Ukraine (2020), «Money laundering from tax crimes»,

Режим доступу: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/Типолог%20ДСФМУ/Typology%202020.pdf>.

Варто наголосити, що до чверті загального обсягу виданих в Україні кредитів та близько 20 відсотків клієнтських ресурсів, зосереджених у банках з офшорним капіталом, свідчать про високу довіру до них та їх висококонкурентні позиції в українській банківській системі. Відносно високий рівень фінансової стійкості банків з офшорним власним капіталом визначає їх широкі можливості щодо покриття депозитів, формування резервів для оперативного погашення власних боргів, непередбачених збитків, коливань ринку банківських послуг.

Найбільш популярними офшорними схемами у банківській системі України є фінансові операції між комерційними банками та компаніями, зареєстрованими в офшорних юрисдикціях, коли власники мають значну частку в акціонерному капіталі банків та компаній; нереалізовані доходи від валютних операцій; втрата доходів від депозитів юридичних та фізичних осіб [12]. Така ситуація ставить під загрозу фінансову безпеку банківської системи України у зв'язку з можливим запровадженням економічних санкцій проти банків, включаючи анулювання банківських ліцензій, та України загалом з боку міжнародних регулюючих та контролюючих органів.

Відплив найбільшої частини валютних коштів спричинений неповерненням експортного валютного виторгу, ненадходженням товарів і послуг на погашення авансових платежів за імпортом, зниженням цін за експортною та завищення за імпортною продукцією. Необхідно визнати, що в країні сформувалася організована мережа економічних суб'єктів, які «спеціалізуються» на використанні «сірих» схем переказу валютних коштів за межі України і прикриваються зовнішньоторговельними контрактами (фактично – фіктивними угодами). Такий стан речей у багатьом є наслідком вільного доступу будь-якого господарюючого суб'єкта на зовнішній ринок. На сьогоднішній день, тобто через десять років лібералізації зовнішньоторговельної діяльності, виявляються негативні сторони практики вільного виходу на зовнішній ринок. Це уможливорює організацію великомасштабної «втечі» валютних ресурсів з України.

Отже, становище, в якому опинилася Україна останніми роками, потребує прийняття негайних рішень. Однак існує багато проблем, пов'язаних як з регулюванням внутрішнього валютного ринку та контролем за діями на ньому учасників, так і з регулюванням та контролем зовнішньоекономічної діяльності. Вирішення цих проблем потребує додаткових нормативно-законодавчих заходів.

Україна офіційно зобов'язалася обмінюватися інформацією про банківські рахунки між податковими органами. Відповідний прес-реліз було опубліковано ОЕСР, організацією, яка відповідає за глобальне впровадження антиофшорної податкової політики «нової ери». Раніше в серпні 2021 року український уряд

надіслав офіційний лист до ОЕСР, в якому висловив своє зобов'язання запровадити відповідні рамки та розпочати обмін інформацією до вересня 2023 року [95].

Це не вперше, коли країна оголошує про свій намір розпочати обмін (минулого разу вона планувала зробити це до 2020 року), але тепер це виглядає більше, ніж просто декларація.

Автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки, відомий серед податкових консультантів та банкірів як CRS, – це крок до глобальної податкової прозорості. Він припускає, що фінансова установа однієї країни (скажімо, швейцарський банк), яка веде рахунок для податкового резидента іншої країни (наприклад, для української фізичної особи), збирає інформацію про власника рахунку та передає її до податкової служби своєї країни (у прикладі – Швейцарії). Потім швейцарська податкова служба щорічно передаватиме цю інформацію українському податковому органу. Такий обмін називається «автоматичним», оскільки від України (у даному прикладі) не потрібно робити будь-який запит для отримання цієї інформації. Єдиною умовою є наявність відповідної угоди між Україною та відповідною юрисдикцією.

Понад сто країн приєдналися до CRS з моменту його появи у 2017 році. Іншими словами, якщо ви є резидентом України, який має рахунок в іноземному банку, ваш банк, швидше за все, вже зібрав всю необхідну інформацію про вас (і, можливо, продовжує робити це регулярно). Однак, швидше за все, він ще не передав цю інформацію своїй податковій службі, оскільки Україна не входить до CRS і жодна країна не має відповідної угоди з Україною.

Зобов'язання приєднатися до CRS означає, що в найближчому майбутньому Україна має намір підписати та ратифікувати багатосторонню угоду про автоматичний обмін інформацією, яка охоплює багато юрисдикцій – включаючи Кіпр, Ліхтенштейн, Мальту, Швейцарію, Великобританію та ін. Як тільки угода буде укладена, Україна отримає можливість отримувати інформацію про офшорні банківські рахунки своїх резидентів від кіпрських, швейцарських, англійських та багатьох інших банків світу. Важливо відзначити, що «звітними» будуть не лише рахунки фізичних осіб, а й (у певних випадках) рахунки компаній, трастів, фондів, у

яких українські резиденти беруть участь як UBO (кінцеві бенефіціари), засновників, бенефіціарів або аналогічним чином [96].

Майбутній автоматичний обмін означає, що податкові органи одержують досить потужний інструмент для виявлення більшої кількості даних про закордонні активи українців. Доповнюючи правила контрольованих іноземних компаній та нещодавню програму податкової амністії/добровільного розкриття інформації, автоматичний обмін інформацією є ще одним важливим інгредієнтом в українському рецепті боротьби з офшорним ухиленням від сплати податків та агресивним податковим плануванням.

Неухильно слідуючи європейському шляху розвитку, Україна впевнено наближається до умовно вільному руху капіталу.

7 лютого 2019 року вступив у дію Закон України «Про валюту і валютні операції» про валютне регулювання і валютні операції [2]. Крім того, Національний банк України (НБУ) остаточно затвердив нову систему валютного регулювання, опублікувавши на своєму сайті дорожню карту валютної лібералізації.

Регулятор опублікував на сайті всього 10 позицій, 2 з яких – технічні. Постанови Національного банку України передбачають значне полегшення умов роботи на українському валютному ринку, щоб, у свою чергу, спростити ведення бізнесу в Україні та зробити нашу країну більш привабливою для іноземних інвесторів. Крім того, дія деяких положень – тимчасове, оскільки ці обмеження можуть бути змінені регулятором на основі темпів зростання макроекономічних показників. Поки що в силі залишається вимога про продаж частини валютної виручки, який регулятор вже обіцяє відмінити в майбутньому.

Особливий інтерес представляє заява регулятора від 28 грудня 2018 року про відкриття українського банківського ринку для юридичних осіб-нерезидентів [98].

Це нововведення значною мірою було передбачено «Законом про валюту», а також статтею 4 «Гарантії свободи здійснення валютних операцій», а також анонсовано Національним банком України на етапі обговорення з громадськістю.

Юридичні особи-нерезиденти можуть відкрити повноцінні корпоративні/зберігальні рахунки, а також рахунки ескроу (або умовний рахунок зберігання –

це поточний рахунок, де кошти зберігаються до виконання всіх зобов'язань за договором обома сторонами) в українських банках.

Більш того, стаття 4 «Закон про валюту» у відношенні проведення валютних операцій нерезидентами гарантує рівні права з резидентами України, а валютні операції будуть діяти без обмежень відповідно до законодавства України.

Виключення включають випадки, передбачені законодавством України щодо забезпечення національної безпеки, запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих приступним шляхом, фінансування тероризму або фінансування поширення зброї масового знищення, виконання зобов'язань України за захистом міжнародних договорів.

Вихід із тексту статті 3 Постанови Національного банку України № 5 «Про затвердження Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення деяких операцій в іноземній валюті», юридичні особи-нерезиденти звільняються від обов'язкового продажу іноземної валюти на корпоративний рахунок із-за кордону та у разі розрахунків за договорами з юридичними особами та фізичними особами-підприємцями резидентами України в межах України, а також у разі перерахування коштів у межах України на рахунки, відкриті в банках, що здійснюють спільну діяльність без виявлення юридичної особи [5].

Стаття 10 (пункти 127 і 128) визначає умови, порядок та особливості проведення операцій за поточними рахунками юридичних осіб-нерезидентів.

Перелік дозволених операцій досить великий, що дозволяє здійснювати фінансові розрахунки через корпоративний рахунок в українському банку за багатьма видами діяльності.

Тому можливість відкриття рахунків для юридичних осіб-нерезидентів виглядає досить привабливо. Але чи буде ця послуга успішною для юридичних осіб-нерезидентів – питання досить неоднозначне.

Згідно з Постановою 5 Національного банку України «Про затвердження Положення про заходи захисту та визначення порядку деяких операцій в іноземній валюті» кошти, отримані банком для зарахування рахунку юридичної особи-

нерезидента, будуть зараховані на розподільчий рахунок банку відповідно до вимог законодавства України.

Засоби будуть зараховані на рахунок юридичної особи-нерезидента тільки за умови надання в банк усіх необхідних підтверджуючих документів. Банк має законне право зберігати кошти на розподільному рахунку протягом 3 днів і, при відсутності підстав для зарахування, зобов'язується повернути кошти відправнику.

Також потенційному клієнту-нерезиденту слід уважно вивчити і врахувати всі ризики, пов'язані з Постановою 8 «Про затвердження Положення про порядок проведення уповноваженими установами аналізу та перевірки документів (інформації) по валютним операціям». В цьому документі практично нічого не змінилося – валютний контроль залишається жорстким і вимогливим до операцій [6].

Крім того, НБУ надає повну свободу дій банкам, які можуть за своїм розглядом встановити додаткові показники ризику, а також самостійно відносити державу та територію до країн підвищеного ризику.

Усі проведені операції за рахунком юридичної особи-нерезидента, швидше за все, будуть відноситися до категорії підвищеного ризику та вивчатися більш детально, ніж аналогічні операції резидентів.

Не варто недооцінювати ризики нестабільної економічної та політичної ситуації в Україні, а також у банківському секторі країни.

Валютну лібералізацію можна легко скасувати – повернувши старі чи запровадивши нові обмеження регулятора, частково чи повністю паралізувавши кошти юридичної особи-нерезидента в Україні.

Можна припустити, що юридичні особи, зареєстровані в країнах, включених постановою Кабінету Міністрів до списку офшорних зон, навряд чи розглядатимуться банками як потенційні клієнти.

Отже, очевидно, Україна навряд чи стане «банківським раєм» для офшорних компаній та професійних фінансових посередників. У будь-якому разі слово тепер за українськими банками. Чи готові вони вести корпоративні рахунки юридичних осіб-нерезидентів та брати на себе підвищені ризики, пов'язані зі штрафами та перспективою втрати банківської ліцензії, і якщо так, то на яких умовах.

Підбиваючи підсумки, хотілося б зазначити, що не варто переоцінювати ефект валютної лібералізації.

«Закон про валюту» йде в ногу з прийняттям та внесенням поправок до Податкового кодексу з метою реалізації плану BEPS, до якого частина бізнесу була не зовсім готова. Реалізація плану BEPS може повністю нівелювати позитивний ефект від валютної лібералізації.

Лібералізація прийшла в Україну дуже пізно і, побудована за роки до цього бізнес-модель, що дозволяє обходити валютні обмеження, тепер потребує серйозної реорганізації та перебудови моделі.

Міжнародний бізнес переживає черговий виток трансформацій, спричинених повсюдною боротьбою з розмиванням бази оподаткування та виведенням коштів з-під оподаткування.

Тому, якщо певний бізнес ще не готовий до нововведень, до яких приводить реалізація плану BEPS в Україні та світі, то краще не відкладати вирішення цього питання на невизначений термін.

Загалом офшоризація та відтік капіталу завдають шкоди економіці: знижують ВВП, зменшують податкові надходження, збільшують податкову асиметрію та сприяють розвитку неринкової конкуренції. Крім того, заходи щодо деофшоризації економіки України не дають позитивних результатів. Тим не менш, ці заходи мають регулярний характер і передбачають різні, навіть жорсткі кроки. Тому необхідно виділити фактори деофшоризації економіки, крім податкової політики, та оцінити зв'язок між ними та рівнем офшоризації. На основі цього розробити рекомендації щодо деофшоризації економіки. Тому аналіз впливу капіталу є актуальним, особливо демонстрація причин відтоку капіталу.

3.3. Сучасна офшоризація бізнесу у конструкті національної фіскальної безпеки

Сучасний бізнес характеризується переміщенням фінансово-господарських операцій та капіталу з національних економічних систем у так звані офшорні компанії, що призвело до виникнення феномена – офшоризації економіки. Основною причиною цього явища є прагнення представників бізнесу знизити податковий тягар за рахунок використання офшорних юрисдикцій, де податкові умови набагато сприятливіші. Переміщення капіталу та зниження суми сплачуваних податків негативно позначається на економічній безпеці держави. Проте зниження рівня оподаткування та надання пільгових умов ведення бізнесу для національних суб'єктів господарювання не є ключем до зниження рівня офшоризації економіки.

По-перше, тому що рівень оподаткування в офшорних юрисдикціях є досить низьким або оподаткування обмежене фіксованим щорічним платежем, що в будь-якому випадку є більш сприятливими умовами для ведення бізнесу, ніж помірні податкові ставки в національних юрисдикціях.

По-друге, зниження податкової ставки може вкрай негативний вплив на економіку та економічну безпеку держави, що, у свою чергу, стимулюватиме представників бізнесу виводити капітал у більш надійні «гавані», тобто в офшорні компанії.

Україна з її унікальним розташуванням у центрі європейського ринку, дешевизною порівняно з розвиненими європейськими країнами та водночас досить кваліфікованою та освіченою робочою силою може стати ідеальним місцем для інвестицій у майбутньому на тлі світової кризи.

За словами президента Володимира Зеленського, незважаючи на виклики, протягом останніх років Україна за допомогою бізнес-спільноти провела історичні реформи: ухвалила законодавство про запровадження ринку землі, підвищила прозорість податкової системи, підтримала бізнес доступними кредитами, розпочала відкриту приватизацію, підписала перші концесійні угоди [106]. Також було

запущено «Дію» - цифрову платформу для бізнесу та громадян, яка вивела Україну до числа провідних країн з цифровими паспортами та онлайн-сервісами. У сукупності ці дії спрямовані на покращення інвестиційного клімату в Україні.

Незважаючи на кризу, близькість України як до Європейського Союзу, так і до колишніх республік СРСР, включаючи Росію, Казахстан і т. д., величезна кількість споживачів і фізичні розміри країни роблять її сприятливою для інвестицій. Основним активом держави є її великий людський капітал. Добре освічена робоча сила забезпечує конкурентну перевагу України.

Після відновлення після фінансової кризи 2008/09 років із позитивним зростанням ВВП у період з 2010 по 2013 рік Україна знову постраждала від значного зниження ВВП у 2014 та 2015 роках. У 2014-2016 роках Україна зіткнулася з низкою значних політичних, економічних та соціальних проблем, що призвело до скорочення промислового виробництва, значної девальвації національної валюти та відтоку інвестицій [122].

У 2020-2021 роках COVID-19 створив значні проблеми для людей та організацій у всьому світі. У відповідь на глобальні наслідки COVID-19 для бізнесу Україна запровадила податкові стимули для підтримки своєї економіки, внівши тимчасові зміни до податкового та трудового законодавства, спрямованих на пом'якшення впливу COVID-19 на українські підприємства та фізичних осіб.

До початку повномасштабної війни, яка загострилася з 24 лютого 2022 року, економіка України розвивалася дуже позитивно. Агресивна війна Росії проти України, звичайно ж, зупинила це позитивне економічне зростання. Після початку війни більшість компаній вийшли із бізнесу. Багато компаній було зруйновано внаслідок нападів. Робітники або бігли, або були призвані до армії. Важливі дороги, мости, порти та аеропорти були зруйновані. До країни також не прийшли іноземні інвестори. Національна валюта гривня відносно стійка, і повна девальвація, що побоювалася, не відбулася. З початку війни обмінний курс суттєво не змінився [115].

Річний рівень інфляції в Україні прискорився до 24,6% у вересні 2022 року з 23,8% в попередньому місяці, що є найвищим показником з лютого 2016 року та перевищує оцінку центрального банку в 24,4% (див. Рис. 3.1.). Швидше подорожчали

продукти харчування та безалкогольні напої (31,7% проти 30,7% у серпні), транспорт (41,1% проти 40,4%), предмети домашнього вжитку та меблі (24,4% проти 21,6%), а також ресторани та готелі (19,2% проти 17,2%). У місячному вимірі споживчі ціни зросли на 1,9 відсотка після зростання на 1,1% в серпні [91].

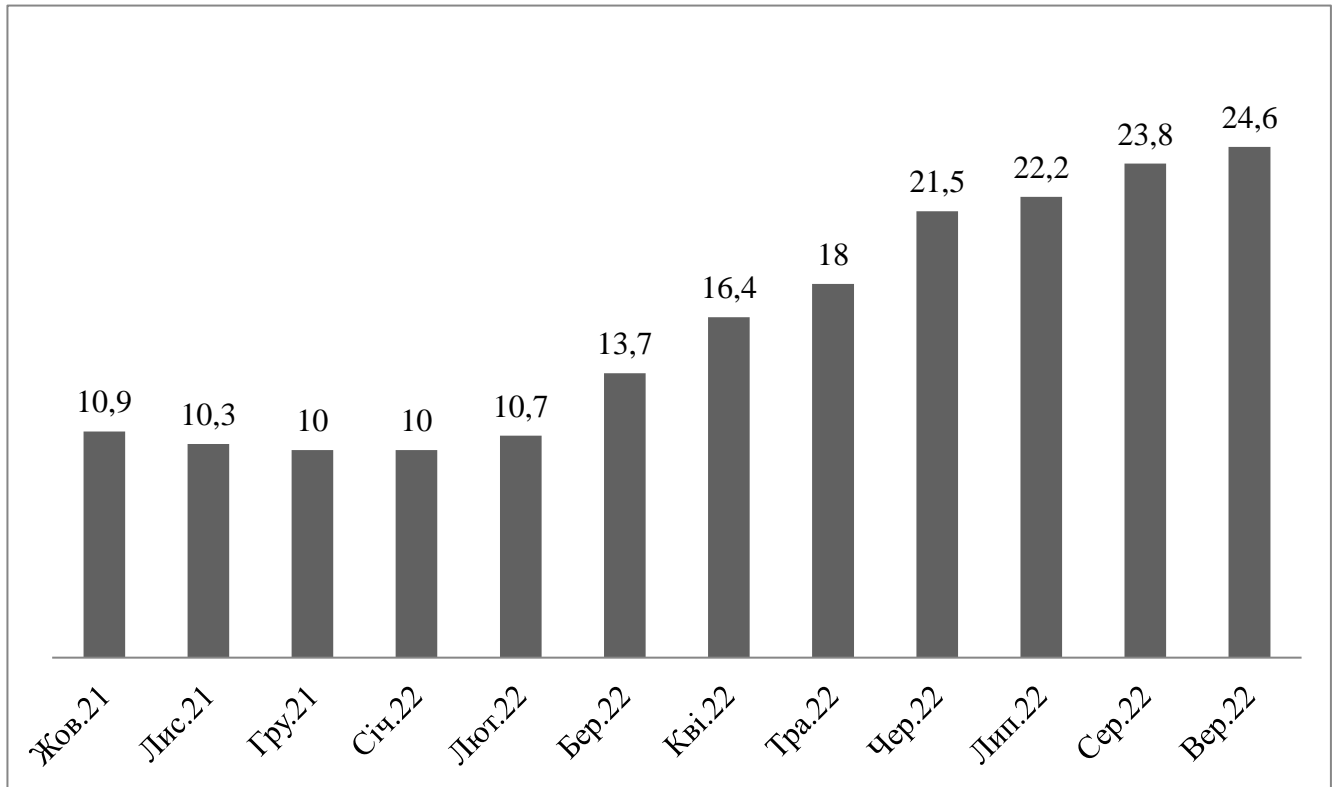

Рис. 3.1. Річний рівень інфляції в Україні 2021-2022 рр, %

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Отже, проаналізувавши останні дані, можемо сказати, що інфляція тільки зростає, виходячи з економічних потрясінь в Україні. Зростання цін на продукти, звичайно, це впливають на настрої споживачів. Купівельна спроможність населення України різко впала. За оцінками, на сьогоднішній день країну залишили понад 6 мільйонів українців. Багато підприємців зазнають великих труднощів для того, щоб продовжувати виплачувати зарплату в повному обсязі. Нових робочих місць майже немає.

Податкові надходження до державної скарбниці впали. Дуже високі витрати на війну швидко збільшили навантаження на бюджет. Доходи більшості компаній також зруйнувалися в лютому та березні.

У цьому контексті зрозуміло, що 2022 року очікується спад ВВП на 30-40 %. Зрозуміло, це лише оціночні дані, оскільки все залежить від того, як довго триватиме війна і як вона триватиме.

Зростаюча геополітична невизначеність та інфляційний тиск негативно вплинуть на прогнози зростання світової економіки, йдеться в останньому огляді KPMG «Перспективи розвитку світової економіки».

KPMG прогнозує зростання ВВП на 1,9 % у 2023 році, порівняно з 2,7 % у 2022 році, оскільки світ бореться з безліччю економічних та політичних проблем. Більше слабке зростання може призвести до зниження інфляції до 4,7 % у 2023 році після середнього рівня 7,6 % у 2022 році [105].

Українська економіка має найбільше співвідношення експорту до ВВП у Європі, навіть більше, ніж мегаекспортер природних ресурсів Росія. Більшість із них - це товари, такі як сільськогосподарська продукція, сталь та залізняк, а більшість експортерів - приватні компанії, що належать багатим і надбагатим українцям. Багаті люди контролюють не лише найбільш прибуткові галузі економіки, а й засоби масової інформації та політичні партії, і тому їхній вплив дозволяє їм користуватися низьким оподаткуванням та слабким податковим контролем за експортом. Прибутковий податок з фізичних осіб в Україні плаский, податок у джерела на дивіденди низький, а експортери сільськогосподарської продукції користуються значним зниженням прибутку підприємств [111].

Для поповнення цих податкових привілеїв (субсидованих населенням із найнижчою середньою заробітною платою в Європі) експортери також переводять прибуток у низькоподаткові юрисдикції, занижуючи ціни на продаж офшорним посередникам. Уявіть собі компанію Steel Co, яка має дочірні підприємства в Україні, Швейцарії та Німеччині. Вони виробляють сталь в Україні та хотіли б продати її виробникам у Німеччині. Якщо вони роблять це безпосередньо, то весь прибуток від цієї операції знаходиться в Україні, де вони сплачуватимуть 18% корпоративного

прибуткового податку. Однак вони можуть спочатку продати його дочірній компанії у Швейцарії за низькою ціною, а потім продати його зі Швейцарії до Німеччини за високою ціною. Таким чином, більша частина прибутку може бути переведена до офшорних фінансових центрів (таких як Швейцарія), де вона оподатковується набагато меншим прибутковим податком.

За оцінками, щороку в офшори переводиться близько 3 млрд. доларів США прибутку. Тільки недоплачений корпоративний податок коштує державному бюджету приблизно 600 мільйонів доларів США [112].

Дослідження Tax Justice Network's Illicit Financial Flows Vulnerability Tracker підтверджує схильність фінансових потоків України до ухилення від сплати податків. Він показує, що депозити українських фірм та фізичних осіб перебувають насамперед у Швейцарії. 30% загальної вразливості припадає на США і 26% - на Швейцарію. Він також показує, що іноземні інвестиції в Україну здійснюються здебільшого з офшорних фінансових центрів. 8,4 млрд. дол. США іноземних інвестицій надходять із Нідерландів, 6,4 млрд. дол. з Кіпру та 2,1 млрд. дол. зі Швейцарії [111].

Одним із основних мотивів використання офшорних юрисдикцій є зменшення податкового тиску суб'єктів господарської діяльності. Згідно з офіційними статистичними даними, рівень податкового навантаження на підприємства в Україні, коливався в межах від 25,41 до 27,76 впродовж 2015–2019 рр. (див. Табл. 3.7).

Хоча згідно з Paying Taxes 2019 (щорічний спільний проект Світового Банку і компанії PwC) у світі податкове навантаження (із соціальними нарахуваннями) знаходиться в межах 21,8 % (Японія), 28,6 % (США), 54,2 % (Швеція), 52,8 % (Данія), в середньому в західноєвропейських країнах – 41 %, в світі – 40,4 %; в Україні – 26–27 %. Порівняно з зарубіжними країнами, номінальний рівень податкового навантаження в Україні нижчий, ніж у США, Канаді, Великобританії та Німеччині, проте реальне податкове навантаження, яке враховує ще й віддачу податкової системи, тобто рівень задоволення потреб платників за рахунок податків, є значно більшим [114].

Показники податкового навантаження на підприємства України 2015–2019 рр.

Показники	Роки					
	2015	2016	2017	2018	2019	Відносне відхилення 2019 р. від 2015 р
ВВП млрд грн	1979,5	2383,2	2982,9	3558,7	3946,6	99,37
Податкові надходження до Зведеного бюджету України, млрд грн	507	651	828	987	1003	97,83
Податок на доходи фізичних осіб, млрд грн	178	236	314	375	348	95,5
Податок на прибуток підприємств, млрд грн	100	138	186	230	256	156
Акцизний податок, млрд грн	63	90	121	133	130	106,35
Рентна плата, млрд грн	46	47	51	50	56	21,74
Інші податкові надходження, млрд грн	81	80	83	93	105	29,63
Рівень податкового навантаження, %	25,53	27,33	27,76	27,73	25,41	-047

Примітка. Складено автором за даними Ільїн В., Кузьмич С. (2020). Оптимізація податкового тягара підприємств: вітчизняний та зарубіжний досвід. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації, 1. 29–37. Луцишин З., Южаніна Н., Фролова Т., Мазур М., Перебийніс Д. (2019). Сучасна офшоризація бізнесу у конструкті національної фіскальної безпеки, Міжнародна економічна політика, 1, 70–112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Мер_2019_1_6

Отже, як бачимо загальний рівень податкового навантаження за аналізовані роки практично не змінився.

Дослідження Paying Taxes, проведене PwC і Групою Світового банку, публікувалося щорічно з 2006 по 2019 рік на основі даних дослідження Doing Business, проведеного Групою Світового банку. У вересні 2021 року Світовий банк оголосив, що він припинив проведення Doing Business, тому дані про сплату податків не є актуальними та зберігаються лише для довідки, але не оновлюватимуться надалі [114].

Paying Taxes надав дані та порівняльний аналіз систем оподаткування в 191 економіці за 15 років, щоб допомогти урядам і компаніям зрозуміти порівняння їхніх податкових систем на світовій арені та допомогти податковим адміністраціям вчитися в інших (див. Табл.3.8).

Показники, які вимірюють легкість сплати податків в Україні згідно з Paying Taxes
2016-2020 рр.

Показники	2016	2017	2018	2019	2020
Оцінка «Сплата податків» (The Paying Taxes score)			80,3	80,3	78,1
Загальна ставка податків і внесків (%) (Total Tax & Contribution Rate, далі – TTCR)	37,8	41,7	39,1	39,2	45,2
Прибуток TTCR (%)	11,9	11,0	13,8	13,8	10,2
Трудовий TTCR (%)	24,8	29,6	24,8	24,8	33,8
Інші податки TTCR	1,1	1,1	0,4	0,5	1,1
Час виконання (годин)	328	328	328	328	327,5
Час корпоративного податку на прибуток	37	37	37	37	37
Трудовий податковий час	92	92	92	92	92
Час податку на споживання	199	199	199	199	199
Кількість платежів	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
Платежі з податку на прибуток	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Платежі з податку на працю	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Інші податкові платежі	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0
Індекс після подання			86	86	86
Місце в рейтингу				64 (із 189)	65 (із 190)

Примітка. Складено автором за даними офіційного сайту PwC Global. (2020). Report Paying Taxes 2020 from World Bank Group and PwC, Retrived from: <https://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc-paying-taxes-2020.pdf>.

За результатами щорічного дослідження Paying Taxes 2020, проведеного командою PwC у партнерстві з Групою Світового банку, Україна посіла 65 місце, втративши 11 пунктів порівняно з 2019 роком [114].

Основною причиною падіння України в рейтингу є дії інших країн щодо автоматизації процесів та скорочення часу на дотримання вимог. Інша причина – збільшення податкового навантаження для бізнесу в країні.

Автоматизація та спрощення процедур дотримання податкового законодавства стали світовими тенденціями. І завдяки цьому деякі країни суттєво зміцнили свої позиції у рейтингу. Наприклад, Туреччина злетіла з 80-го на 20-е місце завдяки скасування ПДВ на капітальні інвестиції, а також необхідності витратити час на очікування повернення ПДВ. Угорщина підскочила з 86-го на 56 місце за рахунок скорочення часу на проведення податкової перевірки у зв'язку з коригуванням корпоративної податкової декларації.

Такі країни, як Португалія, Франція, Польща та Литва, запровадили функцію звітності як реального часу. Наразі податкові органи можуть оперативно перевіряти дані про угоди, а підприємствам не потрібно подавати численні додатки з деталями угод на додаток до податкової декларації.

Казахстан запустив пілотний проект із впровадження блокчейну для адміністрування частини даних рахунків-фактур з ПДВ. Великобританія також розглядає цю можливість. Час, необхідний виконання зобов'язань з ПДВ, значно скоротилося у Бразилії та В'єтнамі завдяки оптимізації наявних ІТ-систем.

Тим часом Україна перебуває на етапі підготовки до подальшої цифровізації податкових органів та реформи податкового законодавства. Потрібен час, щоб ці зміни вплинули на загальний бал країни за показником «Сплата податків».

Головним питанням, яке необхідно ретельно вивчити, є час на дотримання податкового законодавства. Середній показник для українського бізнесу становить 328 годин на рік. А в рейтингу часу на дотримання вимог з ПДВ Україна посіла 176 місце зі 190 [20].

Для українського бізнесу офшорні зони довгий час служили каналом для відмивання грошей і вивезення капіталу. Особливою популярністю користувався Кіпр, який до приєднання до Євросоюзу був найбільшою державою-транспортним напівкримінальних грошей.

Таким чином, ПІІ в Україні мають переважно офшорний характер, представлений раніше виведеним через офшорні операції капіталом українських компаній. Вартість прямих іноземних інвестицій в Україну, в яких кінцевими контролюючими інвесторами були резиденти України (round tripping), не перевищила

9,4 млрд доларів або 22,8% від сукупного припливу ПІІ. Незважаючи на поступове збільшення чистого припливу капітальних активів через round tripping, їхня вартість не перевищила 1 млрд доларів або 34% від загального обсягу ПІІ в Україну у 2019 році. Іншими словами, значна частка прямих іноземних інвестицій з офшорних юрисдикцій контролюється іноземними компаніями, започаткованими вітчизняними корпораціями з метою виведення прибутку з України в обхід оподаткування [91].

Загалом рівень рейдерства істотно впливає на відтік капіталу з України та рівень офшоризації української економіки. Крім того, необхідно брати до уваги результати емпіричних досліджень взаємозв'язку між політичними ризиками та відтоком капіталу, які були проведені для значної частини країн.

В експертній платформі «CASE Україна» підраховали, що за останні три роки ринок офшорних капіталів в Україні скоротився майже вдвічі. Відповідно, скоротилися і втрати національного бюджету, спричинені вимиванням капіталу в офшорні юрисдикції: з 55-65 млрд грн у 2017 р. до 15-30 млрд грн у 2020 р., в той же час обсяг коштів, виведених в офшори також скоротився і оцінювався на рівні 120-200 млрд грн у 2020 р., а в 2017 становив 260-320 млрд грн [106]. Однак це сталося не через зниження чи лібералізацію податкових ставок, а у зв'язку з посиленням регуляторного тиску в юрисдикціях, де розташовані офшори. Особливо велику роль відіграли нові правила щодо розкриття кінцевих бенефіціарів.

Офшорні юрисдикції також є одним із інструментів тінізації економіки держави. Так, за даними Мінекономрозвитку, рівень тіньової економіки в Україні в 2021 році склав 31 % від обсягу офіційного ВВП, що на 1 в.п. менше порівняно із 2020 роком [94]. Як бачимо з рис. 3.2., тенденція щодо рівня тіньової економіки України впродовж 2010-2021 рр. була стабільною.

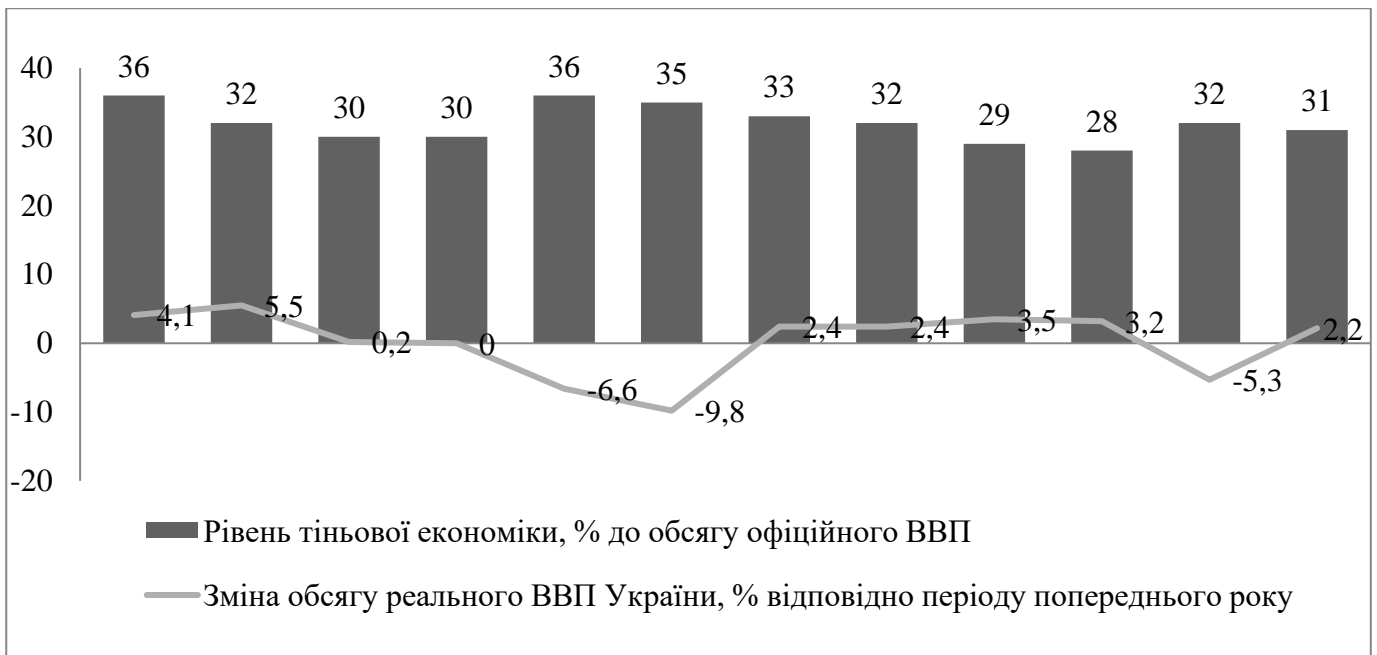

Рис. 3.2. Рівень тіньової економіки України та темпи приросту/зниження рівня реального ВВП

Примітка. Побудовано автором за даними Мінекономіки України.

Офшоризація економіки є негативним явищем для економіки держави, оскільки значно збільшує розміри тіньової економіки та впливає на економічну безпеку держави. Однак підвищення рівня офшоризації викликане не тільки прагненням підприємств знизити або уникнути сплати податків, а й інших причин.

Складено перелік основних чинників, які впливають на рівень офшоризації економіки держави, крім податкової політики. До факторів, які впливають на рівень офшоризації економіки держави, крім податкової політики належать: стан економіки, рівень рейдерства, захист прав власності та корпоративних прав, інвестиційні гарантії та рівень інвестиційного ризику, рівень довіри населення до банківської системи, рівень корупції, а також обсяг round-trip інвестицій.

Висновки до розділу 3

Щоб відповісти на питання чому деякі українські компанії використовують іноземні елементи у своїх корпоративних структурах, слід підкреслити, що це

робиться в основному для задоволення експортних вимог і просування своїх товарів і продуктів на нових ринках. Але використання іноземних юрисдикцій також допомагає приховати кінцевого бенефіціара компанії, тим самим приховуючи справжнього власника. Крім того, іноземний елемент у структурі групи компаній часто використовується для реінвестування, а також для підвищення інвестиційної привабливості бізнес-групи для іноземного інвестора.

Проблема «витоку капіталу» є актуальною сьогодні, оскільки значні обсяги відтоку капіталу розміщуються в офшорах (The Boston Consulting Group). Актуальність проблеми підтверджують дані про щорічне переміщення до офшорних гаваней у середньому 9,8% світового багатства, при цьому максимальні значення цього показника становлять 65-70%.

Сьогодні Україна перебуває на шляху до комплексної економічної трансформації. Не зважаючи на сучасні проблеми, поліпшення інвестиційного клімату і підвищення ефективності інвестиційних процесів є одним із основних напрямів державної політики на даному етапі.

ВИСНОВКИ

Поняття «Офшорний фінансовий центр» використовується для визначення міста, району або країни, які надають безліч податкових пільг, лояльні імпорتنі та експортні мита та інші привілеї міжнародним інвесторам та нерезидентам - клієнтам фінансових інститутів для залучення бізнесу, капіталу та технологій, а також допомагають національній економіці шляхом проведення фундаментальних реформ.

Офшорне фінансування та надання фінансових послуг нерезидентам включають традиційні банківські послуги (залучення коштів та кредитування), управління фондами, страхування, трастовий бізнес, податкове планування та міжнародні бізнес-корпорації.

В умовах глобалізації та розвитку інноваційних технологій бізнес прагне спростити та оптимізувати роботу та процеси. Все більше компаній делегують частину своїх функцій іншим компаніям, компетентним у тій чи іншій галузі, і звичні регламентовані трудові відносини зазнають значних змін. Таким чином, бізнес прагне зосередитися на своїй профільній діяльності, збільшуючи часові, трудові та фінансові ресурси за рахунок аутсорсингу непрофільних сфер своєї діяльності.

Офшорна банківська система насправді не є незаконним фінансовим інститутом, навіть якщо вона не має жорсткого регулювання як загальна банківська система у світі. Вона має міжнародну ліцензію, яку називають офшорною банківською ліцензією, яка має бути у власників офшорних банків до того, як вони почнуть працювати з цими фінансовими установами. Вони повинні виконати деякі вимоги, щоб отримати таку банківську ліцензію. Ця ліцензія зазвичай видається конкретними юрисдикціями офшорних фінансових центрів, де створять офшорні банки.

Отже, ТНК можуть штучно переказувати прибуток з юрисдикцій з високим рівнем оподаткування в юрисдикції з низьким рівнем оподаткування, використовуючи різні методи, такі як коригування цін за угодами з пов'язаними компаніями та переведення боргу в юрисдикції з високим рівнем оподаткування,

ціноутворення на активи, товари та послуги, що продаються між філіями, використання трансферного ціноутворення, гібридних підприємств та інструментів, практик вирахування доходів, «кругової поруки» («round tripping»), контрактного виробництва. Оскільки доходи іноземних дочірніх компаній (за винятком деяких видів пасивного доходу) оподатковуються за нижчими ставками в рамках режиму GILTI, ці доходи дозволяють уникнути повного оподаткування.

Усі офшорні пристрої чи структури передбачають використання законів чи можливостей іншої країни для отримання переваг, неможливих відповідно до закону, який має застосовуватись. Банківські рахунки приватних осіб, фінансова інформація та інші аспекти їх особових справ, як правило, захищені у всіх країнах законами про конфіденційність та недоторканність приватного життя, які можуть бути скасовані лише за певних обставин, коли є суспільний інтерес. Існує мережа податкових угод, спрямованих на запобігання подвійному оподаткуванню, і в будь-якому випадку країни, які бажають залучити інвестиції, зазвичай надають стимули, а не надмірне оподаткування. Використання офшорних схем завжди має на увазі спробу обійти незручний закон – ухилення від закону.

У дослідженні проведено аналіз офшоризації економіки як явища, вбудованого нашого часу. Аналіз показав, що обсяг прямих іноземних інвестицій багато в чому залежить від повторного вкладення капіталу, раніше виведеного в офшор – round-trip інвестиції. Проаналізувавши структуру інвестицій, було виявлено, що зниження інвестицій безпосередньо корелює зі зменшенням round-trip інвестицій. Було проаналізовано джерела походження ПІІ і встановлено, що більшість надходить з офшорів.

Було вивчено рівень залежності економіки держави від операцій з офшорними країнами та зроблено висновок про високий рівень залежності економіки держави від таких партнерів. Виявлено стійкий зв'язок між ПІІ та інвестиціями round-trip, що дозволило зробити висновок про те, що при розробці заходів щодо зниження обсягу round-tripping необхідно враховувати їхнє безпечне значення для економіки.

У дослідженні відображено удосконалений метод розрахунку показника загального відтоку капіталу з метою оцінки рівня офшоризації. Цей підхід дозволив

чіткіше оцінити рівень впливу капіталу та офшоризації економіки. Було встановлено, що рівень офшоризації економіки України не є критичним, а скоріше загрозливим. Відповідно, економіці необхідні заходи щодо зниження рівня відтоку капіталу та деофшоризації економіки.

Виявлено основні потенційні фактори, що сприяють відтоку капіталу, крім податкової політики та високого податкового навантаження. Проведено аналіз та сформовано модель, що відображає взаємозв'язок та вплив різних факторів на рівень відтоку капіталу та деофшоризації економіки. Виявлено жорсткий зв'язок між рейдерством та рівнем офшоризації економіки.

Дослідження показало, що на рівень офшоризації, крім ухиляння від податків, суттєво впливає рівень політичних ризиків та необхідність правового захисту майнових прав та прав інтелектуальної власності українського бізнесу та іноземних інвесторів, особливо від рейдерства, уникнення надмірного адміністративного тиску з боку податкових служб та уникнення політичного тиску на бізнес. Саме недосконалість податкової системи та законодавства, значний рівень криміналізації та корупції суспільства та влади призвели до стрімкої офшоризації національної економіки наприкінці 1990-х – на початку 2000-х років.

Також було проведено аналіз співвідношення відтоку капіталу, ВВП та зовнішнього боргу різних країн та України. Було встановлено, що офшорні активи та капітал перевищують зовнішній борг на 29%. З одного боку, це реальна проблема та загроза для економіки, а з іншого – реальна можливість збільшити загальний обсяг ПІ та підвищити ефективність економіки.

Отже, проаналізувавши сучасний стан економіки України, можемо сказати, що держава вживає заходів для поліпшення інвестиційного клімату, мінімізації незаконного відмивання коштів за допомогою офшоризації бізнесу, навіть у часи економічних спадів та політичної нестабільності.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Додаток до розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 р. № 77-р «Перелік офшорних зон».
2. Закон України «Про валюту і валютні операції» № 2473-VIII від 21.06.2018 р.
3. Закон України №1181 Про податковий суверенітет України та офшорні компанії від 29.08.2019 р.
4. Податковий кодекс України. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
5. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті» № 5 від 02.01.2019 р.
6. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок здійснення уповноваженими установами аналізу та перевірки документів (інформації) про валютні операції» № 8 від 02.01.2019 р.
7. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про перелік офшорних зон» № 143-р від 23 лютого 2011 р.
8. Байда А. О. Встановлення кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків з використанням офшорних схем як передумова стабілізації економіки України 2020. – 101 с.
9. Бей І. М., Трачук. «Офшорні центри в системі міжнародного бізнесу»
10. Белікова, О. В., Є. Я. Белікова. «Офшор як вид спеціальної економічної зони: перспективи для України.» Вчені записки (2020): 42020099.
11. Васильців, Т. Г., О. О. Левицька, Н. В. Василечко. «Удосконалення інституціонального забезпечення державної політики протидії ухиленню від сплати податків з використанням офшорних юрисдикцій в Україні.» Економіка та держава 3 (2020): 17-22.

12. Васильців, Т. Г., О. П. Мульська, Н. В. Василечко. «Стратегічні пріоритети державної політики протидії ухиленню від сплати податків з використанням офшорних юрисдикцій.» Регіональна економіка 1 (2020): 95.
13. Гнідіна, В. С., Х. С. Мітюшкіна. «Офшорні банківські центри: характерні особливості та вплив на світову економіку.» актуальні питання економіки, фінансів, обліку та управління current issues of economics, finance, accounting and management (2017): 15.
14. Городнича, К. В. «Офшори як метод оптимізації оподаткування в Україні.» Розвиток світової економіки в умовах глобалізації [Текст]: збірник матеріалів Всеуніверситетської студентської науково-практичної конференції клубу «Міжнародник» кафедри міжнародної економіки, Ірпінь, 26 листопада 2019 р.,- Університет державної фіскальної служби України.-Ірпінь, 2019.-237 с. (2019): 21.
15. Гуца, А. В., Л. І. Хомутенко. «Роль міжнародних фінансових центрів: глобальний та регіональний аспект.» Глобальні та національні проблеми економіки 15 (2017): 15-19.
16. Давиденко, Н. М., С. І. Войцехівська. «Офшоризація економіки в контексті забезпечення фінансової безпеки України.» Підприємництво та інновації 22 (2022): 67-72.
17. Дементьєва О. Практика та механізми застосування офшорних зон для оптимізації оподаткування ТНК/ О. Дементьєва // Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи: VIII Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 23-24 вересня 2022 р.: тези доп. – Одеса, 2022. – С. 69-72 .
18. Дементьєва О.М. Modern issues of offshore, onshore and mid-shore business/ О. Дементьєва // Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса , 9-10 вересня 2022 р.: тези доп. – Одеса, 2022.
19. Дяченко, О. В. «Ревізія офшорних фінансових центрів: від усталених до сучасних інтерпретацій.» (2022).

20. Ільїн В., Кузьмич С. (2020). Оптимізація податкового тягаря підприємств: вітчизняний та зарубіжний досвід. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації, 1. 29–37.
21. Індекс фінансової таємниці / Гуманитарний портал: Исследования//Центр гуманитарных технологий, 2006–2022.
22. Каземирчик, Марія. «Офшорні зони та їх вплив на економіку України.» (2021).
23. Колдов, Є. О. «Регулювання офшорних зон в податковому праві України і зарубіжних державах.» Молодий вчений 4 (2) (2019): 375-380.
24. Лавренко, Ю. «Вплив офшорних зон на економіку України.» International relations, part “Economic sciences” 21 (2020).
25. Луцишин, Зоряна Орестівна. «Світові фінансові центри у глобальній фінансовій архітектурі.» Світ фінансів 3 (8) (2017): 38-59.
26. Луцишин, Зоряна, Мехтієв Ельнур. «Офшорні фінансові центри у глобальному русі капіталів.» Міжнародна економічна політика 2 (27) (2017): 62-94.
27. Морозюк, О. О. «Діяльність офшорних центрів.» Організаційний комітет: Солодковський Юрій Мечиславович–к. е. н., доцент Столярчук Ярослава Михайлівна–д. е. н., професор Поручник Анатолій Михайлович–д. е. н., професор Мозговий Олег Миколайович–д. е. н., професор: 169.
28. Набок І.І. Світові та вітчизняні тенденції процесів консолідації в банківській сфері// Стратегія розвитку України. 2018. – №2 – с. 106-111.
29. Набок І.І. Сучасні тенденції на ринку злиття і поглинання в Україні як основний індикатор інвестиційних можливостей / І.І.Набок // Сучасні аспекти модернізації науки в Україні: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, Київ; Варшава, 07 лютого 2021 р. / за ред. Є.О. Романенка, І.В. Жукової. Київ; Варшава: ФОП КАНДИБА Т.П., 2021. – С. 168-172.
30. Перонкова, Дарія Семенівна. «Світові офшорні центри: переваги, виклики та перспективи розвитку.» (2020).

31. Синютка, Наталія Геннадіївна, Олег Михайлович Синютка. «Історичний ракурс формування офшорних юрисдикцій як глобальної системи ухилення від оподаткування.» Бізнес Інформ 3 (470) (2017): 249-253.
32. Шульга, Є. В. «Місце офшорних зон у сукупності світових фінансових центрів». Організаційний комітет: Солодковський Юрій Мечиславович–к. е. н., доцент Столярчук Ярослава Михайлівна-д. е. н., професор Поручник Анатолій Михайлович–д. е. н., професор Мозговий Олег Миколайович-д. е. н., професор: 374.
33. Шумська С. «Диференціал» довіри та рівень офшоризації банківського капіталу в Україні. Економічна теорія. 2017. Вип. 3. С. 39-63
34. Aiyar, Mr Shekhar, and Manasa Patnam. IMF Programs and Financial Flows to Offshore Centers. International Monetary Fund, 2021.
35. Alexander, Bulatov, and Sergeev Egor. «International financial centers as channels for foreign investment inflow to european cities.» Journal of Globalization Studies 12.1 (2021): 101-116.
36. Alstadsæter, Annette, Niels Johannesen, and Gabriel Zucman. «Who owns the wealth in tax havens? Macro evidence and implications for global inequality.» Journal of Public Economics 162 (2018): 89-100.
37. Aminy, Muhammad Muhajir. «A Brief Overview of the Offshore Banking and Financial Crimes Within.» American Journal of Humanities and Social Sciences Research (AJHSSR) 4.5 (2020): 289-293.
38. Apriadi, Ricky, and Lita Monalysa. «Tax Avoidance in the Form of Base Erosion and Profit Shifting in Digital Economic Transactions by Multinational Companies.» International Research of Economic and Management Education 1.2 (2021): 86-93.
39. Bekhouche, Imed Eddine. «Money laundering in Malaysia, regulations and policies.» Money 4.2 (2018).
40. Ben Amar, Walid, et al. «The corrosive effect of offshore financial centers on multinational firms' disclosure strategy.» European Accounting Review 28.3 (2019): 483-512.
41. Chirieac, Roxana. «Types of Offshore Companies.» Conf. Int'l Dr.. 2017.

42. Choi, Jay Pil, Taiji Furusawa, and Jota Ishikawa. «Transfer pricing regulation and tax competition.» *Journal of International Economics* 127 (2020): 1033-67.
43. Chow, Hwee Kwan, and Sai Fan Pei. «Financial sector in Singapore.» *Routledge Handbook of Banking and Finance in Asia* (2018): 165-178.
44. Clausing, Kimberly A. «Profit shifting before and after the Tax Cuts and Jobs Act.» *National Tax Journal* 73.4 (2020): 1233-1266.
45. Deng, Ming, et al. «Stock Prices and the Russia-Ukraine War: Sanctions, Energy and ESG.» (2022).
46. *Doing Business 2020 report*
47. Dörny, Sabine. «The dark side of innovation in financial centres: legal designs and territorialities of law.» *Regional Studies* (2022): 1-12.
48. Durnev, Art, Tiemei Li, and Michel Magnan. «Are offshore firms worth more?.» *Journal of Corporate Finance* 36 (2016): 131-156.
49. Echchakoui, Said, and Driss Baakil. «Emotional exhaustion in offshore call centers: A comparative study.» *Journal of Global Marketing* 32.1 (2019): 17-36.
50. Emmanuel, Umeora Chinweobo, and Akpunonu Uju Evans. «Offshore banking, tax havens and developing countries: an overview.» *INTERDISCIPLINARY JOURNAL OF AFRICAN & ASIAN STUDIES (IJAAS)* 5.1 (2019).
51. Ermasova, Natalia, Christian Haumann, and Laura Burke. «The relationship between culture and tax evasion across countries: Cases of the USA and Germany.» *International Journal of Public Administration* 44.2 (2021): 115-131.
52. Fagetan, Ana Maria. «The Non Regulation of Hedge Funds in Offshores Jurisdictions: Cayman Islands, British Virgin Islands, Mauritius, and Delaware.» *The Regulation of Hedge Funds*. Palgrave Macmillan, Cham, 2021. 283-331.
53. FAH, CHUNG TIN, and M. Ariff. «Competition in the Malaysia's Banking Industry, Quo Vadis.» *International Journal of Economics & Management* 11 (2017).
54. Fernandez, Rodrigo, and Reijer Hendrikse. «Offshore finance.» *The Routledge international handbook of financialization*. Routledge, 2020. 224-237.
55. Gamage, David, and Darien Shanske. «Why States Should Tax the GILTI.» *91 State Tax Notes* 751 (2019) (2019).

56. Garcia-Bernardo, Javier, et al. «Uncovering offshore financial centers: Conduits and sinks in the global corporate ownership network.» *Scientific Reports* 7.1 (2017): 1-10.
57. Garcia-Bernardo, Javier, et al. «Uncovering offshore financial centers: Conduits and sinks in the global corporate ownership network.» *Scientific Reports* 7.1 (2017): 1-10.
58. Ge, Wenxia, et al. «Involvement in Offshore Financial Centers and Audit Fees: Evidence from US Multinational Firms.» *European Accounting Review* (2022): 1-29.
59. Ge, Wenxia, et al. «Subsidiary operations in offshore financial centers and bank risk-taking: International evidence.» *Journal of International Business Studies* 53.2 (2022): 268-301.
60. Gumpert, Anna, James R. Hines Jr, and Monika Schnitzer. «Multinational firms and tax havens.» *Review of Economics and Statistics* 98.4 (2016): 713-727.
61. Gunpath, Rajendra Parsad, Anupam Jha, and Sameerchand Pudaruth. «Round Tripping and Treaty Shopping: Controversies in Bilateral Agreements & Remedies Forward-The Double Taxation Avoidance Agreement (DTAA) between Mauritius and India and the Dilemma Forward.» *Kathmandu School of Law Review* (2017): 29-41.
62. Haberly, Daniel, and Dariusz Wójcik. «The end of the great inversion: offshore national banks and the global financial crisis.» *Journal of Economic Geography* 20.6 (2020): 1263-1292.
63. Haines, Anjana. «Global Tax 50 2019: Donald Trump.» *International Tax Review* (2019).
64. Hall, Sarah. «Regulating the geographies of market making: Offshore renminbi markets in London's international financial district.» *Economic Geography* 94.3 (2018): 259-278.
65. Hampton, Mark P., and Jason P. Abbott. «the Global Economy: Editors' Introduction.» *Offshore Finance Centres and Tax Havens: The Rise of Global Capital* (2016): 1.
66. Hyrman, D. A. «Analysis of World Financial Markets and Their Development Trends.» (2022).

67. Ichinose, Yasuo, et al. «Sustainable Data Centers in Southeast Asia: Offshore, Nearshore, and Onshore Systems for Integrated Data and Power.» *Sustainable Cities and Society* 81 (2022): 103867.
68. Jadeja, Shivani. «Base Erosion and Profit Sharing (BEPS)-Tax Evasion of Multinational Corporations.» *Ct. Uncourt* 5 (2018): 43.
69. Jensen, Markus Nyheim, and Simen Helland Lassen. *Cum-ex transactions in european countries: theoretical issues and emperical evidence*. MS thesis. 2019.
70. Kovermann, Jost Hendrik. «Tax avoidance, tax risk and the cost of debt in a bank-dominated economy.» *Managerial Auditing Journal* 33.8/9 (2018): 683-699.
71. Li, Yu-wai Vic. «Leveraging Asia’s financial hubs for the AIIB: Hong Kong and Singapore.» *Global Policy* 10.4 (2019): 660-666.
72. Mannino, Laura Lee. «International Tax Reform: Confusing and GILTI.» *Proceedings of the Northeast Business & Economics Association* (2019).
73. Mason, Ruth. «The transformation of international tax.» *American Journal of International Law* 114.3 (2020): 353-402.
74. Omoniyi, Tope, and Lukasz Daniluk. «‘Offshore’ as Marginality: Exploring the Panama Papers and the Feasibility of Post-National Sociolinguistics.» *Discourses of Identity in Liminal Places and Spaces*. Routledge, 2019. 282-301.
75. Perera, U. «Tax Avoidance Strategies of Multinational Companies: A Case Study of Apple Inc.» *Economic Research* 9 (2021): 1.
76. Rabbi, Fazle, and Saad S. Almutairi. «Corporate tax avoidance practices of multinationals and country responses to improve quality of compliance.» *International Journal for Quality Research* (2021): 21-44.
77. Rakopoulos, Theodoros. «The golden passport ‘Russian’EUtopia: offshore citizens in a global republic.» *Social Anthropology/Anthropologie sociale* 30.2 (2022): 161-178.
78. Rawlings, Gregory. *Responsive regulation, multilateralism, bilateral tax treaties and the continuing appeal of offshore finance centres*. Centre for Tax System Integrity (CTSI), Research School of Social Sciences, The Australian National University, 2019.

79. Revina, Svetlana Nikolaevna, Pavel Alexandrovich Paulov, and Anna Viktorovna Sidorova. «Regulation of tax havens in the age of globalization and digitalization.» *Digital Transformation of the Economy: Challenges, Trends and New Opportunities*. Springer, Cham, 2020. 88-95.
80. Rigon, Giacomo. «The world of Offshore Financial Centers: and the role of the EU in it.» (2017).
81. Rine, Christine M. «Uncertainty and Missed Opportunities of Build Back Better.» *Health & Social Work* 47.2 (2022): 85-86.
82. Robertson, Justin, and Michael Tyralla. *The Uneven Offshore World: Mauritius, India, and Africa in the Global Economy*. Routledge, 2022.
83. Sidenko, Svitlana. «International financial centers in the global economy.» *Economics & Education* 6.4 (2021): 37-45.
84. Stiglitz, Joseph E., and Mark Pieth. «Overcoming the shadow economy.» (2016): 1-24.
85. Toms, Steven. «Financial scandals: a historical overview.» *Accounting and Business Research* 49.5 (2019): 477-499.
86. Tytko, Anna, Iryna Sukhan, and Marianna Koshchynets. «Offshore territories: positive and negative impacts on the global economy.» *Baltic Journal of Economic Studies* 4.5 (2018): 352-356.
87. UNCTAD's World Investment Report 2021
88. White, Josh. «G7 backs global GILTI and mandatory binding arbitration.» *International Tax Review* (2019).
89. Yoder, Lowell D. «The Benefits of Subpart F Income.» *International tax Journal* (2021).
90. Zhang, Chuanyong. «Review of managing the risks of offshore banking and its implications for the China (Shanghai) Pilot Free Trade Zone.» *Journal of Shanghai Jiaotong University (Science)* 21.1 (2016): 33-43.
91. <http://www.ukrstat.gov.ua>. – офіційний сайт Державної служби статистики України
92. <https://mof.gov.ua/uk> - офіційний сайт Міністерства Фінансів України

93. <https://ukraineinvest.gov.ua/> - офіційний сайт UkraineInvest
94. <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> – офіційний сайт Міністерства економіки України
95. Мінфін: Україна має намір розпочати автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки у 2023 році. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-ukrayina-maye-namir-rozpochati-avtomatichnij-obmin-informaciyeyu-pro-finansovi-rahunki-u-2023-roci>
96. Податковий Спас: коли в Україні запрацює автоматичний обмін інформацією (CRS). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://mind.ua/openmind/20245870-podatkovij-spas-koli-v-ukrayini-zapracuyue-avtomatichnij-obmin-informaciyeyu-crs>
97. Уряд схвалив законопроект щодо імплементації в Україні Загального стандарту звітності CRS. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://mof.gov.ua/uk/news/uriad_skhvaliv_zakonoproiekt_shchodo_implementatsii_v_ukraini_zagalnogo_standartu_zvitnosti_crs-3663
98. Юридичні особи-нерезиденти зможуть відкривати рахунки у банках України. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/yuridichni-osobi-nerезиденти-zmojut-vidkrivati-rahunki-u-bankah-ukrayini>
99. Action 1 Tax Challenges Arising from Digitalisation. [Electronic resource]. – Access: <https://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions/action1/>
100. Bloomberg Tax, «Country Guides – Corporate Tax Rates». [Electronic resource]. – Access: https://www.bloomberglaw.com/product/tax/toc_view_menu/3380
101. BVI beneficial ownership legislation. [Electronic resource]. – Access: [https://www.mourant.com/file-library/media---2021/bvi-beneficial-ownership-legislation-\(july-2021\)pdf..](https://www.mourant.com/file-library/media---2021/bvi-beneficial-ownership-legislation-(july-2021)pdf..)
102. Corporate Tax Haven Index - 2021 Results. [Electronic resource]. – Access: <https://cthi.taxjustice.net/en/>
103. Financing for Sustainable Development Report 2020. [Electronic resource]. – Access: <https://developmentfinance.un.org/fsdr2020>

104. Financing for Sustainable Development Report 2020. [Electronic resource]. – Access: <https://developmentfinance.un.org/fsdr2020>
105. Geopolitical uncertainty and high inflation take their toll on the global economy. [Electronic resource]. – Access: <https://home.kpmg/xx/en/home/media/press-releases/2022/09/geopolitical-uncertainty-and-high-inflation-take-toll.html>
106. Investment climate in Ukraine. [Electronic resource]. – Access: <https://good-time-invest.com/investment-climate/>
107. KPMG, “Corporate tax rates table,” 2021. [Electronic resource]. – Access: <https://home.kpmg/xx/en/home/services/tax/tax-tools-and-resources/tax-rates-online/corporate-tax-rates-table.html>
108. List of Unco-operative Tax Havens. [Electronic resource]. – Access: <https://www.oecd.org/countries/monaco/list-of-unco-operative-tax-havens.htm>
109. OECD, “Statutory corporate income tax rate,” updated April 2021. [Electronic resource]. – Access: https://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=Table_II1
110. OFFSHORE BANKING ACT 1990. [Electronic resource]. – Access: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2013/02/Malaysia-Offshore-Banking-Act-1990-eng.pdf>
111. Pandemic of tax injustice in Ukraine. [Electronic resource]. – Access: <https://taxjustice.net/2020/07/08/pandemic-of-tax-injustice-in-ukraine/>
112. Profit Shifting in Ukraine’s Exports of Agricultural Commodities. [Electronic resource]. – Access: <https://left.eu/issues/publications/profit-shifting-in-ukraines-exports-of-agricultural-commodities/>
113. PwC Ukraine team comments on the results of Paying Taxes 2020, a joint project with the World Bank Group. [Electronic resource]. – Access: <https://www.pwc.com/ua/en/press-room/2019/paying-taxes-2020.html>
114. Report Paying Taxes 2020 from World Bank Group and PwC. [Electronic resource]. – Access: <https://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc-paying-taxes-2020.pdf>
115. Successfully investing in Ukraine. [Electronic resource]. – Access: <https://www.roedl.com/insights/internationalisation/investing-in-ukraine>

116. Tax Justice Network, «Identifying Tax Havens and Offshore Finance Centers». [Electronic resource]. – Access: http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Identifying_Tax_Havens_Jul_07.pdf.
117. Tax Justice Network. Corporate Tax Haven Index 2021 Methodology. [Electronic resource]. – Access: <https://cthi.taxjustice.net/cthi2021/methodology.pdf>
118. Tax Justice Network. Financial Secrecy Index 2018. [Electronic resource]. – Access: <https://fsi.taxjustice.net/>
119. Tax Justice Network. Financial Secrecy Index 2022. [Electronic resource]. – Access: <https://fsi.taxjustice.net/>
120. The Top Corporate Tax Havens and Global Tax Reform. [Electronic resource]. – Access: <https://www.thestreet.com/personal-finance/top-corporate-tax-havens-2022#gid=ci029788f1100026c7&pid=1-british-virgin-islands-sh>
121. Worldwide Tax Summaries Online. [Electronic resource]. – Access: <https://taxsummaries.pwc.com/ukraine>.